

**Το κλαρίνο στον Ασπροπόταμο: η περίπτωση του Σωτήρη
Σγούρου**

Πτυχιακή εργασία

Ηλίας Τζερεμές

Α.Μ.Φ.: 1153

Υπό την εποπτεία του κ. Γιώργου Κοκκώνη

The clarinet in Aspropotamos: the case of Sotiris Sgouros

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Τόπος, Ημερομηνία: Άρτα,

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1.Επιβλέπων καθηγητής

Όνομα Επίθετο: Γεώργιος Κοκκώνης

Υπογραφή

Τίτλος, βαθμίδα: Αναπληρωτής καθηγητής

2.Μέλος επιτροπής

Όνομα Επίθετο:

Υπογραφή

Τίτλος, βαθμίδα:

3.Μέλος επιτροπής

Όνομα Επίθετο:

Υπογραφή

Τίτλος, βαθμίδα:

Ο/Η Πρόεδρος του Τμήματος

Όνομα Επίθετο: Μαρία Ζουμπούλη

Τίτλος, βαθμίδα: Αναπληρώτρια καθηγήτρια

Υπογραφή

© Ηλίας Τζερεμέας, 2019.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί πνευματικής ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Ηλίας Τζερεμές

Υπογραφή

Ευχαριστίες

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επόπτη μου κ. Γιώργο Κοκκώνη για το ενδιαφέρον που έδειξε, βοηθώντας σε όλα τα βήματα της μελέτης και της έρευνας, τις σημαντικές διορθώσεις και την επιμέλεια της εργασίας, καθώς και για τις γνώσεις τις οποίες μου μετέδωσε όλα τα χρόνια φοίτησής μου στο ΤΛΠΜ. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Σωτήρη Γοργογέτα, τόσο για τις πληροφορίες που μου έδωσε στην συνέντευξή του, όσο και για το υλικό το οποίο μου παραχώρησε για την διεξαγωγή της εργασίας. Ακόμη θα ήθελα να εκφράσω την ειλικρινή μου εκτίμηση για τον συνάδελφο κ. Ξενοφώντα Τσιούνη και τον κ. Σωτήρη Τόγελο για την βοήθεια τους, όπως και για τον καθηγητή μου του Μουσικού Σχολείου Τρικάλων, αλλά και συνάδελφο, κ. Άρη Ντίνα, ο οποίος ανταποκρίθηκε με ενθουσιασμό στο κάλεσμά μου δίνοντας μου τις πληροφορίες που χρειαζόμουνα.

Να ευχαριστήσω τον συμφοιτητή και συνάδερφο Περικλή Ζήση για τις γνώσεις και πληροφορίες που μου παρείχε μέσω της έρευνας του. Οι πληροφορίες της πτυχιακής του εργασίας με τίτλο «Οι λαϊκοί μουσικοί της περιοχής των Τρικάλων. Γενεαλογία - μουσικά δίκτυα» ήταν πολύτιμες. Σε αυτό το σημείο αισθάνομαι την ανάγκη πως πρέπει να ευχαριστήσω και τον Θανάση Χονδρό, ο οποίος έφυγε πρόσφατα από τη ζωή, του οποίου η εργασία με βοήθησε στο συγκεκριμένο θέμα, καθώς και τον Κωνσταντίνο Αναγνώστου για την βοήθεια του.

Τελειώνοντας, να ευχαριστήσω την οικογένειά μου και όλους τους κοντινούς μου ανθρώπους για την υπομονή και την κατανόησή τους όλα αυτά τα χρόνια.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει το λαϊκό κλαρίνο στην Θεσσαλία, στην ευρύτερη περιοχή των Τρικάλων και ειδικότερα στον Ασπροπόταμο, μέσα από την περίπτωση του Σωτήρη Σγούρου. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται στοιχεία και πληροφορίες γεωγραφικού και κοινωνικοπολιτισμικού ενδιαφέροντος. Το δεύτερο κεφάλαιο ασχολείται με τον Σωτήρη Σγούρο. Εκεί παρουσιάζεται η βιογραφία του, η δισκογραφία του, οι ταινίες και η επιθεώρηση στις οποίες έλαβε μέρος ως μουσικός. Το τρίτο κεφάλαιο αφορά τα μουσικά του δίκτυα, ενώ το τέταρτο κεφάλαιο ασχολείται με το ρεπερτόριο το οποίο διαχειρίστηκε. Τέλος, το πέμπτο κεφάλαιο εμπεριέχει την γνώμη και τις πληροφορίες των συνεντευξιαζόμενων μουσικών.

Λέξεις κλειδιά: Σωτήρης Σγούρος, Θεσσαλία, Τρίκαλα, Ασπροπόταμος, λαϊκό κλαρίνο, δισκογραφία, μουσικά δίκτυα

Abstract

This paper examines the popular clarinet in Thessaly, in the wider region of Trikala and more specifically in Aspropotamos, through the case of Sotiris Sgouros. The first chapter presents elements and information of geographic and socio-cultural interest. The second chapter deals with Sotiris Sgouros. There is presented his biography, his discography, the films and the inspection in which he took part as a musician. The third chapter concerns its music networks, while the fourth chapter deals with the repertoire it handled. Finally, the fifth chapter incorporates the opinion and information of the interviewed musicians.

Keywords: Sotiris Sgouros, Thessaly, Trikala, Aspropotamos, popular clarinet, discography, musical networks

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	vi
Περίληψη.....	vii
Abstract.....	viii
Περιεχόμενα.....	ix
Εισαγωγή.....	10
<i>Δομή εργασίας</i>	12
Κεφάλαιο 1.....	14
Ο τόπος και η γεωγραφία του.....	14
Κεφάλαιο 2.....	23
Ο Σωτήρης Σγούρος.....	23
Κεφάλαιο 3.....	37
Τα μουσικά του δίκτυα.....	37
Κεφάλαιο 4.....	50
Το ρεπερτόριο.....	50
Κεφάλαιο 5.....	63
Ο λόγος των μουσικών για τον Σγούρο μέσα από τις συνεντεύξεις.....	63
Ο Ξενοφώντας Τσιούνης για τον Σγούρο.....	63
Ο Άρης Ντίνας για τον Σγούρο.....	65
Ο Σωτήρης Τόγελος για τον Σγούρο.....	67
Ο Σωτήρης Γοργογέτας για τον Σγούρο.....	68
Συμπεράσματα.....	69
Βιβλιογραφία.....	72
Παράρτημα - Οι συνεντεύξεις.....	76
Συνέντευξη με τον Ξενοφόντα Τσιούνη στο Ξενοδοχείο «Αετόν Μέλαθρον» (7/02/19)	76
Συνέντευξη με τον Άρη Ντίνα στο στούντιο του (12/02/2019).....	95
Συνέντευξη με τον Σωτήρη Τόγελο στην οικία του στα Τρίκαλα (08/02/19).....	111
Συνέντευξη με τον Σωτήρη Γοργογέτα στην «Κληματαριά» (17/05/2018).....	122

Εισαγωγή

Για την περιοχή των Τρικάλων, ο Ασπροπόταμος ως περιοχή είναι συνυφασμένος στην συνείδηση του κόσμου με την κατοικία των Βλάχων. Η γλώσσα, οι χοροί και τα τραγούδια ταυτίζονται με την βλάχικη καταγωγή. Οι κάτοικοι του βέβαια, είναι δίγλωσσοι στο σύνολό τους. Εκτός της ελληνικής γλώσσας μιλούν και το βλάχικο γλωσσικό ιδίωμα της περιοχής.

Η περιοχή αυτή αποτελεί ενδιαφέρον, καθώς επικρατεί μία ιδιαίτερη μουσική ταυτότητα και ύφος. Παρατηρώντας τα τραγούδια που εντοπίζονται στην ευρύτερη περιοχή του Ασπροποτάμου, εκτός από τα τοπικά, εντοπίζονται και τραγούδια από διάφορες μουσικές παραδόσεις. Εξετάζοντας κάποιες ηχογραφήσεις και μαρτυρίες, διαπιστώνεται πως στο σύμπλεγμα αυτό των διαφορετικών τραγουδιών εντοπίζονται επιρροές από την περιοχή της Ηπείρου και πιο συγκεκριμένα από το Πωγόνι και το Μέτσοβο, τραγούδια της μουσικής παράδοσης των Σαρακατσαναίων, τραγούδια της Θεσσαλίας, και της Ανατολικής Ρούμελης.

Παρόλα αυτά στις αρχές του 20^{ου} αιώνα υπήρξε φωνητική παράδοση στον Ασπροπόταμο με λιγοστά τραγούδια βλάχικα, χωρίς συγκεκριμένη μελωδία. Τα γλέντια στην πλειοψηφία ήταν φωνητικά, μέχρι την είσοδο των οργάνων σε αυτού του τύπου γλεντιού στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Όπως θα δούμε και στη συνέχεια το ρεπερτόριο ήταν μικρό μέχρι και την εμφάνιση των πρώτων τοπικών μουσικών. Μεγάλο ρόλο στην εξέλιξη του ρεπερτορίου και των δικτύων του Ασπροποτάμου, θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια της εργασίας ότι έπαιξε το Γαρδίκι όταν αρχίζει πλέον και εδραιώνει τη θέση του στην περιοχή με τους μουσικούς του.

Ωστόσο, εξετάζοντας την περιοχή καλύτερα θα εντοπίσουμε πως στον Ασπροπόταμο, στην εθνοτική ομάδα των Βλάχων, υπάρχουν πολλές διαφορές στα μουσικά τους δρώμενα, στο ρεπερτόριο και στο ύφος. Διαφορές που εντοπίζονται προφανώς λόγω σχέσεων γειτνίασης και ίσως σχετίζονται και με τους μουσικούς που εξυπηρετούσαν τον Ασπροπόταμο.

Τα μουσικά κέντρα του Ασπροποτάμου ήταν το Γαρδίκι και η Μηλιά. Πριν όμως από τους Γαρδικιώτες και Μηλιώτες μουσικούς, την περιοχή εξυπηρετούσαν κομπανίες από

το Μαλακάσι και την Καστανιά¹. Η Καστανιά ήταν το κύριο κέντρο και εξυπηρετούσε για σχεδόν ένα αιώνα πολλές περιοχές, όπως τον Ασπροπόταμο και την περιοχή του Κόζιακα. Το Μαλακάσι τροφοδοτούσε και αυτό την περιοχή κατά καιρούς, ωστόσο ο Στέργιος Δημητρούλας ήταν ο μοναδικός που ήταν βασικός οργανοπαίκτης στο Γαρδίκι μέχρι και τη δεκαετία του 40'. Εκτός από το Γαρδίκι εξυπηρετούσε και τα δρώμενα των της Τζούρτζιας όπου εκεί δρούσε και ο Μπαζίμας. Άλλες μεγάλες μουσικές οικογένειες που έδρασαν στην περιοχή ήταν οι Βαλαχάιοι, οι Ντοκαίοι και οι Λαβιδαίοι. Αυτοί οι μουσικοί έδρασαν περισσότερο στον βόρειο Ασπροπόταμο όπου εντοπίζεται στο ρεπερτόριο παρόμοιο ύφος με το Μαλακασιώτικο και Μετσοβίτικο ιδίωμα, αφού αυτά τα χωριά γεωγραφικά είναι πιο κοντά στην Ήπειρο.

Η αλλαγή έρχεται, όπως προαναφέρθηκε, από το Γαρδίκι και συγκεκριμένα από τον ημιεπαγγελματία μουσικό Χρήστο Μπανιάκα. Ο Δημητρούλας τον παίρνει μαζί του σαν δεύτερο κλαρίνο για να τον ξεκουράζει. Ενώ πολύ αργότερα, αρχίζει κάνει το ίδιο και στο δίκτυο της Μηλιάς με τον Σπύρο Αναστασίου ως δεύτερο κλαριντζή. Η ιδέα αυτή, μέσω του Μπανιάκα προωθείται και στον Γιώργο Βούκια και αυτός με τη σειρά του στον Σωτήρη Σγούρο, όπως θα αναλύσουμε παρακάτω. Αυτοί οι δύο αλλάζουν τα μουσικά δρώμενα του χωριού τους, ενώ ο Σγούρος καταφέρνει να εξελίξει και να μεγαλώσει το ρεπερτόριο της περιοχής του Ασπροποτάμου. Έτσι αρχίζουν και αλλάζουν τα δίκτυα των περιοχών αυτών.

Στην παρούσα εργασία, επιχειρείται μία μελέτη του κλαρίνου στην περιοχή του Ασπροποτάμου, χρησιμοποιώντας ως μελέτη περίπτωσης των Σωτήρη Σγούρο, που το όνομα του συνδέθηκε με την μουσική του Ασπροποτάμου. Ο ίδιος αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα λαϊκού καλλιτέχνη που αναδείχθηκε την εποχή της δισκογραφίας και των τηλεοπτικών εκπομπών.

Ο Σωτήρης Σγούρος επιλέχθηκε ως μελέτη περίπτωσης διότι αναδείχθηκε σε μία περίοδο όπου τα ηνία της μουσικής παράδοσης τα κρατούσαν για πολλά χρόνια οι Γύφτοι. Όπως θα δούμε παρακάτω ο ίδιος κατάφερε να αλλάξει τα στερεότυπα αυτά και να αποβάλει την «ρετσίνα» του επαγγέλματος και να ταυτίσει το όνομα του με την μουσική μιας ολόκληρης περιοχής.

¹ Χονδρός Αθανάσιος, «Μελωδική και αφηγηματική πλοκή στον βλαχόφωνο Ασπροπόταμο: τόπος και ρεπερτόριο θεωρητική και εθνογραφική τεκμηρίωση ορίων και σχέσεων των μουσικών δικτύων του σύγχρονου πανηγυριού», Πτυχιακή στο Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, Άρτα Σεπτέμβρης 2006, σ. 69-71.

Οι δυσκολίες που συναντήσαμε κατά την έρευνα ήταν πολλές και σημαντικές. Σημαντικότερο αποτελεί το γεγονός ότι υπάρχει έλλειψη γραπτών πηγών και ειδικής βιβλιογραφίας. Οπότε θεωρήσαμε σημαντικό εργαλείο την χρησιμοποίηση συνεντεύξεων από λαϊκούς μουσικούς και συνεργάτες του Σγούρου, οι οποίοι γνωρίζουν τόσο την μουσική ζωή των Τρικάλων όσο και άγνωστες πτυχές της προσωπικότητας του Σγούρου. Να σημειωθεί σε αυτό το σημείο πως οι συνεντεύξεις δεν αποτελούν πάντοτε έγκυρη πληροφορία. Όσες πληροφορίες αντλήσαμε, έπρεπε να φιλτραριστούν και να ελεγχθούν πολλές φορές.

Στόχος μου είναι αρχικά, να μελετηθεί η πορεία του Σγούρου και να απαντηθούν ορισμένα ερωτήματα:

1. Αναλύοντας την βιογραφία του και την δισκογραφία του, τι πληροφορίες μπορούμε να αντλήσουμε;
2. Μελετώντας τα δίκτυα του και το ρεπερτόριο το οποίο διαχειρίστηκε σε ποια συμπεράσματα μπορούμε να καταλήξουμε;
3. Ποια στοιχεία της προσωπικότητας του Σγούρου τον βοήθησαν να καθιερωθεί και πως αυτά συνδέονται με τη μουσική του πορεία;
4. Πως μπορεί μία περιοχή να δεχθεί ρεπερτοριακές αλλαγές και να ταυτιστεί στην συνείδηση του κόσμου με ένα πρόσωπο;

Δομή εργασίας

Στο πρώτο κεφάλαιο, λοιπόν, παρουσιάζεται ο τόπος και η γεωγραφία του. Είναι μία απόπειρα παρουσίασης του νομού Τρικάλων, όπου κατηγοριοποιούμε τις περιοχές στον κάμπο και στο βουνό, ώστε να γίνει πιο ομαλή η περάτωση της εργασίας. Επίσης σε αυτό το κεφάλαιο αναφερόμαστε και στις εθνοτικές ομάδες οι οποίες ζουν στην ευρύτερη περιοχή των Τρικάλων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, παρουσιάζεται ο βίος του Σωτήρη Σγούρου. Στοιχεία της γέννησης του, της οικογενειακής του κατάστασης, της πρώτης του επαφής με τη μουσική, αλλά και την αρχή της επαγγελματικής του καριέρας. Στη συνέχεια αποδελτιώσαμε την δισκογραφία του χωρίζοντας σε κατηγορίες τις ηχογραφήσεις δίσκων, κασετών και Cds, ενώ παραθέτουμε και τα στοιχεία της συμμετοχής του σε ταινίες.

Στο τρίτο κεφάλαιο, μιλάμε για το ρεπερτόριο το οποίο διαχειρίστηκε. Εκεί αναφέρονται πολλά στοιχεία των τοπικών τραγουδιών, αλλά και τα νεοδημοτικά τραγούδια τα οποία ο Σγούρος αρχίζει να διαχειρίζεται. Έπειτα παρουσιάζονται όλες οι συνεργασίες του με τραγουδιστές διαφορετικών ρεπερτορίων, καθώς και οι συνθέσεις του Σγούρου.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, μελετάμε τα δίκτυα του Σγούρου. Όλες οι συνεργασίες και τόποι επιτέλεσης της μουσικής του. Αναφερόμαστε σε γάμους, εκδηλώσεις, τηλεοπτικές εκπομπές, πανηγύρια εντός του νομού, αλλά και εκτός. Εκεί παρατίθενται στοιχεία της αναγνωρισιμότητά του Σγούρου.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, έχουμε τις γνώμες και τα συμπεράσματα των συνάδερφων του Σγούρου από τους οποίους πήραμε συνέντευξη.

Στη συνέχεια έχουμε τα συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε μέσω της μελέτης της περίπτωσης του Σγούρου.

Κεφάλαιο 1

Ο τόπος και η γεωγραφία του

Γεωγραφικά η Θεσσαλία αποτελείται από τους νομούς Λάρισας, Τρικάλων, Καρδίτσας και Βόλου. Η περιοχή στην οποία εστιάζει κυρίως η έρευνα είναι ο Ασπροπόταμος του νομού Τρικάλων, αλλά και περιοχές του ορεινού δικτύου της νοτίου Πίνδου και κάποιες περιοχές του κάμπου.

Εικόνα 1. Χάρτης νομού Τρικάλων

Γεωγραφικά, ο νομός Τρικάλων συνορεύει με τον νομό Καρδίτσας, τον νομό Γρεβενών, τον νομό Λάρισας, τον νομό Άρτας και τον νομό Ιωαννίνων. Ο ορεινός όγκος καταλαμβάνει το περισσότερο τμήμα του νομού. Γεωγραφικά και πολιτισμικά ο νομός διαιρείται σε τρεις περιοχές: τον ορεινό όγκο της Πίνδου (το κομμάτι που ανήκει στον νομό Τρικάλων), την οροσειρά των Χασίων (Χάσια και Αντιχάσια) και τον κάμπο. Πιο συγκεκριμένα, οριοθετείται δυτικά από την οροσειρά της Πίνδου, η οποία τη χωρίζει από την Ήπειρο. Εδώ βρίσκεται η περιοχή του Ασπροποτάμου, η οποία αρχίζει από τα Στενά

της Πύλης, φθάνει ως τα σύνορα με το νομό της Άρτας και συνεχίζει ως τη διάβαση Ζυγός του όρους Λάκμος (ή Περιστέρι 2.295 μ.) στα βόρεια, όπου ο Κόζιακας (1901 μ.) χωρίζει την περιοχή από την πεδιάδα. Στο νότιο μέρος οριοθετείται από τα βουνά των Αγράφων, ενώ ανατολικά ο Τίτανος (693 μ.) και τα βουνά του Ζάρκου, χωρίζουν τον νομό Τρικάλων με τον νομό Λάρισας. Στα βορειοανατολικά βρίσκονται τα Καμβούνια όρη (1588 μ.) και η κοίτη της Σιούτσας, παραπόταμου του Αλιάκμονα, ενώ το νότιο τμήμα του νομού Γρεβενών κάποτε ήταν συνδεδεμένο με την περιοχή των Τρικάλων².

Αξίζει να σημειωθεί πως τα Τρίκαλα από τον 19^ο αιώνα ήταν η μεγαλύτερη πόλη, μετά τον Βόλο, όσον αφορά το εμπόριο, αλλά και πολύ πλούσια, καθιστώντας την εμπορικό κέντρο³. Οι οικονομικές δραστηριότητες της πόλης ήταν έντονες ήδη από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα με ισχυρή βιοτεχνική και εμπορική φυσιογνωμία⁴.

Αρχικά, και για την ορθή διεξαγωγή της έρευνας, απαραίτητο θεωρείται να αναφερθούν μερικές πληροφορίες κοινωνικοπολιτισμικού και γεωγραφικού ενδιαφέροντος. Οι κύριες ομάδες που απαρτίζουν τα Τρίκαλα είναι οι Καραγκούνηδες⁵, οι Σαρακατσάνοι και οι Βλάχοι. Παρόλα αυτά στο νομό των Τρικάλων συναντώνται και άλλες πολιτισμικές ομάδες. Όπως για παράδειγμα, οι Χασιώτες και Αντιχασιώτες, οι Αργιθεάτες, οι Ασπροποταμίτες – Βλαχόφωνοι και Ελληνόφωνοι, οι Κατσακιώρηδες, οι Αρβανιτόβλαχοι και οι Γύφτοι. Αξίζει να σημειωθεί πως στην πόλη, μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους, έχουν εγκατασταθεί και κάτοικοι από άλλες περιοχές της χώρας, καθώς και του εξωτερικού. Ο Θεολόγος Τριανταφύλλου⁶ αναφέρει πως υπήρξαν πολλοί άνθρωποι από Ρουμανία, Αίγυπτο, Γαλλία, Αμερική, Κωνσταντινούπολη οι οποίοι αγόρασαν μεγάλες εκτάσεις γης στα Τρίκαλα, εγκαταστάθηκαν μόνιμα κάνοντας οικογένειες και ασχολήθηκαν με πολλές δραστηριότητες κυρίως όμως το εμπόριο.

² Βασίλειος Κ. Σπανός, «Οι οικισμοί της βορειοδυτικής Θεσσαλίας κατά την Τουρκοκρατία (από τον 14ο' έως τον 19ο αιώνα)», εκδ. οίκος Αντ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 15 – 17. Βλ. επίσης Νικόλαος Γεωργιάδης, «Θεσσαλία», Περιφερειακές Εκδόσεις Έλλα, Λάρισα 1995, σελ. 11 - 12.

³ Alfred Philippon, Θεσσαλία και Ήπειρος, Ταξίδια και εξερευνήσεις στην Βόρεια Ελλάδα, εκδ. Φ.Ι.Λ.Ο.Σ, Τρίκαλα 2014, σ. 171 -172.

⁴ Βλ. Σοφία Λαΐου, «Τα Τρίκαλα στα τέλη του 17ου αιώνα με βάση δύο κατάστιχα κεφαλικού φόρου», Μνήμων τ. 28 (2006 – 2007), σ. 26.

⁵ Δημάκης Χ., 1999, «Η προέλευση του ονόματος των Καραγκούνηδων», Θεσσαλικό Ημερολόγιο, τ. 35. Λάρισα, Σελ. 155.

⁶ Τριανταφύλλου Θεολόγης, «Τα παλιά Τρίκαλα», τόμος Β', Τρίκαλα, 1977, σελ. 104-105.

Η κοινωνικοπολιτισμική αυτή σύνθεση του νομού, έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του πληθυσμιακού και πολιτισμικού χάρτη του. Αυτές οι ομάδες έχουν σαφώς ξεχωριστά χαρακτηριστικά, αλλά και κοινά μεταξύ τους στοιχεία, πράγμα που συναντιέται και στο μουσικό ρεπερτόριο. Ένα ρεπερτόριο το οποίο, λόγω της πολυπολιτισμικής του σύστασης, χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποικιλία⁷.

Όσον αφορά τον κάμπο των Τρικάλων, αυτός συνορεύει με το νομό Καρδίτσας και Λάρισας. Ο κάμπος και τα χωριά του είναι συνυφασμένος με τους Καραγκούνηδες⁸, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν ζουν και άλλοι κάτοικοι διαφορετικών φυλών. Τα χωριά του κάμπου ξεκινώντας από τα σύνορα με το νομό Λαρίσης έως και την Καλαμπάκα είναι, η Πηνειάδα, το Κεραμίδι, το Ζάρκο, ο Κλοκοτός, η Φαρκαδόνα, η Παναγίτσα, το Αχλαδοχώρι, το Γριζάνο, η Κρήνη, η Οιχαλία (Νεοχώρι), το Πετρωτό, οι Γεωργανάδες, η Νομή, η Φανερωμένη, η Πατουλιά, τα Σερβωτά, οι Ταξιάρχες, το Μεγαλοχώρι, το Γλίνο, ο Λόγγος, το Ριζαριό, η Χρυσανγή, η Ζηλευτή, η Κρινίτσα, το Λογγάκι, η Λεπτοκαρυά, η Ράξα, το Ρίζωμα, η Σωτήρα, η Χαιδεμένη, ο Πλάτανος, το Αρδάνι, η Βασιλική, οι Άγιοι Θεόδωροι και η Θεόπετρα. Από αυτά τα χωριά κεφαλοχώρια είναι η Φαρκαδόνα, η Οιχαλία, το Μεγαλοχώρι, το Ρίζωμα, η Βασιλική και η Θεόπετρα. Από την Καλαμπάκα μέχρι την Πύλη έχουμε τα χωριά Σαρακήνα, Αγία Παρασκευή, Βιτουμά, Περιστερά, Καλονέρι, Ουρανός, Μεγάρχη, Γενέσι, Πρόδρομος, Γοργογύρι, Ξυλοπάρικο, Φιλύρα, Πιαλεία, Πρίνος, Διαλεχτό, Δίλοφο, Εξάλοφος, Φήκη, Ελευθεροχώρι, Δροσοπηγή, Λιλή, Αμμουδιά, Βαλτινό, Δενδροχώρι, Μελίγος, Φωτάδα, Βαλομάνδρι και Παραπόταμος. Τα χωριά αυτά βρίσκονται ανάμεσα στον Κόζιακα και τον Πηνεϊό ποταμό. Οπότε θα ονομάσουμε την ενότητα αυτή τα «Χωριά δεξιά του Κόζιακα». Να σημειωθεί σε αυτό το σημείο πως, ο Κόζιακας (1901 μ.) είναι βουνό του νομού Τρικάλων, που εκτείνεται από την Καλαμπάκα μέχρι την Πύλη. Αποτελεί ουσιαστικά, τμήμα της νότιας Πίνδου με την οποία συνδέεται στα δυτικά.

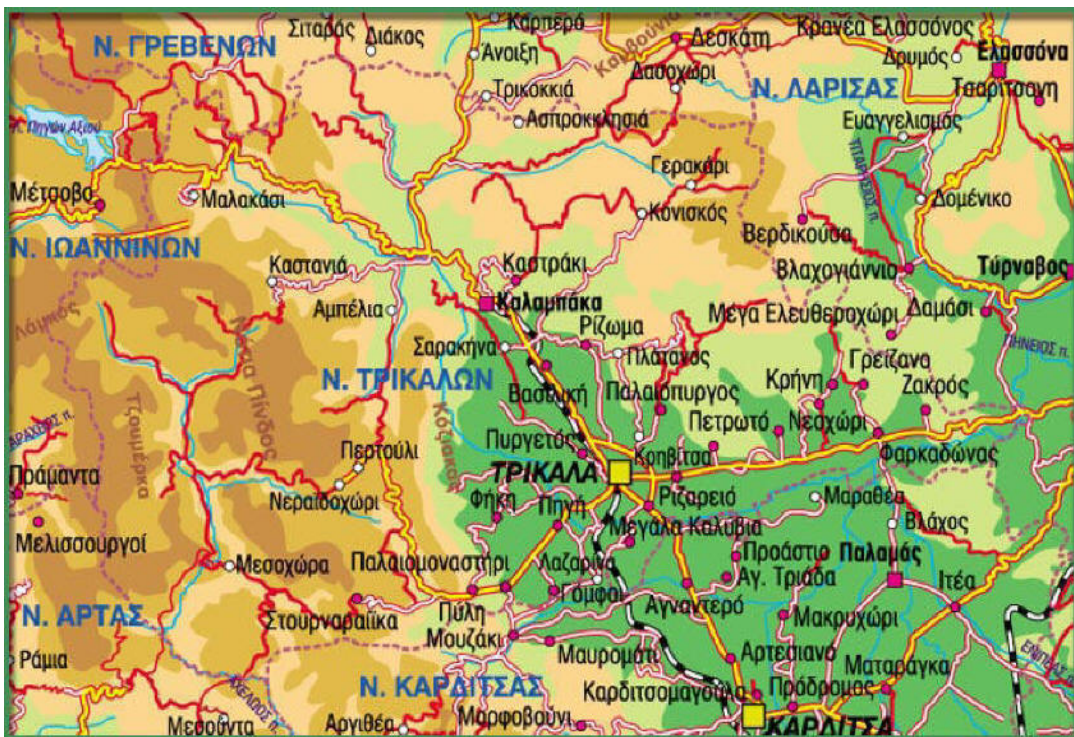
Τα σημαντικά χωριά τα οποία θεωρούνται κέντρα σε αυτή την ενότητα, είναι η Σαρακήνα, ο Πρόδρομος, το Ξυλοπάρικο, η Πιαλεία, το Δενδροχώρι και το Μεγάλο Κεφαλόβρυσο. Ύστερα, τα χωριά Πυργετός, Πύργος, Φλαμούλι, Καρυές, Αγία Κυριακή, Διπόταμος Μεγάλο Κεφαλόβρυσο, Μικρό Κεφαλόβρυσο, Ρόγγια και Άγιοι Απόστολοι, βρίσκονται ανάμεσα στον Πηνεϊό και τον Ληθαίο ποταμό. Θα τα χαρακτηρίσουμε

⁷ Κλιάφα Μαρούλα, Μια σερενάτα στον Ληθαίο, Κέδρος, Αθήνα, 2004, σελ. 13.

⁸ Αρσενίου Λάζαρος, «Κοινωνικές ομάδες στον Νομό Τρικάλων», Τρικαλινά. τ. 8. Φ.Ι.ΛΟ.Σ, Τρίκαλα, 1988, σελ. 229 - 244.

«καμποχώρια της πόλης». Μετά υπάρχουν τα χωριά Λυγαριά, Μουριά, Πηγή, Δροσερό και Παλαιομονάστηρο που θα τα χαρακτηρίσουμε τα «καμποχώρια του Πορταϊκού ποταμού». Ενώ, μέχρι και τα σύνορα με το νομό Καρδίτσας έχουμε τα χωριά Μεγάλα Καλύβια, Λαζαρίνα, Γόμφοι, τα οποία αποτελούν κεφαλοχώρια.

Τα χωριά του κάμπου στα οποία θα δοθεί ιδιαίτερη σημασία στην έρευνα, είναι η Φαρκαδόνα και η Οιχαλία (Νεοχώρι), τα οποία είναι κεφαλοχώρια και τα γύρω χωριά τους. Ενδεικτικά, τα καμποχώρια απεικονίζονται στην παρακάτω εικόνα (εικόνα 2) με πράσινο χρώμα. Αξίζει να σημειωθεί, πως κοντά στον Πυργετό και τον Πύργο υπάρχουν δύο μεγάλες συνοικίες των Τρικάλων, το Γαρδικάκι και η Αγία Μονή. Είναι περιοχές όπου διαμένουν κάτοικοι καταγόμενοι από περιοχές του Ασπροποτάμου ή εκτός του νομού, όπως από το Γαρδίκι (Γαρδικάκι) ή από την Σαμαρίνα (Αγία Μονή).

Εικόνα 2. Χάρτης Νομού Τρικάλων (με πράσινο τα χωριά του κάμπου)

Τα Χάσια⁹ συνορεύουν με το δυτικό μέρος του νομού Λάρισας (Αντιχάσια) και το νότιο του νομού Γρεβενών και κατοικείται από γηγενείς κατοίκους (Χασιώτες). Η περιοχή περιλαμβάνει την κοιλάδα που σχηματίζεται μεταξύ των ποταμών Ληθαίου και Μούργκα.

Ο Ασπροπόταμος λέγεται το παρακλάδι του ποταμού Αχελώου, που ξεκινάει από τις πηγές του στο Χαλίκι, έως τα όρια των νομών Άρτας και Καρδίτσας. Πιο συγκεκριμένα η κοίτη του ποταμιού φτάνει σε μήκος μέχρι τα 220 χιλιόμετρα, το βάθος των νερών από 2,50 μέχρι 7 μέτρα και το πλάτος της κοίτης μέχρι τα 90 μέτρα¹⁰. Ανήκει στο Νομό Τρικάλων και γεωγραφικά βρίσκεται στη βορειοδυτική του πλευρά. Η έρευνα έγινε στην «καρδιά» του Ασπροποτάμου, εξετάζοντας το παρόν θέμα σε 12 χωριά. Αυτά τα χωριά είναι η Αγία Παρασκευή (Τζούρτζια), η Μηλιά (Αμέρου), η Πολυθέα (Ντράουστι), το Κατάφυτο (Κότουρη), η Ανθούσα (Λίπιντσα), το Χαλίκι (Χαλίκι), η Καλλιρρόη (Βιλίτσανα), η Κρασιά (Κόρνον), τα Δολιανά (Ντόλιανι), το Στεφάνι (Σκλιτιάσα), το Γαρδίκι (Γκαρντίστι) και η Αθαμανία (Μουτσιάρα). Από αυτά το Γαρδίκι, το Χαλίκι και η Κρασιά αποτελούν τα κεφαλοχώρια της περιοχής.

Οι κάτοικοι της κοιλάδας του Ασπροποτάμου των 10 χωριών είναι δίγλωσσοι στο σύνολό τους, δηλαδή εκτός της ελληνικής γλώσσας μιλούν και το βλάχικο γλωσσικό ιδίωμα της περιοχής. Οι κάτοικοι του Ασπροποτάμου ασχολούνταν μέχρι και τη δεκαετία του 60' περίπου κατά κύριο λόγο με την κτηνοτροφία¹¹, ενώ δεν υπάρχουν την σημερινή εποχή, αλλά και με τις μεταφορές και το εμπόριο¹². Υπάρχουν μαρτυρίες όπου εκτός από τυροκομικά ασχολούνταν και με την πώληση μάλλινων υφασμάτων στα παζάρια των Τρικάλων¹³. Αξίζει βέβαια να σημειωθεί πως οι Βλάχοι του Ασπροποτάμου ήταν κατά

⁹ Βλ. για Χάσια: Νημάς Α. Θεόδωρος, 1987, Τρίκαλα, Καλαμπάκα, Μετέωρα, Πίνδος, Χάσια. Αφοί Κυριακίδη, Τρίκαλα.

¹⁰ Καρανάσιος Α., «Το Γαρδίκι Ασπροποτάμου. Ιστορικά Λαογραφικά Παραδόσεις Γαρδικίου Αθαμανών», Τρίκαλα 1979, σελ. 25-26.

¹¹ Σφυρόερας Βασίλης, «Θεσσαλία [1669-1821]», ΙΕΕ, τ. ΙΑ', σελ. 200.

¹² Richard I. Lawless, «Η οικονομία και ο χώρος της Θεσσαλίας κατά την Τουρκοκρατία», Τρικαλινά, τ. 1ος, Τρίκαλα 1981 (ανατύπωση 1996 με διορθώσεις και συμπληρώσεις), σελ. 48.

¹³ Μπαρπάτσης Ανέστης, «Βασίλης Τσιτσάνης: Τρικαλινή περίοδος 1932-1936 - Ανάλυση στο πρώιμο συνθετικό έργο του συνθέτη», Πτυχιακή στο Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, Άρτα 200, σελ. 12.

κάποιο λόγο μετακινούμενος λαός¹⁴, καθώς η κτηνοτροφία είχε το χαρακτηριστικό της ημινομαδικής ζωής, το χειμώνα στον κάμπο και το καλοκαίρι στα βουνά. Επίσης, υπήρξαν πολλοί που ήταν και κυρατζήδες, δηλαδή αγωγιάτες και караγωγείς. Οι Βλάχοι ήταν και είναι μετακινούμενος πληθυσμός, όπου με βάση τον Ασπροπόταμο μετακινούνταν προς τα χειμαδιά¹⁵ που ήταν ως επί το πλείστον στον κάμπο της Θεσσαλίας την χειμωνιάτικη περίοδο Νοέμβριο με Μάρτιο. Την περίοδο από Απρίλη έως Οκτώβρη κύριοι κάτοικοι, εκτός των κτηνοτρόφων, είναι οι υλοτόμοι, οι οικοδόμοι και ορισμένοι καταστηματάρχες. Ενώ του καλοκαιρινούς μήνες, κυρίως μέσα Ιουλίου με Αύγουστο, ο Ασπροπόταμος γεμίζει από παραθεριστές καταγόμενους από τα γύρω χωριά της περιοχής, οι οποίοι διαμένουν μόνιμα σε άλλες περιοχές. Να σημειωθεί πως οι βλάχοι Ασπροποταμίτες κυρίως μετά την ένταξη στον ελλαδικό χώρο αρχίζουν και στρέφονται προς την Αθήνα, ειδικά την χειμερινή περίοδο, όπου απασχολούνται ως μικροπωλητές¹⁶.

Στα παρακλάδια του Ασπροποτάμου (Αχελώου ποταμού) και συγκεκριμένα στον Καμναίτικο ποταμό, υπάρχουν τα χωριά Πύρρα, το Δροσοχώρι (Τυφλοσέλι), η Δέση και ο Άγιος Νικόλαος (Καμνάι) και το κεφαλοχώρι Νεραϊδοχώρι. Κατεβαίνοντας συναντάμε το κεφαλοχώρι Περτούλι, την Ελάτη (Τίρνα), το Κοτρώνι (Δραμίζι), το Βροντερό και την Πύλη. Τα χωριά αυτά αποτελούσαν τον κύριο κορμό του πρώην δήμου Αιθίων. Οπότε για την έρευνα θα τα χαρακτηρίσουμε τα «χωριά των Αιθίων». Εδώ αξίζει να σημειωθεί πως στον πρώην δήμο ανήκε το Γαρδίκι και η Αθαμανία, παρόλα αυτά για την καλύτερη ομαδοποίηση που θα βοηθήσει στην έρευνα τα εντάξαμε στην ενότητα «Ασπροπόταμος».

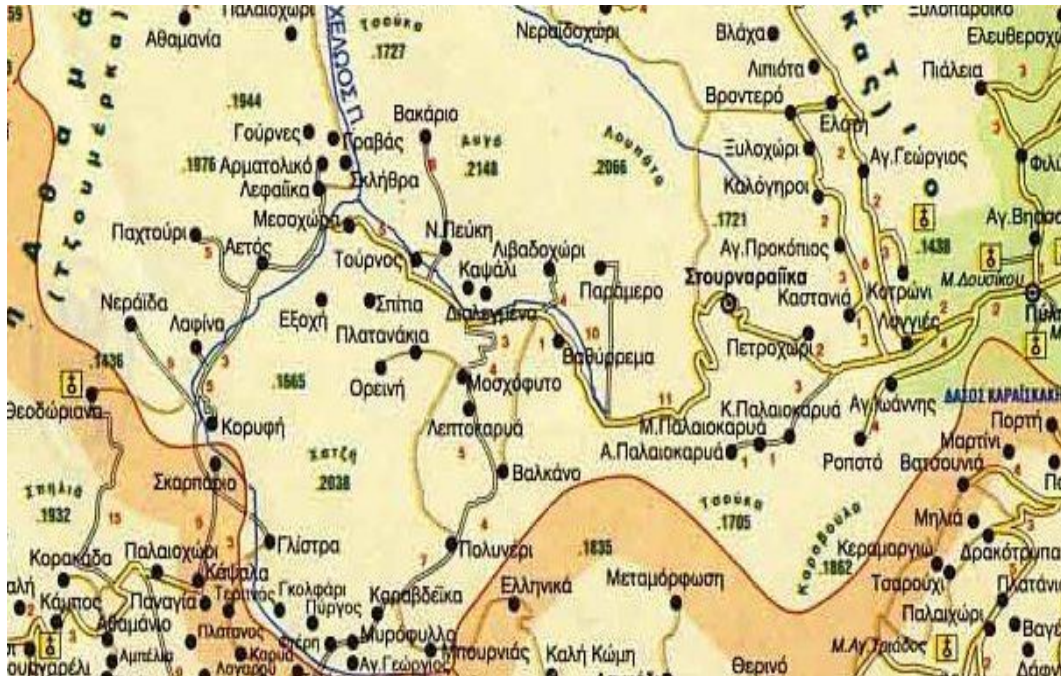
Μέχρι τα σύνορα Τρικάλων - Άρτας, τα χωριά τα οποία συναντάει η ροή του Ασπροποτάμου (Αχελώος) είναι η Μεσοχώρα (Βιτισίστα), το Αρματολικό (Μπούκουρη), ο Αετός (Ντοβρόι), το Παχτούρι, η Κορυφή (Καπρό) και η Νεράιδα. Από τη Μεσοχώρα έως και την Πύλη, υπάρχουν τα χωριά Μυρόφυλο, Πολυνέρι, Μοσχόφυτο με τον οικισμό

¹⁴ Ε. Γ. Αυδίκος (επιμ.), Ο Ασπροπόταμος στο χώρο και το χρόνο, Τρίκαλα, Εκδόσεις Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα Τζούρτιας της Αθαμανίας (Φ.Α.Σ.Α.), 2008, σελ. 225.

¹⁵ Βλ. Κ. Σιμόπουλος, «Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα 1800-1810, Δημόσιος και Ιδιωτικός βίος, λαϊκός πολιτισμός, Εκκλησία και οικονομική ζωή από τα περιηγητικά χρονικά», 7η έκδοση, τ. Γ1, (1800-1810), εκδ. Πιρόγα, Αθήνα, χ. χ., σελ. 409 και Ελένη Αγγελομάτη - Τσουγκαράκη, 1821, «Η γέννηση ενός έθνους-κράτους», Α' τόμος, Η προεπαναστατική Ελλάδα, Εθνική Τράπεζα, Αθήνα 2010, σελ. 204.

¹⁶ Κλιάφα, Μούλι, *Χερετίματι ντι λα Κόρνου: μικρό χρονικό της Κρανιας Ασπροποτάμου*, Γένεσις, Τρίκαλα 2003, σελ. 14.

Πλατανάκια, Βαλκάνο, Νέα Πεύκη, Λιβαδοχώρι με τους οικισμούς Καψάλι και Βουτσελέικα, Παράμερο, Βαθύρρευμα, Στουρναραϊκά, Άνω – Μέση – Κάτω Παλαιοκαρυά, Ροπωτό, Καλόγηροι, Άγιος Προκόπιος, Άγιος Κωνσταντίνος, Πετροχώρι και Βλάχα. Για την επίτευξη της εργασίας θα γίνει ομαδοποίηση των χωριών. Οπότε τα χωριά Αρματολικό, Αετός, Παχτούρι, Κορυφή και Νεράιδα, θα τα χαρακτηρίσουμε «χωριά διευρυμένης κοινότητας Νεράιδας» ή «χωριά της Νεράιδας», ονομασία που παραπέμπει στην σύσταση των χωριών με βάση το «Σχέδιο Καποδίστρια» (1998-2010). Τα υπόλοιπα χωριά Μεσοχώρα, Μυρόφυλο, Πολυνέρι, Μοσχόφυτο, Βαλκάνο, Νέα Πεύκη, Λιβαδοχώρι, Παράμερο, Βαθύρρευμα, Στουρναραϊκά, θα τα ομαδοποιήσουμε με βάση τον δήμο στον οποία ανήκανε με το «Σχέδιο Καποδίστρια». Οπότε θα τα χαρακτηρίσουμε ως τα «χωριά του Δήμου Πινδαίων». Ενώ τα υπόλοιπα χωριά Άνω – Μέση – Κάτω Παλαιοκαρυά, Ροπωτό, Καλόγηροι, Άγιος Προκόπιος, Άγιος Κωνσταντίνος, Πετροχώρι, Βλάχα και Πύλη θα τα χαρακτηρίσουμε ως τα «ορεινά χωριά της Πύλης». Από αυτές τις ενότητες των χωριών αυτών, η Μεσοχώρα, τα Στουρναραϊκά, το Κοτρώني και η Πύλη είναι τα κεφαλοχώρια. Αξίζει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο, πως οι κάτοικοι από Πύλη και προς τα ορεινά χωριά μέχρι τα σύνορα Τρικάλων και Άρτας, τους αποκαλούν Κατσακιώρηδες.¹⁷

Εικόνα 3. Χάρτης χωριών από Πύλη έως σύνορα Τρικάλων – Άρτας.

¹⁷ Χονδρός Αθανάσιος, ο.π., σελ. 41.

Πιο ανατολικά, είναι η περιοχή της ορεινής Καλαμπάκας, όπου συναντάμε και άλλα βλαχοχώρια. Τα χωριά αυτά ανήκουν στον σημερινό δήμο Καλαμπάκας. Για την εύκολη κατανόηση θα τα ορίσουμε στην παρούσα εργασία ως «Τα χωριά γύρω απ' την Τριγγιά». Το όρος Τριγγιά είναι ορεινό συγκρότημα της νότιας Πίνδου στο δυτικό τμήμα του Νομού Τρικάλων. Το όνομά της το έχει λάβει από την ομώνυμη υψηλότερη κορυφή της (2.204 μέτρα). Τα χωριά λοιπόν αυτής της ενότητας είναι η Καστανιά (Κουστιάνα), ο Αμάραντος (Βιντίστα) με τους οικισμούς Μυλότοπο (Φάρμα) και Ελάφι (Λουζέστη), η Καλομοίρα (Γκουντοβάζντα), ο Κλεινός (Κλίνοβο) με τους οικισμούς Αμπέλια και Χρυσίνα, η Καλογριανή, η Γλυκομηλιά (Κάτω Περλιάγκο), η Χρυσομηλιά (Άνω Περγλιάγκο) και η Αηδόνα (Αϊβάν).

Εικόνα 4 . Χάρτης χωριών Ασπροποτάμου, Καμναϊτικού ποταμού και Καλαμπάκας

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να σημειωθεί πως ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποτελεί η εθνοτική ομάδα των γύφτων, καθώς έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην διάδοση και εξέλιξη της μουσικής παράδοσης. Έδρασαν στην στεριανή Ελλάδα από τα μέσα του 1800 μέχρι και

σήμερα. Θεωρούνται αναπόσπαστο κομμάτι αυτής, καθώς κατείχαν ιδιαίτερη θέση στη λαϊκή μουσική, την οποία και μετέδωσαν από γενιά σε γενιά¹⁸. Αλλωστε το επάγγελμα του μουσικού, κάποτε ήταν αποκλειστική δουλειά των γύφτων. Κάτι το οποίο φαίνεται από την ενεργό συμμετοχή που είχαν στους ελληνικούς γάμους, τα γλέντια και τα πανηγύρια κυρίως της Στεριανής Ελλάδας. Αυτό συνέβη, καθώς το επάγγελμα του μουσικού δεν ήταν σε μεγάλη υπόληψη από τους ντόπιους.¹⁹ Γι' αυτό το λόγο ο όρος γύφτος χρησιμοποιήθηκε, μέχρι και τη δεκαετία του 90', για να περιγράψει τον λαϊκό μουσικό.

Αναλλοίωτες έχουν μείνει κάποιες φράσεις που χρησιμοποιήθηκαν για να ονοματίσουν τους μουσικούς, όπως για παράδειγμα «Ήρθαν οι γύφτοι» αντί «Ήρθαν τα όργανα»²⁰. Οι γύφτοι, λοιπόν, ασχολούνταν με τα σιδηρουργεία και τη μουσική. Μέχρι και τη δεκαετία του '20, έκαναν νομαδική ζωή, οπότε δεν υπήρχε συγκεκριμένος τόπος διαμονής. Παρόλα αυτά συναντώνται μέχρι και σήμερα πολλοί λαϊκοί οργανοπαίχτες καταγόμενοι από διάφορες περιοχές τόσο του κάμπου όσο και του βουνού, οι οποίοι ανήκουν σε παλιές μουσικές οικογένειες με κοινά χαρακτηριστικά με τους «γύφτους». Παρόλα αυτά η παρούσα εργασία δεν ασχολείται με την καταγωγή των λαϊκών οργανοπαιχτών.

¹⁸ Μαζαράκη Δέσποινα. 1984 (1959). Το λαϊκό κλαρίνο στην Ελλάδα, Κέδρος Αθήνα. σελ. 21.

¹⁹ Βλ. Μαζαράκη Δέσποινα, ό.π. σελ. 51.

²⁰ Ανωγειανάκης Φοίβος, Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα, Μέλισσα, Αθήνα, 1991, σελ. 29.

Κεφάλαιο 2

Ο Σωτήρης Σγούρος

Ο Σωτήρης Σγούρος αποτέλεσε έναν από τους πιο γνωστούς οργανοπαίχτες της περιοχής του Ασπροποτάμου, αλλά και της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλίας. Γεννήθηκε το 1929 στο Γαρδίκι Ασπροποτάμου, από γονείς κτηνοτρόφους. Το 1939 μαζί με την οικογένειά του, αφού πούλησαν τα ζώα τους, μετακομίζουν στην Αθήνα και νοικιάζουν καμαράκι από τον συντοπίτη τους και ημιεπαγγελματία κλαριντζή τον Χρήστο Μπανιάκα²¹. Εκεί ο πατέρας του ανοίγει μια μικρή βιοτεχνία παραγωγής χαλβά στον Πειραιά, στα «Παλιατζίδικα». Ο Σγούρος εκεί αρχίζει από νεαρή ηλικία να εργάζεται ως μικροπωλητής χαλβά²². Άλλωστε ήταν σύνηθες πολλοί Ασπροποταμίτες και κυρίως Γαρδικιώτες να απασχολούνται ως μικροπωλητές την περίοδο του μεσοπολέμου²³.

Η πρώτη του επαφή με την μουσική ξεκινάει στην ηλικία των 10 ετών, παίζοντας με φλογέρα η οποία ήταν αυτοσχέδια. Η πρώτη του όμως γνωριμία με το κλαρίνο γίνεται στην Αθήνα, ακούγοντας τον Μπανιάκα. Αυτός φαίνεται να ήταν και ο πρώτος ο οποίος τον μύησε στην τέχνη του κλαρίνου, δίνοντας του το όργανο να φυσήξει και να πειραματιστεί.

Το 1941, 12 ετών, εγκαθίσταται μόνιμα στα Τρίκαλα με την οικογένειά του, όταν η βιοτεχνία τους κλείνει στον Πειραιά, λόγω του πολέμου. Αγοράζουν πάλι πρόβατα και τα καλοκαίρια ανεβαίνουν στο Γαρδίκι, όπου έμεναν σε καλύβα στο λιβάδι μαζί με το κοπάδι. Εκεί στα λιβάδια, το καλοκαίρι του 1943 συναντάει τον Χρήστο Σδρένια κτηνοτρόφο και κερατζή²⁴, ο οποίος ήταν ερασιτέχνης κλαριντζής και έπαιζε όπου τον καλούσαν. Αυτός του δάνειζε το κλαρίνο για να παίζει και να εξασκείται. Με αυτό το δανεικό όργανο ο Σγούρος, παίζει στον πρώτο γάμο στο Γαρδίκι το φθινόπωρο του 1943.

Η κομπανία του Μπανιάκα, λόγω του πολέμου δεν πήγαινε στου γάμους, καθώς τα χρήματα εκείνη την περίοδο δεν άξιζαν τίποτα. Αυτό αποτέλεσε ευκαιρία για τον Σγούρο. Στη συνέχεια, με τη βοήθεια του πατέρα του αγόρασε ένα κουαρτίνο²⁵ (Μι μπεμόλ) από

²¹ Σωτήρης Γοργογέτας 17/05/18. Συνέντευξη στα Τρίκαλα.

²² Συνέντευξη με Σωτήρη Γοργογέτα (17/05/18).

²³ Σπύρου Θ., Από το Γαρδίκι στο Γαρδικάκι, Δοκιμές 8 (1999), σ. 82-83.

²⁴ Κερατζής ή κυρατζής είναι ο αγωγιάτης.

²⁵ Κλαρίνο σε τονικότητα Μι ύφεση.

έναν μαυραγορίτη²⁶, καθώς το πρώτο του όργανο το είχε χάσει. Με αυτό το όργανο ο Σγούρος θα κάνει τα πρώτα του βήματα και να περνάει τραγούδια βασισμένα στα πρότυπα της φλογέρας. Αυτό σημαίνει την εκμάθηση και εκτέλεση τραγουδιών χωρίς τη χρήση των κλειδιών του κλαρίνου. Μάλιστα, με το κουαρτίνο έπαιξε και στο πρώτο του πανηγύρι της Αγίας Παρασκευής στο διπλανό χωριό, τη Μουτσιάρα, μαζί με την κομπανία του Μαλακασιώτη Στέργιου Δημητρούλα.²⁷

Μετά από αυτά τα γεγονότα, αποφασίζει να μάθει περισσότερα για το κλαρίνο και τη μουσική. Έτσι τον χειμώνα του 1944 έρχεται σε επαφή με τον μουσικό και οργανοποιό Αχιλλέα Τσιάπη, ο οποίος καταγόταν από την Κόνιτσα και διατηρούσε κατάστημα με όργανα στη πόλη των Τρικάλων. Με αυτόν μαθαίνει τις νότες και να παίζει χρωματικά την έκταση του κλαρίνου. Μετά έμαθε να παίζει τα τραγούδια και στη δεύτερη οκτάβα. Το 1945 αποφασίζει να αγοράσει καινούργιο όργανο. Πηγαίνει στην Αθήνα μόνος του στην προσπάθειά του να βρει ένα νέο όργανο. Καθότι άπειρος, ο Σγούρος αγόρασε και με τη βοήθεια του ξάδερφου του συναντάει τον Νίκο Καρακώστα, ο οποίος εκείνη την εποχή εμφανιζόταν στο κέντρο «Έλατος». Ο «Έλατος» ήταν το πιο κεντρικό μαγαζί στην Αθήνα, συγκεκριμένα στην πλατεία Ομόνοιας, το οποίο ήταν το πρώτο που λειτούργησε με δημοτικά τραγούδια από το 1918.²⁸ Υπήρξε στέκι για όλους, ξενιτεμένους και μη²⁹, αλλά και τόπος συνάντησης επώνυμων μουσικών της εποχής³⁰. Εκεί ο Καρακώστας του επισημαίνει πως το κλαρίνο που αγόρασε μόνος του, δεν είναι καλό και τον βοηθάει να το πουλήσει και να αγοράσει καλύτερο.

Επιστρέφοντας στα Τρίκαλα συνεχίζει τα μαθήματα στον Τσιάπη., ο οποίος του έμαθε να διαβάζει και παρτιτούρα. Τον παρακίνησε να ασχοληθεί με την Ευρωπαϊκή μουσική, αλλά ήταν και αυτός όμως που τον απέτρεψε ώστε να μην εγγραφεί στην Φιλαρμονική των Τρικάλων, παροτρύνοντάς τον να ασχοληθεί επαγγελματικά με το λαϊκό κλαρίνο, αφού είδε ότι στον Σγούρο άρεσε η παραδοσιακή μουσική.

Το 1947 αρχίζει και παίζει με τις κομπανίες του Γ. Βούκια και του Χρ. Μπανιάκα σαν δεύτερο κλαρίνο. Βασικός του σκοπός κοντά σε αυτούς, ήταν να μπορέσει να «κλέψει»

²⁶ Αυτός που εμπορευόταν και πουλούσε προϊόντα στην μαύρη αγορά την περίοδο της κατοχής.

²⁷ Σωτήρης Σγούρος 24/02/08. Συνέντευξη στον Πρωινό Λόγο, Τρίκαλα.

²⁸ Αφιέρωμα στον Έλατο, FM Records/Νίκος Κούρτης. Σίσσυ Σιαφάκα, 2004.

²⁹ Βλ. Παπαδάκης Γιώργος, «Λαϊκοί πραχτικοί οργανοπαίχτες», Επικαιρότητα, Αθήνα, 1983. σ. 82.

³⁰ Αφιέρωμα στον Έλατο, FM Records/Νίκος Κούρτης. Σίσσυ Σιαφάκα, 2004.

το παίξιμό τους³¹, καθώς, όπως ο ίδιος έλεγε, δεν είχε κανέναν να του δείξει στην οικογένεια, αλλά ούτε και τα χρήματα για να μπορέσει να πάει σε κάποιον δάσκαλο³².

Στα 25 του, το 1954 φτιάχνει το δικό του σχήμα και αρχίζει να δραστηριοποιείται επαγγελματικά. Το συγκρότημα αποτελούνταν από τον συντοπίτη του, λαουτιέρη και τραγουδιστή, Κώστα Ακρίβο, με τον οποίο συνεργαζόταν ερασιτεχνικά από το 1947 και τον Γιώργο Κ. Γκίκα από το Γερακάρι, επίσης λαουτιέρη και τραγουδιστή. Αυτοί αποτελούσαν τον βασικό κορμό του συγκροτήματος, ενώ βιολί έπαιζαν, ο Γαρδικιώτης Βασίλης Τόγελος, ο Γιώργος Πλακιάς από την Αύρα, καθώς και ο Βασίλης Λαβίδας από τον Αμάραντο. Το δίκτυο του περιλαμβάνει τα χωριά τα οποία έγιναν η βάση της δράσης του. Αυτά είναι το Γαρδίκι, η Αθαμανία ή αλλιώς Μουτσιάρα και η Αγία Παρασκευή ή αλλιώς Τζιούτρτζια.

Η δράση του περιλαμβάνει και περιοχές των Τρικάλων, Γαρδικάκι, την περιοχή όπου βρίσκεται το πρώην Σχολείο Θηλέων, Πύργο, καθώς και περιοχές του νομού Καρδίτσας, Λεοντάρι, Γραμματικό, Αχλαδιά, Γαρδικάκι Καρδίτσας, Σοφάδες, όπου ξεχειμάζαν οι κάτοικοι αυτών των χωριών. Την δεκαετία αυτή συνεργάζεται και επαγγελματικά με τον γιο του Βασίλη Τόγελου, τον Σωτήρη, καθώς και με τον Σωτήρη Γοργοέτα. Οι τρεις τους θα γίνουν εκτός από συνεργάτες και πολλοί καλοί φίλοι.

Την επόμενη δεκαετία ο Σωτήρης Σγούρος, στην προσπάθεια του να διευρύνει τις γνωριμίες του και το δίκτυό του, συνεργάζεται με τον δεξιότηχη του βιολιού Νίκο Μπιτέλη. Ο Μπιτέλης, με καταγωγή από το Ροπωτό Τρικάλων, έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στη μουσική ζωή του νομού. Υπήρξε δεξιότηχη του βιολιού, αλλά και δάσκαλος για πολλούς μουσικούς, καθώς κατείχε πολλές μουσικές γνώσεις γύρω από πολλά όργανα, αλλά και περί μουσικής θεωρίας. Ο Μπιτέλης και ο Σγούρος γίνονται αχώριστοι συνεργάτες για πολλά χρόνια έως τα τέλη της δεκαετίας του '80 με αρχές του '90. Μαζί άλλωστε γίνονται μόνιμοι μουσικοί του χορευτικού τμήματος του Δήμου Τρικκαίων με σύμβαση αορίστου χρόνου από το 1975 περίπου μέχρι το 1990.

Αυτή του η κίνηση, χαρίζει στον Σγούρο όχι μόνο αναγνωρισιμότητα, αλλά και εμπλουτισμό του ρεπερτορίου του. Από εκείνη την στιγμή ο Σγούρος, με τον Μπιτέλη στον πλευρό του, γνωρίζουν μεγάλη επιτυχία και εκτός του πεδίου δράσης τους, μπαίνουν στα σιγά σιγά στα χωριά της Καρδίτσας, του Δομοκού και των Φαρσάλων. Το χορευτικό τμήμα του

³¹ Για το θέμα αυτό βλ. Μαζαράκη Δέσποινα, ο.π., π., σελ. 61.

³² Σωτήρης Σγούρος 24/02/2008.

Δήμου Τρικκαίων έδινε παραστάσεις σε πολλές περιοχές πάντα συνοδευόμενο από την ορχήστρα του Σγούρου και του Μπιτέλη. Οι παραστάσεις αυτές έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην προβολή και την ανάδειξη των δύο μουσικών και ιδιαίτερα στις περιοχές των Φαρσάλων και Καρδίτσας όπου έμεναν Ασπροποταμίτες. Μέχρι τότε ο Σγούρος απευθυνόταν μόνο στα χωριά Γαρδίκι, Τζούρτζια και Μουτσιάρα.

Τη δεκαετία του '60, επίσης κάνει νέες συνεργασίες με μουσικούς που παίζουν ακορντεόν, καθώς είναι η εποχή που το όργανο αυτό μπαίνει στις ορχήστρες των μουσικών. Κύριοι συνεργάτες ακορντεονίστες την εποχή εκείνη είναι ο Αλέκος Χλίβας από τον Αμάραντο, ο Γρηγόρης Μπασσιούρης από τον Κλεινοβό και ο Χριστόφορος Λάκης από το Διαλεχτό.

Συνεχίζοντας στην δεκαετία του '70, ο Σωτήρης Σγούρος προσαρμόζεται στη νέα εποχή, η οποία χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση των νεοδημοτικών τραγουδιών. Εμπλουτίζει το ρεπερτόριό του, ξεφεύγοντας από το τοπικό, αλλά και το επαγγελματικό του δίκτυο. Αρχίζει να συνεργάζεται με νέους τραγουδιστές, οι οποίοι μπορούν να στηρίξουν τις ανάγκες της εποχής. Εκείνη την εποχή, όπως αναφέρθηκε, κάνουν την εμφάνιση νέες συνθέσεις, ηλεκτρονικά όργανα, πολυμελείς ορχήστρες και αλλαγές στο ρεπερτόριο. Έτσι και ο Σγούρος αλλάζει στη κομπανία του σταδιακά το ακορντεόν με τα πλήκτρα και το λαούτο με την ηλεκτρική κιθάρα. Συγκεκριμένα στα πλήκτρα συνεργάζεται με τον Γιάννη Γεωργίου, ο οποίος εκτελεί και χρέη τραγουδιστή και στην ηλεκτρική κιθάρα τον Γιώργο Καλαμπάκα, οι οποίοι κατάγονται από το Βαλτινό Τρικάλων.

Με την εμφάνιση των νεοδημοτικών τραγουδιών³³, ο Σγούρος προσαρμόζεται στις νέες καταστάσεις και οι συνεργασίες του, με τους αποκλειστικούς εκφραστές του τοπικού ύφους της περιοχής του Ασπροποτάμου, αρχίζουν να μην είναι προτεραιότητά του. Αρχίζει συνεργασία με τον Γιάννη Ζάχο τραγουδιστή των Τρικάλων, ο οποίος γνωρίζει το νέο ρεπερτόριο που περιλαμβάνει νεοδημοτικά κομμάτια τραγουδιστών, όπως των Τάκη Καρναβά, Γιάννη Κωνσταντίνου, Στάθη Κάβουρα, Φιλίως Πυργάκη κ.ά.

Το 1979 ο Σωτήρης Γοργογέτας ιδρύει τον Μορφωτικό και Λαογραφικό Σύλλογο Γαρδικιού³⁴ και μαζί με τον Σωτήρη Σγούρο και τον Σωτήρη Τόγελο θα συνεργαστούν στις

³³ Για το νεοδημοτικό βλ. Κοκκώνης Γεώργιος. “Το «ταυτόν» και το «αλλότριον» της (νεο)δημοτικής μουσικής και ο ρόλος της δισκογραφίας”, στο *Ετερότητες και Μουσική στα Βαλκάνια. Τα κείμενα* (Τετράδιο 4), Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής, ΤΕΙ Ηπείρου – ΚΕΜΟ, Άρτα: 2008, σ. 100-110.

³⁴ Σωτήρης Γοργογέτας 17/05/18. Συνέντευξη στα Τρίκαλα.

πολιτιστικές εκδηλώσεις του συλλόγου στην Θεσσαλία, στην Αθήνα, στον Πειραιά και σε πόλεις του εξωτερικού όπου διέμεναν ομογενείς.

Τη δεκαετία του '80 ο Σγούρος εμπλουτίζει το δίκτυο του προς τα καμποχώρια των Τρικάλων όπως η Οιχαλία, το Πετρωτό και η Φαρκαδόνα, διατηρώντας πάντα το δίκτυο που είχε έως τότε. Το 1983 συνεργάζεται με τον Ξενοφώντα Τσιούνη, τραγουδιστή με καταγωγή από την Καλογριανή Τρικάλων. Με τον Τσιούνη, ο οποίος εκτός από τραγουδιστής παίζει και λαούτο, κάνει συγκρότημα για περίπου δέκα χρόνια, κρατώντας μόνιμο τον Γιάννη Γεωργίου στα πλήκτρα και τον κιθαρίστα Σούλη Αβραάμη από την Καστανιά Τρικάλων, και φυσικά πάντα τον Νίκο Μπιτέλη πάντα κοντά του.

Από τις αρχές της επόμενης δεκαετίας ο Σγούρος θα κάνει νέες συνεργασίες. Ο Τσιούνης αποχωρεί από το συγκρότημά του και την θέση του παίρνει ο Χρήστος Λόζιος από το Γαρδίκι, ο οποίος γίνεται μόνιμος συνεργάτης του Σγούρου. Συχνά συνεργάζεται και με τον Γαρδικιώτη τραγουδιστή Κώστα Μπατατόλη. Στην κιθάρα συνεργάζεται αυτή την εποχή με τον Γιώργο Ρίζο από το Παλαιοχώρι Καλαμπάκας και τον οποίο θα έχει πλέον μόνιμο συνεργάτη του, καθώς ο Αβρράμης φεύγει από τη ζωή στις αρχές του 1990. Αυτή την εποχή ο Νίκος Μπιτέλης αποσύρεται σταδιακά από το συγκρότημα του Σγούρου, χωρίς όμως να σταματάει η συνεργασία τους. Πέρα από τις μόνιμες συνεργασίες, πολλές φορές συνεργάζονταν και με άλλους μουσικούς. Όπως για παράδειγμα με τον Άρη Ντίνα, με τον οποίο συνεργάστηκε πολλές φορές και σε κάποιες ηχογραφήσεις που έκανε ο Σγούρος.³⁵

Γίνεται αντιληπτό πως το δίκτυο του Σγούρου έχει σαν κέντρο δράσης του τον Ασπροπόταμο με κύρια χωριά το Γαρδίκι, την Μουτσιάρα και την Τζούρτζια. Επεκτείνεται στον κάμπο, αρχικά στους τόπους όπου ξεχειμάζαν οι Ασπροποταμίτες, όπως οι συνοικίες της πόλης των Τρικάλων και της Καρδίτσας που αναφέρθηκαν παραπάνω, αλλά και Δομοκό και Νέο Μοναστήρι του νομού Φθιώτιδος όπου βρίσκονται πολλές οικογένειες κτηνοτρόφων Ασπροποταμιτών και κυρίως Γαρδικιωτών.

Στο δίκτυό του βρίσκονται και τα χωριά του κάμπου της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλίας, όπου διέμεναν Σαρακατσαναίοι, όπως το Λουτρό Λάρισας, η Νέα Αγχιάλος, ο Αλμυρός Βόλου, στο Δομοκό του νομού Φθιώτιδας, συνεργαζόμενος με τους Σαρακατσάνους τραγουδιστές τον Σταύρο Μπόνια και την Τασούλα Μαλιαχόβα. Στα χωριά του κάμπου του νομού Τρικάλων πήγαινε περισσότερο στο Ζάρκο, Φαρκαδόνα Κεραμίδι,

³⁵ Συνέντευξη με τον Άρη Ντίνα (12/02/19).

όπου έμεναν κάτοικοι καταγόμενοι από τα χωριά του πρώην Δήμου Πινδέων, και στο Νεοχώρι. Ακόμη, το δίκτυο του περιλαμβάνει και τους βλάχους συντοπίτες του που έμεναν μόνιμοι στην περιοχή του Πειραιά, όπου έπαιρνε μέρος στα ανταμώματα της Αδελφότητας Γαρδικιωτών Αθήνας – Πειραιά. Τέλος, θα μπορούσε να θεωρηθεί πως η συνεργασία του με το χορευτικό τμήμα του Δήμου Τρικαίων επέκτεινε το δίκτυο του και στους χώρους των χορευτικών συλλόγων, καθώς συνεργάστηκε και με το χορευτικό Σύλλογο Τρίκκη.

Ο Σωτήρης Σγούρος κατατάσσεται στους μουσικούς με μεγάλη δισκογραφία στον νομό Τρικάλων. Έχει στο ενεργητικό του δύο δίσκους LP 33 στροφών, τρεις δίσκους LP 45 στροφών και πάρα πολλές κασέτες και CD συμμετέχοντας πολλές φορές και σαν τραγουδιστής σε κάποιες ηχογραφήσεις. Οι τραγουδιστές με τους οποίους συνεργάστηκε δισκογραφικά είναι οι Κώστας Ακρίβος, Χρήστος Ζυγοβίνας, Ξενοφώντας Τσιούνης, Χρήστος Λόζιος, Σταύρος Μπόνιας, Γιάννης Γκόβαρης, Δημήτρης Χταζηπλής, Τασούλα Μαλιαχόβα, Βασίλης Σερμπέζης, Γιάννης Ζάχος, Παναγιώτης Ζωσιμάς και Γιάννης Γεωργίου.

Αξίζει να σημειωθεί πως ο Σωτήρης Σγούρος έπαιξε κλαρίνο και σε κάποιες κινηματογραφικές ταινίες καθώς και σε επιθεώρηση με γνωστούς πρωταγωνιστές της «χρυσής εποχής» του ελληνικού κινηματογράφου. Οι ταινίες ήταν ο «Μενούσης, ο λεβέντης της Ηπείρου» με τον πρωταγωνιστή Κώστα Κακκαβά. «Οι μαυρόλυκοι του βουνού και του κάμπου» με τον Ερρίκο Μπριόλα και η ταινία «Σταυραετοί στα Μετέωρα», επίσης με τον Ερρίκο Μπριόλα. Σε δύο από αυτές τις ταινίες συνεργάστηκε και με τον τραγουδιστή Δημήτρη Ζάχο, διάσημο τραγουδιστή της δημοτικής μουσικής.

Παρακάτω παρατίθεται ενδεικτικά η δισκογραφία του Σγούρου σε σχετικό πίνακα, οι φωτογραφίες από τις συμμετοχές του σε ταινίες και στην επιθεώρηση του Τάκη Μηλιάδη στη Γερμανία, «Ξεφάντωμα στα μπουζούκια», καθώς και κάποιες ηχογραφήσεις μη κερδοσκοπικού σκοπού τις οποίες ηχογράφησε και επιμελήθηκε ο Σωτήρης Γοργογέτας.

<u>Συντελεστής</u>	<u>Τίτλος Δίσκου ή Τίτλος Κομματιού</u>	<u>Στοιχεία Έκδοσης</u>	<u>Ημερομηνία</u>	<u>Τύπος Δίσκου</u>
Σωτήρης Σγούρος – Χρήστος Ζυγοβίνας	Η Ρούσσα (Τσάμικο)	LYRA LS 1191	1966	45 στροφών
Σωτήρης Σγούρος – Κώστας Ακρίβος – Νίκος Μπιτέλης	Αλεξάνδρα (Μπεράτι)	LYRA LS 1267	1967	45 στροφών

Σωτήρης Σγούρος – Χρήστος Ζυγοβίνας – Νίκος Μπιτέλης	Ο Γέρος (Τσάμικο)	LYRA LS 1267	1967	45 στροφών
Σωτήρης Σγούρος – Χρήστος Ζυγοβίνας	Μια όμορφη κοπέλα	PANIVAR PA 209	1968	45 στροφών
Σωτήρης Σγούρος – Χρήστος Ζυγοβίνας	Μια Βλαχοπούλα (Τσάμικο)	PANIVAR PA 209	1968	45 στροφών
Σωτήρης Σγούρος – Σωτήρης Τόγελος	Μαρουσιάνα	ΗΧΟΓΕΝΝΗΣΗ HX 525	1985	33 στροφών
Σωτήρης Σγούρος – Σωτήρης Τόγελος	Ξενητεμένο	GENERAL MUSIC GM 4064	1986	33 στροφών
Σωτήρης Σγούρος – Σταύρος Μπόνιας	Θα παραγγείλω στα βουνά	COSMOS 321	1982	33 στροφών
Σωτήρης Σγούρος	Σπυριδούλα	GENERAL MUSIC GM 4079	1990	33 στροφών

Πίνακας 1: Δίσκοι

<u>Συντελεστής</u>	<u>Τίτλος CD ή κασέτας</u>	<u>Στοιχεία Έκδοσης</u>	<u>Ημερομηνία</u>	<u>Τύπος Δίσκου</u>
Σωτήρης Σγούρος – Κώστας Ακρίβος	Το πράσινο μαντήλι	GSF CYS 617		CD
Σωτήρης Σγούρος – Τασούλα Μαλιαχόβα – Ξενοφών Τσιούνης	Ομαδικό γλέντι	HX 496		CD
Σωτήρης Σγούρος – Σπύρος Αναστασίου (ομαδικό)	Παραδοσιακό γλέντι	GSF CYS 264		CD
Σωτήρης Σγούρος	Αυθεντικά τραγούδια Ασπροποτάμου	Μορφωτικός Λαογραφικός Σύλλογος Γαρδικίου Τρικάλων	1982	Κασέτα
Σωτήρης Σγούρος – Σωτήρης Γοργογέτας	Παιδιά απ' τον Ασπροπόταμο	ΗΧΟΓΕΝΝΗΣΗ HX 414	1983	Κασέτα
Σωτήρης Σγούρος – Σωτήρης Γοργογέτας	Δημοτικά Τραγούδια	ΗΧΟΓΕΝΝΗΣΗ HX 413	1983	Κασέτα
Σωτήρης Σγούρος	Κρυφή αγάπη	ΗΧΟΓΕΝΝΗΣΗ HX 416	1984	Κασέτα
Σωτήρης Σγούρος – Όμιλος γυναικών Μ.Ε.Σ. Γαρδικίου	Πολυφωνικά Τραγούδια Υπαίθρου	SYMBAN SOUND ΑΣ 694	1984	Κασέτα

Σωτήρης Σγούρος – Ξενοφών Τσιούνης	Τάξε μανούλα μ’ τάματα	ΗΧΟΓΕΝΝΗΣΗ HX 485	1986	Κασέτα
Σωτήρης Σγούρος – Σωτήρης Γοργοπέτας	Γλυκοχαράζουν τα βουνά	HELLAS SOUND	1986	Κασέτα
Σωτήρης Σγούρος – Ξενοφών Τσιούνης	Βασιλικός Διαμαντούλα μου	HELLAS SOUND HS 178	1987	Κασέτα
Σωτήρης Σγούρος (ομαδικό)	Ο Όλυμπος	GSF CYS 321	1987	Κασέτα
Σωτήρης Σγούρος	Τραγούδια Καθιστικά	GSF CYS 248	1988	Κασέτα
Σωτήρης Σγούρος	Δημοτική Παράδοση	HELLAS SOUND HS 143	1988	Κασέτα
Σωτήρης Σγούρος – Χρήστος Λόζιος	Τα βοσκοτόπια ερήμωσαν	ΗΧΟΓΕΝΝΗΣΗ HX 572	1989	Κασέτα
Σωτήρης Σγούρος – Χρήστος Λόζιος	Στου Γράμμου τα ψηλά βουνά	ΗΧΟΓΕΝΝΗΣΗ HX 503	1989	Κασέτα
Σωτήρης Σγούρος – Σταύρος Μπόνιας	Σαρακατσάνικη Ανθολογία	SYMBAN SOUNDS Α.Σ. 2149	1990	Κασέτα
Σωτήρης Σγούρος – Σταύρος Μπόνιας	«Στο απομινό αντάμωμα» Αφιέρωμα σε όλους τους Σαρακατσάνους	Άγνωστο	1990	Κασέτα
Σωτήρης Σγούρος – Σταύρος Μπόνιας	Συμπάθησε με γειτονιά	ΗΧΟΓΕΝΝΗΣΗ HX 497	1991	Κασέτα
Σωτήρης Σγούρος – Τέλης Λιάκος	Θε μου να ήμουν άνοιξη	ΗΧΟΓΕΝΝΗΣΗ HX 502	1991	Κασέτα
Σωτήρης Σγούρος – Σ. Γοργοπέτας – Σ. Τόγελος – Δ. Βλαχαγγέλης – Ξ. Τσιούνης – Σχορετσιανίτης Λ.	Μάνα για δε με πάντρευες	ΗΧΟΓΕΝΝΗΣΗ HX 524	1995	CD
Σωτήρης Σγούρος – Σωτήρης Γοργοπέτας	Παραμεράτε λυγερές	GSF CYS 297	1996	CD
Σωτήρης Σγούρος – Σωτήρης Τόγελος – Νίκος Μπιτέλης	Ζυγουριάρης	Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Τρικκαίων	1999	CD
Σωτήρης Σγούρος – Γιάννης Γεωργίου	Εσείς βουνά μου όμορφα	GSF CYS CD 271	2000	CD
Σωτήρης Σγούρος – Παναγιώτης Ζωσιμάς	Νά’ χα τη χάρη σου αητέ	GSF CYS 272	2000	CD
Σωτήρης Σγούρος – Χρήστος Λόζιος	Εσείς βουνά μου πράσινα	GSF CYS 350	2000	CD
Σωτήρης Σγούρος – Σπύρος Αναστασίου	Θεσσαλικό ξεφάντωμα	GSF CYS 243	2000	CD

Σωτήρης Σγούρος – Σ. Γοργοπέτας – Χρ. Κιτσόπουλος – Δ. Νινίκας – Σ. Τόγελος – Σπ. Αναστασίου	Δημοτικά τραγούδια Ασπροποτάμου	GSF CYS 676	2001	CD
Σωτήρης Σγούρος – Σωτήρης Τόγελος	Βάγγιω	Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Αιθίων	2001	CD
Σωτήρης Σγούρος – Αποστόλης Μπουραζάνας	Πρωτομαγιά μου τα' ριξες	GSF CYS 382	2001	CD
Σωτήρης Σγούρος (ομαδικό)	Βλαχοσαρακατσάνικα	GSF CYS 244	2002	CD
Σωτήρης Σγούρος – Κώστας Ακρίβος	Χορευτικό γλέντι και κλέφτικα	GSF CYS CD 246	2002	CD
Σωτήρης Σγούρος – Σωτήρης Γοργοπέτας	Κάτω στον πλατύ τον κάμπο	GSF CYS 611	2002	CD
Σωτήρης Σγούρος	Τα Ελληνικά πανηγύρια – Πανηγύρι στο Μηλέσι	N.H.M. Music 2009	2002	CD
Σωτήρης Σγούρος – Ξενοφών Τσιούνης	Σου παραγγέλνω μαύρη γη	GSF CYS 378	2003	CD
Σωτήρης Σγούρος	Σόλο κλαρίνο με το δεξιότεχνη του κλαρίνου Σωτήρη Σγούρο	GSF CYS 689	2009	CD

Πίνακας 2.

<u>Συντελεστής</u>	<u>Τίτλος Δίσκου ή Τίτλος Κομματιού</u>	<u>Στοιχεία Έκδοσης</u>	<u>Ημερομηνία</u>	<u>Τύπος Δίσκου</u>
Σωτήρης Σγούρος	Το χρυσό κλαρίνο του Σωτήρη Σγούρου	SOTIRIS GORGOGETAS NATIONAL NETWORK GAV 111	2003	CD
Σωτήρης Σγούρος – Σωτήρης Γοργοπέτας	Κρυστάλλω	SOTIRIS GORGOGETAS NATIONAL NETWORK GAV 119	2003	CD
Σωτήρης Σγούρος – Σωτήρης Γοργοπέτας	Σιάνα	SOTIRIS GORGOGETAS NATIONAL NETWORK GAV 118	2001	CD

Σωτήρης Σγούρος – Σωτήρης Γοργογέτας	Να ήμουν στο Γαρδίκι	SOTIRIS GORGOGETAS NATIONAL NETWORK GAV 117	2000	CD
Σωτήρης Σγούρος – Σωτήρης Γοργογέτας – Χρήστος Ζυγοβίνας	Δημοτικά Τραγούδια Ν. Τρικάλων	SOTIRIS GORGOGETAS NATIONAL NETWORK GAV 123	1999	CD
Σωτήρης Σγούρος – Σωτήρης Γοργογέτας	Λα πάτρου τζίντζι μάρμαρι	SOTIRIS GORGOGETAS NATIONAL NETWORK GAV 103	1999	CD
Σωτήρης Σγούρος – Σωτήρης Γοργογέτας	Να ήμουν στο Γαρδίκι	SOTIRIS GORGOGETAS NATIONAL NETWORK GAV 103	2000	CD
Σωτήρης Σγούρος – Σωτήρης Γοργογέτας	Σιάνα	SOTIRIS GORGOGETAS NATIONAL NETWORK GAV 118	2001	CD
Σωτήρης Σγούρος – Σωτήρης Γοργογέτας	Κρυστάλλω	SOTIRIS GORGOGETAS NATIONAL NETWORK GAV 119	2003	CD
Σωτήρης Σγούρος	Το χρυσό κλαρίνο του Σωτήρη Σγούρου	SOTIRIS GORGOGETAS NATIONAL NETWORK GAV 111	2003	CD
Σωτήρης Σγούρος – Σωτήρης Γοργογέτας	Παρασκευούλα	SOTIRIS GORGOGETAS NATIONAL NETWORK GAV 115	2003	CD 3

Πίνακας 3.

Εξασφαλίστε έγκαιρα τα εισιτήριά σας από τους αντιπροσώπους μας. Διά πάσαν πληροφορίαν τηλεφωνήσατε **ΜΑΝΩΛΗΝ ΣΠΑΝΤΙΔΑΚΗΝ**

Κινηματογραφική Επιχείρηση "ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΦΙΛΜΣ", ΘΗΛΟΝ 627 - ΔΟΥΣΣΟΠΟΛΗΣ 179-182 - ΤΗΛ. 0211 - 47947

ΜΕΓΑΛΟ
ΜΟΥΣΙΚΟ - ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΑΚΟ
ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ

ΤΑΚΗ ΜΗΛΙΑΔΗ - ΣΑΣΑΣ ΚΑΖΕΛΗ

Έπί τέλους κοντά σας. Για πρώτη φορά στην Γερμανία. Ό κωμικός που προσφέρει το πλούσιο και αούδωρτο γέλιο. Ό πολυαγαπημένος σας πρωταγωνιστής του Θεάτρου - του Κινηματογράφου - του Ραδιοφώνου και της Τηλεόρασης...

ΤΑΚΗΣ ΜΗΛΙΑΔΗΣ
ΜΕ την έλεκτη πρωταγωνίστρια **ΣΑΣΑ ΚΑΖΕΛΗ**
και τό μεγάλο μουσικό τους συγκρότημα
ΣΑΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΟΥΝ ΤΗΝ ΕΠΙΚΑΙΡΗ ΣΑΤΥΡΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
"ΞΕΦΑΝΤΟΜΑ ΣΤΑ ΜΠΟΥΖΟΥΚΙΑ.."

ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΟΥΝ :

Ό άπερος συνθέτης και τραγουδιστής των μεγάλων λαϊκών επιτυχιών που μιλάνε σε κάθε καρδιά... **ΜΠΑΜΠΗΣ ΜΑΡΚΑΚΗΣ**
με την έκρηκτική βεντίττα του λαϊκού τραγουδιού που δ' ανασταίωση την Γερμανία... **ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΑΡΟΛ**

Ό πρώτος δημοτικός τραγουδιστής **ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΨΟΚΕΦΑΛΟΣ**
συναδεία δημοτικών όργάνων σε τραγούδια του δουνού και του κάμπου
Η Έξυπνη χορεύτρια των Ανατολικών Χαράν... **ΤΖΙΝΑ**

Η Βόμβα του σεζυ μπρόζα τραγουδίστρια **ΛΙΝΑ ΠΛΥΛΙΝΑ**
στις τελευταίες μεγάλες λαϊκές επιτυχίες
Ό ύμ' αριθ. 1 Πόντης Λυράρης τραγουδιστής... με τόν κερμετζέ του **ΤΣΑΝΑΚΑΛΗΣ** σε λαϊκά τραγούδια

Η έλεκτη ήθοποιός του Θεάτρου και του Κινηματογράφου **ΖΕΡΑ ΑΝΔΡΕΛΔΟΥ**

ΜΕΓΑΛΗ ΛΑΪΚΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑ υπό την Διεύθυνση του Δημοτικού Συνθέτη **ΜΠΑΜΠΗ ΜΑΡΚΑΚΗ** & ΑΛΛΟΙ
ΝΟΥΜΕΡΑ - ΛΑΪΚΑ - ΔΗΜΟΤΙΚΑ - ΠΟΠΛΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ - ΔΗΜΟΤΙΚΟΙ ΕΣΤΙΟΝΟΙ ΧΟΡΟΙ - ΚΩΜΙΚΑ ΣΚΕΤΣ
ΧΟΡΕΥΤΙΚΑ ΑΤΡΑΔΙΩΝ - ΜΕΓΑΛΟ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΑΚΟ ΦΙΛΜ ΚΑΙ ΓΕΛΙΑ ΓΕΛΙΑ ΓΕΛΙΑ ΑΚΡΑΤΗΤΑ.

Τό Πρόγραμμα παρουσιάζει ό κωνφερανσιέ & ήθοποιός **ΞΕΝΟΦΩΝ ΒΟΥΤΑΣ**

Συνολικός - Κινηματογραφικός Δείκτης: **ΤΑΚΗ ΜΗΛΙΑΔΗ**
Μουσική επιμέλεια: **ΜΠΑΜΠΗ ΜΑΡΚΑΚΗ** - Καλλιέργεια - Τυπολόγος: **ΓΙΩΝ ΣΑΝΟΣ**
Χρηματοδότης: **ΝΙΚΗΣ ΚΑΤΣΑΛΟΥ** - Ήθηρικό Βουλγαρικό Έργο: **ΓΙΩΝ ΣΑΝΟΣ**

Όργάνωση - Οικονομική Δίπλωμα: **ΜΑΝΩΛΗΣ ΣΠΑΝΤΙΔΑΚΗΣ**
Κινηματογραφική Επιχείρηση "ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΦΙΛΜΣ", ΘΗΛΟΝ 627 - ΔΟΥΣΣΟΠΟΛΗΣ 179-182 - ΤΗΛ. 0211 - 47947

Εικόνα 6. Από την αφίσα της επιθεώρησης «Ξεφάντομα στα μπουζούκια» Τάκη Μηλιάδη, 1966

Εικόνα 7. Ταινία «Μενούσης». κλαρίνο: Σωτήρης Σγούρος, τραγούδι: Δημήτρης Κασοκέφαλος, βιολί και λαούτο: άγνωστοι, 1965

Εικόνα 8. Ταινία «Μαυρόλυκοι του βουνού και του κάμπου». Κλαρίνο: Σωτ. Σγουρός, τραγούδι: Δημ. Ζάχος, λαούτο: Χρ. Ζυγοβίνας, βιολί: άγνωστος, 1966

Εικόνα 9. Ταινία «Σταυραετοί στα Μετέωρα». Κλαρίνο: Σωτ. Σγούρος, τραγούδι: Δ. Ζάχος, βιολί: Ν. Μπιτέλης και Θ. Καραμπίλιος, 1967

Κεφάλαιο 3

Τα μουσικά του δίκτυα

Ο Σωτήρης Σγούρος, όπως έχει ήδη αναφερθεί, άρχισε να δραστηριοποιείται επαγγελματικά σαν οργανοπαίχτης το 1954 σε ηλικία 25 ετών. Η πρώτη κομπανία αποτελούνταν από τον Κώστα Ακρίβο και τον Γιώργο Κ. Γκίκα. Ο Ακρίβος γεννήθηκε το 1931, είναι τραγουδιστής και λαουτιέρης και κατάγεται από το Γαρδίκι. Παίζει με τον Σγούρο από το 1947 ερασιτεχνικά σε κάποιους γάμους και γλέντια που τους καλούσαν στο χωριό τους.³⁶ Ο Γιώργος Κ. Γκίκας ήταν και αυτός λαουτιέρης και τραγουδιστής και αντικαταστάσε τον Ακρίβο πολλές φορές ή άλλοτε πηγαίνουν μαζί. Ο Γκίκας γεννήθηκε το 1941 και καταγόταν από την Καλομοίρα Καλαμπάκας. Αυτοί αποτελούσαν τον βασικό κορμό της κομπανίας, ενώ τα βιολιά που συνεργαζόταν μαζί τους ήταν ο Βασίλης Τόγελος απ' το Γαρδίκι, ο Γιώργος Πλακιάς (1927 - 2010) από την Αύρα του Δήμου Καλαμπάκας και ο Βασίλης Λαβίδας (1923 -) από τον Αμάραντο Καλαμπάκας. Ο Σγούρος πριν κάνει την πρώτη του κομπανία έπαιζε σαν δεύτερο κλαρίνο πλάι στον Γιώργο Βούκια. Κοντά σε αυτόν μπόρεσε να μπει στη διαδικασία της μύησης και της αντιγραφής, να μαθητεύσει και να μάθει περισσότερα για το ρεπερτόριο του τόπου του.

Εικόνα 10. 1947 με 1953. Σε κάποιο χωριό του Ασπροποτάμου. Κλαρίνο Σωτήρης Σγούρος, Βιολί Σωτήρης Σγούρος (ξάδερφος), Λαούτο Κώστας Ακρίβος

³⁶ Χονδρός Αθανάσιος, ο.π., σελ. 52.

Ο Βούκιας εκείνη την εποχή συνεργαζόταν με τον Βασίλη Τόγελο και είχαν στο δίκτυο τους το Γαρδίκι, την Αθαμανία (Μουτσιάρα) και την Αγία Παρασκευή (Τζούρτζια), τον Αετό, την Λαφίνα και το Παχτούρι, αλλά και τα μέρη όπου ξεχειμάζαν οι κάτοικοι αυτών. Επομένως, ο Σγούρος από τη συνεργασία – μαθητεία του αυτή κερδίζει σιγά σιγά αναγνωρισιμότητα στο χωριό του, αλλά και στα δύο γειτονικά εκτός από τα χωριά της Νεράιδας, δηλαδή την Λαφίνα, την Κορυφή, το Παχτούρι και τον Αετό. Επίσης, γίνεται η πρώτη επαφή με άλλους επαγγελματίες μουσικούς, όπως τον Βασίλη Τόγελο τον οποίο θα συνεργαστεί κάποια χρόνια αργότερα.

Μοιράζεται λοιπόν, κοινό σχεδόν δίκτυο με τον Βούκια μέχρι που φεύγει από κοντά του και αρχίζει να δραστηριοποιείται επαγγελματικά στον χώρο. Με τον Κώστα Ακρίβο ειδικά, αφού μπορούν πλέον να επιτελέσουν άνετα το ρεπερτόριο του Γαρδικίου, της Αγίας Παρασκευής και της Αθαμανίας. Ο Σγούρος εδραιώνεται και στον κάμπο στα δίκτυα του Βούκια, όπου ζούσαν τον χειμώνα οι κάτοικοι των χωριών αυτών. Ο Ακρίβος ήταν γνώστης των τοπικών τραγουδιών, αλλά και των κομματιών που υπήρχαν στους δίσκους εκείνη την εποχή³⁷.

Από την δεκαετία του '50 αρχίζουν και παίζουν στα ορεινά χωριά σε γάμους και πανηγύρια. Το ίδιο συμβαίνει και στον κάμπο σε περιορισμένες περιοχές, αλλά μόνο εκεί που έμεναν οι συντοπίτες τους. Οι περιοχές αυτές είναι Γαρδικάκι, την περιοχή όπου βρίσκεται το πρώην Σχολείο Θηλέων των Τρικάλων, ο Πύργος, ενώ από την περιοχή της Καρδίτσας είναι το Λεοντάρι, το Γραμματικό, η Αχλαδιά, το Γαρδικάκι Καρδίτσας και οι Σοφάδες.

Ένας ακόμη παράγοντας που έπαιξε σημαντικό ρόλο ώστε αυτά τα χωριά να γίνουν ο πυρήνας του Σγούρου εκείνη την περίοδο ήταν το κοινό ρεπερτόριο που μοιράζονταν. Πρόκειται για τοπικά τραγούδια, αλλά και αυτά που ακούγονταν στους δίσκους. Παρόμοιο ρεπερτόριο μοιράζονται και τα χωριά που βρίσκονται ανάμεσα από τα Στουρναραίικα, δηλαδή Βαθύρεμα, Παράμερο, Λιβαδοχώρι, Νέα Πεύκη (Πλοπ), Μοσχόφυτο, Πολυνέρι, Βαλκάνο, Μεσοχώρα, έως και τα χωριά που βρίσκονται κοντά στα σύνορα με τον νομό Άρτας (Λαφίνα, Αετός, Παχτούρι κ.λπ.).

Πλαισιώνοντας τον Βούκια τα προηγούμενα χρόνια, αποκτάει μια μικρή πρόσβαση και σε αυτές τις περιοχές, χωρίς όμως να καταφέρει να τις κάνει κέντρο δράσης (βλ. Εικόνα

³⁷ Χονδρός Αθανάσιος, ο.π., σελ. 52.

2). Από τις περιοχές του κάμπου και της πόλης όπου αρχίζει πλέον να δραστηριοποιείται, όπως έχει αναφερθεί, είναι το Γαρδικάκι Τρικάλων, ο Πύργος, και στο νομό Καρδίτσας το Λεοντάρι, το Γραμματικό, η Αχλαδιά, το Γαρδικάκι Καρδίτσας και οι Σοφάδες. Έτσι προς τα τέλη του '50, ο Σγούρος μπαίνει ενεργά πλέον στο δυναμικό των επαγγελματιών μουσικών του νομού έχοντας σα βάση τα αναφερθέντα χωριά, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι δεν αρχίζει να δραστηριοποιείται και σε υπόλοιπες περιοχές.

Εικόνα 11. 1955 στη θέση Γκρόπα στο δρόμο για πανηγύρι στο Πλόπ (Ν. Πεύκη) Δήμου Πινδέων. Κλαρίνο: Σωτήρης Σγούρος, Βιολί: Σωτήρης Σγούρος (πρώτος ξάδελφος του προαναφερθέντα), Λαούτο: Θανάσης Ζήκος από το Μαλακάσι

Την δεκαετία του '60 αρχίζει να προσαρμόζεται στα νέα δρώμενα. Όπως και με τις περισσότερες κομπανίες, έτσι και η κομπανία του Σγούρου αποτελούνταν κυρίως από κλαρίνο, λαούτο με τραγούδι και βιολί. Αυτή ήταν η κύρια σύνθεση της προπολεμικής περιόδου. Από το 1960 και μετά, το ακορντεόν κάνει πιο συχνή την εμφάνισή του και το λαούτο αρχίζει σιγά σιγά να δίνει τη θέση στο λαουτοκίθαρο και αργότερα στην ηλεκτρική κιθάρα. Κάνοντας αυτές τις αλλαγές, ο Σγούρος αρχίζει να διευρύνει τον κύκλο του στη μουσική οικογένεια των Τρικάλων, αλλά και της Καρδίτσας.

Συnergieζεται με τον Αλέκο Χλίβα, ο οποίος κατάγεται από τον Αμάραντο και είναι γνώστης του βλάχικου ιδιώματος, τον Γρηγόρη Μπασιούρη από τον Κλεινοβό, τον Σούλη Αβραάμη, τον Νίκο Φιλίππου, τον Καραμπίλιο Θανάση και τον Χριστόφορο Λάκη από το

καμποχώρι Διαλεχτό. Στο λαουτοκίθαρο συνεργάζεται με τον Χρήστο Γκίκα, τον Βασίλη Παπαϊωάννου από την Καρδίτσα ο οποίος τραγουδάει και τον Θρασύβουλο Φιλίππου, αδερφό του Κώστα Φιλίππου ή Καρακώστα. Παράλληλα βέβαια συνεχίζει με τον Κώστα Ακρίβο σαν λαουτιέρη και τραγουδιστή και τον Χρήστο Ζυγοβίνα στον ίδιο ρόλο. Στο βιολί κάνει μόνιμο συνεργάτη, όπως έχει αναφερθεί στο βιογραφικό του σημείωμα, τον Νίκο Μπιτέλη από το Ροπωτό. Αργότερα κάνουν την εμφάνισή τους οι ηλεκτρικές κιθάρες και τα αρμόνια τύπου Farfisa. Γίνεται επομένως αντιληπτό πως ο Σγούρος, όπως και πολλοί καλλιτέχνες, αναζητούν και κάνουν συνεχώς νέες συνεργασίες. Είναι ένας τρόπος ώστε να αποκτήσουν νέες σχέσεις ανάμεσα στους μουσικούς και να διευρύνουν τα δίκτυα τα οποία έχουν. Φυσικά μέσω της συνεργασίας μπορούν να διευρύνουν και το ρεπερτόριό τους.

Εικόνα 12. Δεκαετία '60. Πανηγύρι στον Ασπροπόταμο. Ακορντεόν Νίκος Φιλίππου, Λαουτοκίθαρο Θρασύβουλος Φιλίππου, Κλαρίνο Σωτήρης Σγούρος

Αυτή την εποχή εμπλουτίζει το δίκτυο του με τα γύρω χωριά Παλαιοχώρι Γαρδικίου, Άγιο Νικόλαο, Δέση, Πύρρα και Δροσοπηγή, και συνάπτει περισσότερες σχέσεις με τα χωριά που βρίσκονται κοντά στην Μεσοχώρα έως τα Στουρναραίικα και την Πύλη. Πρόκειται για μη βλαχόφωνα χωριά τα οποία έχουν σχεδόν κοινό ρεπερτόριο με τα νότια χωριά του Ασπροποτάμου αλλά και με τον υπόλοιπο νομό. Άλλωστε, εν μέρη ο νομός των

Τρικάλων έχει κοινά χαρακτηριστικά από περιοχή σε περιοχή σε σχέση με το ρεπερτόριο, όμως κάθε περιοχή έχει το δικό της ύφος και ιδίωμα.

Στα χωριά του Καμναϊτικού ποταμού (Άγιο Νικόλαο, Δέση, Πύρρα, Δροσοπηγή) επικρατεί για πολλά χρόνια ο Κώστας Φιλίππου (Καρακώστας)³⁸. Επομένως, το ιδίωμα της περιοχής είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το ύφος του Φιλίππου. Ο Σγούρος μπορεί να ανταπεξέλθει στο ύφος και το ιδίωμα της περιοχής, καθώς και οι δύο οργανοπαίχτες ήταν κοντά στα πρότυπα του Νίκου Καρακώστα. Σε αυτά τα χωριά επικρατεί το τοπικό ρεπερτόριο με πολλά «κλέφτικα» τα οποία μπορεί να αποδώσει άνετα και η κομπανία του Σγούρου, χωρίς όμως να τα έχει σαν κέντρο δράσης.

Τον ίδιο καιρό, άλλο ένα σημαντικό γεγονός για τον νομό και περισσότερο για τον Σγούρο, είναι η εμφάνιση των νυχτερινών κέντρων με δημοτικό ρεπερτόριο. Πιάνει δουλειά στην «Πράσινη γωνιά» και αργότερα στον «Πλάτανο»³⁹. Εκεί έπαιζε μόνο τον χειμώνα, καθώς το καλοκαίρι έκλειναν και οι μουσικοί απασχολούνταν σε πανηγύρια και γάμους. Τα νυχτερινά κέντρα βρίσκονταν κοντά στην πόλη των Τρικάλων, η οποία απαρτίζεται από πολλές πολιτισμικές ομάδες.

Η εσωτερική μετανάστευση στην πρωτεύουσα, αλλά και τα χειμαδιά⁴⁰, είχαν σαν αποτέλεσμα να βρίσκονται Καραγκούνηδες, Σαρακατσάνοι, Βλάχοι, Χασιώτες και κάτοικοι άλλων ορεινών περιοχών ή άλλων περιοχών εκτός νομού στην πρωτεύουσα και να αποτελούν έτσι τη σύνθεση της. Επομένως, στα νυχτερινά κέντρα σύχναζαν άτομα με διαφορετικό ιδίωμα και χαρακτηριστικά ακούσματα και γνωρίσματα⁴¹. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι μουσικοί να αναγκαστούν να εμπλουτίσουν το ρεπερτόριο τους και να συνεργαστούν και με διάσημους μουσικούς και τραγουδιστές από άλλες περιοχές. Μέσω της ενασχόλησής τους με τα κέντρα, οι μουσικοί, επομένως και ο Σγούρος, κατάφεραν να προβληθούν και να διευρύνουν τα δίκτυά τους για το καλοκαίρι και τις άλλες περιστάσεις εκτός κέντρων διασκέδασης.

³⁸ Μπαζιάνας Νίκος. 1982, «Τρεις εξαιρετικοί ερμηνευτές του Δημοτικού τραγουδιού από την περιοχή των Τρικάλων», Λαογραφία, Τρικαλινά. τ. 2. Φ.Ι.Λ.Ο.Σ, Τρίκαλα. σ. 467.

³⁹ Χονδρός Αθανάσιος, ο.π., σελ. 57.

⁴⁰ Βλ. Κ. Σιμόπουλος, «Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα», τ. Γ1, ό. π., σ. 409 και Ελένη Αγγελομάτη - Τσουγκαράκη, «Η γέννηση ενός έθνους-κράτους», Α' τόμος, ο.π. σ. 204.

⁴¹ Κλιάφα Μαρούλα, Μια σερενάτα στον Ληθαίο, Κέδρος, Αθήνα, 2004, σελ. 13.

Εικόνα 13. Τρίκαλα 1962 Λαούτο Χρήστος Ζυγοβίνας, ακορντεόν Σούλης Αβράμης, κλαρίνο Σωτήρης Σγούρος, τραγουδι Δημήτρης Ζάχος, βιολί Νίκος Μπιτέλης

Συνοπτικά την δεκαετία του '60 ο Σγούρος παίζει σε γάμους και πανηγύρια στο βουνό, στον κάμπο αλλά και στα νυχτερινά κέντρα κατά τη χειμερινή σαιζόν. Στις περιοχές του κάμπου προστέθηκαν πια και τα χωριά της Οιχαλίας και του Πετρωτού. Τα δύο αυτά χωριά ανήκαν στο δίκτυο του Βούκια. Αποκτάει μεγαλύτερη αναγνωρισιμότητα καθώς αυτή την εποχή ηχογραφεί τους πρώτους του δίσκους στην «LYRA»⁴² και «PANIVAR»⁴³.

Η δεκαετία του '70 χαρακτηρίζεται και αυτή από νέα δρώμενα. Αλλαγές στο οργανολόγιο και το ρεπερτόριο. Τα νεοδημοτικά τραγούδια⁴⁴ κάνουν όλο και πιο αισθητή την παρουσία τους φέρνοντας πολλές ρεπερτοριακές και οργανολογικές αλλαγές στις ορχήστρες. Όσον αφορά τον Σγούρο, η δεκαετία αυτή τον βρίσκει αντιμέτωπο με πολλές αλλαγές. Αρχικά, αλλάζει και αυτός την σύσταση της ορχήστρας του. Αντικαθιστά πλέον μόνιμα το ακορντεόν με τα πλήκτρα και το λαούτο ή λαουτοκίθαρο με την ηλεκτρική κιθάρα. Στο ρεπερτόριο του εντάσσονται νεοδημοτικά και τραγούδια από άλλες περιοχές. Η συνεργασία του με τον Νίκο Μπιτέλη φέρνει νέες συνεργασίες και διεύρυνση του δικτύου

⁴² Δίσκος 45 στροφών, Καλλιτέχνες: Σωτήρης Σγούρος, Χρήστος Ζυγοβίνας, 1966, Εταιρεία: LYRA (LS1191) και Δίσκος 45 στροφών, Καλλιτέχνες: Σωτήρης Σγούρος, Κώστας Ακρίβος, 1967, Εταιρεία: LYRA (LS1267).

⁴³ Δίσκος 45 στροφών, Καλλιτέχνες: Σωτήρης Σγούρος, Χρήστος Ζυγοβίνας, 1968, Εταιρεία: PANIVAR (PA209).

⁴⁴ Κοκκώνης Γεώργιος, ο.π., σελ. 100-110.

του και του ρεπερτορίου Ο Μπιτέλης (1928 – 2011) είχε καταγωγή από το Ροπωτό. Η πρώτη του επαφή με τη μουσική ήταν στα έξι του χρόνια, μαθαίνοντας λαούτο και κλαρίνο. Με το βιολί ασχολείται λίγο αργότερα, ενώ κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής του θητείας, έρχεται σε πρώτη επαφή με το πεντάγραμμο και μαθαίνει τεχνικές για κλασικό βιολί με τη βοήθεια άλλων μουσικών.

Τελειώνοντας τη θητεία του ασχολείται με το αστικό, το λαϊκό και το δημοτικό ρεπερτόριο⁴⁵. Ο Μπιτέλης συνεργάστηκε με πολλούς γνωστούς κλαριντζήδες των Τρικάλων όπως ο Κώστας Φιλίππου (Καρακώστας), ο Αλέκος Φιλίππου, ο Κυριάκος Κωστούλας, Φούλιας Καραγιώργος, ο Νίκος Σιαφλιάκης, ο Κριτόλαος Ντούτσιας, ο Νίκος Καλαμπάκας, ο Νίκος Κατσίκας. Αξίζει να σημειωθεί, πως ο Μπιτέλης αποτέλεσε σημαντική μουσική προσωπικότητα για τα Τρίκαλα, καθώς υπήρξε δάσκαλος για πολλούς μουσικούς.

Δίδαξε, εκτός από νότες, ρυθμούς και δρόμους, τεχνικές πάνω σε όργανα όπως κιθάρα, κλαρίνο, λαούτο και βιολί. Γνωστοί μαθητές του ήταν οι κλαριντζήδες Ανδρέας Ζυγογιάννης, Πάνος Πλακιάς, Κώστας Μπάος, Αποστόλης Πεξομάτης (Μετσοβίτης), Κώστας Ζέρβας, ο Βασίλης Έξαρχος, Ζήσης Κασιάρας και Γιώργος Ζέρβας στο βιολί, οι κιθαρίστες Βαγγέλης Φιλίππου, Θανάσης Πλακιάς, Άρης Ντίνας⁴⁶. Επίσης, ήταν ενεργό μέλος στην Φιλαρμονική των Τρικάλων⁴⁷.

Πέρα από τα νεοδημοτικά, ο Σγούρος εισβάλλει και στο δίκτυο των χορευτικών συλλόγων. Συγκεκριμένα από το 1975 συνεργάζεται με το χορευτικό τμήμα του Δήμου Τρικαίων, ενώ το 1979 με τον «Μορφωτικό και Λαογραφικό Σύλλογο Γαρδικίου» που ίδρυσε ο Σωτήρης Γοργογέτας⁴⁸. Τα χορευτικά έδιναν παραστάσεις σε πολλές περιοχές εντός και εκτός του νομού Τρικάλων, όπως στην Αθήνα, τον Πειραιά, τη Θεσσαλονίκη, αλλά και στο εξωτερικό όπου ζούσαν οι ομογενείς. Επομένως, χάρη στις παραστάσεις μπόρεσε να προβληθεί και να αναδειχθεί, τόσο αυτός όσο και οι υπόλοιποι λαϊκοί μουσικοί

⁴⁵ Περικλής Ζήσης, «Οι λαϊκοί μουσικοί της περιοχής των Τρικάλων. Γενεαλογία - μουσικά δίκτυα», Πτυχιακή στο Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, Άρτα 2014, σελ. 86.

⁴⁶ Περικλής Ζήσης, ο.π., σελ. 86.

⁴⁷ Συνέντευξη Άρη Ντίνα.

⁴⁸ Ο Σωτήρης Γοργογέτας γεννήθηκε το 1940 και κατάγεται από το Γαρδίκι. Υπήρξε ιδρυτής, πρόεδρος και χοροδιδάσκαλος του Μορφωτικού-Λαογραφικού Συλλόγου Γαρδικίου Αθαμάνων Τρικάλων από το 1979 μέχρι και σήμερα. Στενός φίλος, αλλά και συνεργάτης του Σωτήρη Σγούρου ως ερασιτέχνης τραγουδιστής. Επίσης, κατέγραψε, συνέλεξε, μελέτησε και τραγούδησε πολλά δημοτικά τραγούδια και κυρίως της περιοχής του Ασπροποτάμου.

σε πολλές περιοχές. Άλλωστε αυτός ήταν κι ένας τρόπος που συνέβαλε στην αναγνωρισιμότητα των λαϊκών μουσικών.

Εν τω μεταξύ, συνεχίζει και αυτή την δεκαετία να εργάζεται σε νυχτερινά κέντρα. Οι απαιτήσεις του ρεπερτορίου μεγαλώνουν, καθώς τα νεοδημοτικά τραγούδια γίνονται όλο και περισσότερα. Στα κέντρα ο Σγούρος διευρύνει τις συνεργασίες του με μουσικούς που ξέρουν να διαχειρίζονται το υπερτοπικό ρεπερτόριο. Κατά συνέπεια εδραιώνει την θέση του σιγά σιγά σαν κλαρίνο και στον κάμπο σε κοινό που δεν προέρχεται από τα ορεινά. Ένας από τους τραγουδιστές με τον οποίο συνεργάζεται σε αυτό το πλαίσιο, ήταν ο Γιάννης Ζάχος.

Έτσι γίνεται αντιληπτό πως ο Σγούρος αρχίζει να κάνει συνεργασίες ανάλογα με τον τόπο και το ρεπερτόριο. Με τον Ζάχο, για παράδειγμα μπορούσε να συνεργαστεί περισσότερο στον κάμπο στα χωριά της Οιχαλίας και της Καρδίτσας. Αντιθέτως με τον Κώστα Ακρίβο και τον Χρήστο Ζυγοβίνα διαχειρίζεται το τοπικό ρεπερτόριο της περιοχής του. Επομένως, ο Σγούρος έχει πλέον ευκολότερη πρόσβαση και στα γύρω χωριά του κάμπου διευρύνοντας τόσο το δίκτυο του όσο και τις συνεργασίες του.

Εικόνα 14. Κέντρο Πράσινη Γωνιά, τέλη '60. Ντιζέζ Σούλα, τύμπανα Καραμπήλιος Λάκης, πλήκτρα Λάκης Χριστόφορος, κλαρίνο Σωτήρης Σγούρος

Την ίδια δεκαετία επεκτείνει το δίκτυο του και προς την περιοχή του νομού Λάρισας, στα Φάρσαλα. Εκεί διαμένουν πολλοί Ασπροποταμίτες από την Αθαμανία, την Αγία Παρασκευή, το Γαρδίκι, το Στεφάνι, το Χαλίκι και από τις περιοχές του Καμναϊτικού

ποταμού όπως το Δροσοχώρι, τον Άγιο Νικόλαο και την Πύρρα. Επίσης, συναντώνται και κάτοικοι οι οποίοι κατάγονται από τα χωριά της Μεσοχώρας και των χωριών προς Στουρναραίικα⁴⁹. Γνωστός ήδη από την δράση του στα ορεινά αυτά χωριά, ο Σγούρος γίνεται γρήγορα αποδεκτός στην περιοχή των Φαρσάλων. Αυτή η περιοχή έχει μεγάλη σημασία καθώς κατοικείται από Σαρακατσάνους και Καραγκούνηδες.

Το ρεπερτόριο που διαχειρίστηκε ο Σγούρος, όπως έχει αναφερθεί ήταν κοινό με αυτό των Σαρακατσάνων. Έτσι επεκτείνοντας το δίκτυο του προς τα εκεί αρχίζει να γίνεται γνωστός στους κύκλους των Σαρακατσαναίων. Στα Φάρσαλα πηγαίνει με τραγουδιστές που γνωρίζουν το τοπικό της περιοχής του Ασπροποτάμου, ρεπερτόριο άλλων περιοχών, καθώς και το σαρακατσάνικο ρεπερτόριο όπως ο Κώστας Ακρίβος, ο Δημοσθένης Βλαχαγγέλης και ο Χρήστος Ζυγοβίνας.

Πέρα από τα Φάρσαλα, ο Σγούρος επεκτείνεται σιγά-σιγά και στα χωριά της Καρδίτσας και του Δομοκού. Στα χωριά του νομού Καρδίτσας, ο Σγούρος είχε πρόσβαση από πιο πριν στο Λεοντάρι, στο Γραμματικό, στην Αχλαδιά, στο Γαρδικάκι Καρδίτσας και στους Σοφάδες αφού εκεί έμεναν οι Απροποταμίτες. Οι εμφανίσεις του εκεί ήταν περιορισμένες μέχρι το '70, καθώς σε αυτές τις περιοχές δρούσαν και άλλες Ασπροποταμίτικες κομπανίες όπως του Βούκια ή του Αναστασίου. Πλέον όμως ο Σγούρος έχοντας υπερτοπικό χαρακτήρα επεκτείνει το δίκτυο του στα ίδια χωριά, αλλά απευθυνόμενος σε περισσότερο κοινό. Επιλέγει τραγουδιστές που μπορούν επιτελέσουν πιο εξειδικευμένο υπερτοπικό ρεπερτόριο όπως και ορχήστρα η οποία πλέον ενισχύεται με τον Γ. Γεωργίου στα πλήκτρα και τον Γ. Καλαμπάκα στην ηλεκτρική κιθάρα.

Αυτές οι αλλαγές στο οργανολόγιο απευθύνονται αρχικά στον κάμπο. Άλλωστε ο κάμπος είναι πάντα αυτός που επηρεάζεται πρώτος από τους μοντερνισμούς, λόγω της εύκολης πρόσβασης στα μεγάλα κέντρα και πόλεις. Ύστερα την εκμοντερνισμένη πλέον ορχήστρα, ο Σγούρος την προωθεί σιγά σιγά και στο βουνό, κυρίως μέσα στην επόμενη δεκαετία. Ο Σγούρος μπόρεσε να διαχειριστεί το ρεπερτόριο και τις απαιτήσεις του κάμπου αλλά και των γύρω χωριών, περισσότερο από τις υπόλοιπες Ασπροποταμίτικες κομπανίες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να διευρύνει το τοπικό ρεπερτόριο της περιοχής του. Το ίδιο έγινε και με τα χωριά της Οιχαλίας όπου το τοπικό ρεπερτόριο εμπλουτίστηκε με τα Ασπροποταμίτικα.

⁴⁹ Συνέντευξη με τον Σωτήρη Τόγελο (08/02/19).

Ανακεφαλαιώνοντας, ο Σγούρος κρατάει σαν βάση τα χωριά Γαρδίκι, Παλαιοχώρι Γαρδικίου, Μουτσιάρα και Τζούρτζια ενισχύοντας την παρουσία του στα χωριά του Καμναΐτικου ποταμού. Τα δίκτυα στο βουνό δεν αλλάζουν ενώ στον κάμπο διευρύνει το δίκτυο του σε περισσότερα χωριά όπου ζουν κάτοικοι προερχόμενοι από τον ορεινό όγκο Ασπροποτάμου και Μεσοχώρας. Η δράση του περιλαμβάνει του γάμους και τα πανηγύρια του βουνού, αλλά και του κάμπου. Κέντρο δράσης του κάμπου είναι η Οιχαλία και στα Φάρσαλα το χωριό Αχίλλειο και Ξυλάδες. Σταθερό κέντρο δράσης του τον χειμώνα είναι τα νυχτερινά κέντρα όπου εμφανίζεται.

Η δεκαετία του '80 βρίσκει τον Σγούρο με περισσότερες γνωριμίες, εμπλουτισμό του ρεπερτορίου του, αλλά και των δικτύων του. Συνεργάζεται με τον τραγουδιστή και λαουτιέρη Ξενοφώντα Τσιούνη από την Καλογριανή Τρικόλων. Ο Τσιούνης είναι γνώστης του ρεπερτορίου των Τρικόλων και του ελληνόφωνου Ασπροποτάμου. Μπορεί επίσης να διαχειριστεί το ηπειρώτικο και σαρακατσάνικο ρεπερτόριο που ανθεί ολοένα και περισσότερο με την εμφάνιση των κασετών. Ο Τσιούνης γίνεται μόνιμος συνεργάτης με τον Σγούρο για μια δεκαετία περίπου.

Αυτή την εποχή αυξάνονται οι εξωραϊστικοί σύλλογοι, οι οποίοι διοργανώνουν εκδηλώσεις, ανταμώματα και χορούς. Ο Σγούρος σταματάει σιγά σιγά από τα νυχτερινά κέντρα, καθώς οι δουλειές του αυξάνονται όσο εμπλουτίζει τα δίκτυα του. Σε αυτό σημαντικό ρόλο παίζει και η συνεργασία του με τον Τσιούνη, αφού αυτός τον παρουσιάζει στις γειτονικές περιοχές του χωριού του και ο Σγούρος αποκτάει μεγαλύτερη αναγνωρισιμότητα και σε αυτές τις περιοχές. Τα χωριά της περιοχής του Κλεινοβού μέχρι τότε εξυπηρετούνταν από τους μουσικούς Καραμέρη Κώστα με την κομπανία του, την κομπανία του Βασίλη Καραγιώργου, πατέρα του Φούλια, του Μάμαλη και του Μπασιούρη, αλλά και μουσικούς από την Χρυσομηλιά⁵⁰.

Τα κέντρα δράσης του στο βουνό και στον κάμπο δεν αλλάζουν, ενώ οι συνεργασίες του με τα χορευτικά αυξάνονται. Στρέφεται αυτή την εποχή σε τηλεοπτικές εκπομπές που ασχολούνται με τη διάδοση και διάσωση της παράδοσης όπως για παράδειγμα την εκπομπή «Το δημοτικό τραγούδι» της ΕΡΤ1 σε επιμέλεια - κείμενα Νίκου Μπαζιάννα και σκηνοθεσία Χρήστου Ράλλη, αλλά και σε παρόμοιες τοπικές ραδιοφωνικές εκπομπές. Κερδίζει επιπλέον αναγνωρισιμότητα με την κίνηση του αυτή.

⁵⁰ Συνέντευξη με τον Ξενοφών Τσιούνη (07/02/19).

Το 1982 διευρύνει τον όνομά του στους σαρακατσάνικους κύκλους ηχογραφώντας τον δίσκο «Θα παραγγείλω στα βουνά» με τον Σαρακατσάνο τραγουδιστή Σταύρο Μπόνια στην εταιρεία COSMOS. Ο Μπόνιας γνωστός τραγουδιστής του σαρακατσάνικου ρεπερτορίου συνεργάζεται σε πολλές δουλειές με τον Σγούρο. Αφορμή της συνεργασίας τους, ήταν μία παράσταση που είχε οργανώσει ο Σωτήρης Γοργογέτας, όπου ο Μπόνιας ήταν προσκεκλημένος και άκουσε τον Σγούρο⁵¹. Μετά τον πρώτο τους δίσκο, ο Σγούρος αρχίζει να συμμετέχει σε γάμους και ανταμώματα Σαρακατσαναίων, ενώ ο Μπόνιας εισχωρεί στο δίκτυο του Γαρδικίου, της Μουτσιάρας και της Τζούρτζιας, φέρνοντας πολλές αλλαγές στο ρεπερτόριο του Ασπροποτάμου. Σιγά σιγά ο Σγούρος κάνει την εμφάνισή του στα χωριά Λουτρό Λάρισας, στη Νέα Αγχίαλο, στον Αλμυρό Βόλου και στο Δομοκό του νομού Φθιώτιδας όπου μένουν Σαρακατσαναίοι και ξεκινάει να συνεργάζεται και με άλλους Σαρακατσάνους τραγουδιστές. Η αναγνωρισιμότητά του την δεκαετία του '80 γίνεται πιο εύκολα, καθώς εκτός από τις εκπομπές κάνουν την εμφάνισή τους οι κασέτες, οι οποίες ήταν εύκολα προσβάσιμες στο κοινό.

Συμπερασματικά, ο Σγούρος από την δεκαετία του '60 αρχίζει να διαφοροποιείται από τα υπόλοιπα κλαρίνα ακολουθώντας μία πιο νεότερη πορεία. Έχοντας ρόλο υπερτοπικής δραστηριότητας, αλλά και τοπικής, χωρίζει τα δίκτυα του σε αυτά με τοπική και μη τοπική δράση. Όμως από την δεκαετία του '80 στα χορευτικά, αλλά και στα περισσότερα χωριά του κάμπου, όπου χρειάζεται εξειδικευμένο ρεπερτόριο, χρησιμοποιεί τον Ξενοφώντα Τσιούνη που σαν νέος τραγουδιστής προβάλλεται κοντά στον Σγούρο και αυτός τον δικτυώνει. Με τον Κώστα Ακρίβο συνεχίζει να έχει συνεργασία, κυρίως όμως στα ορεινά χωριά που έχει σα βάση και σε κάποιους γάμους στην Οιχαλία. Ο Ακρίβος διαχειρίζεται περισσότερο το «παλιό» ρεπερτόριο και είναι κατάλληλος για τοπική δράση. Είναι περισσότερο αρεστός σε πολλά ορεινά χωριά και περισσότερο στην Μουτσιάρα, η οποία διαφοροποιείται σιγά σιγά από το Γαρδικί ως προς τη νεότερη πορεία του ρεπερτορίου. Πολλές φορές ο Σγούρος χρησιμοποιεί και τους δύο τραγουδιστές ταυτόχρονα σε πολλά πανηγύρια, αλλά και γάμους για καλύψει διπλές ανάγκες. Στα ορεινά δίκτυα του Σγούρου ο Τσιούνης, αν και τραγουδιστής που μπορεί να ανταπεξέλθει στο ρεπερτόριο της περιοχής, υστερεί στο βλάχικο ρεπερτόριο. Ο Ακρίβος λόγω καταγωγής, όσον αφορά τα ορεινά βλαχόφωνα χωριά, θεωρείται πιο ολοκληρωμένος τραγουδιστής για τοπική δράση. Αξίζει

⁵¹ Συνέντευξη με τον Σωτήρη Γοργογέτα (17/05/18).

να σημειωθεί πως αυτή την εποχή οι γάμοι των ορεινών σπανίζουν στο βουνό και μεταφέρονται στα κέντρα εκδηλώσεων της πόλης.

Στα τέλη του '80 με αρχές του '90 ο Σγούρος αρχίζει να συνεργάζεται και με έναν νέο τραγουδιστή από το χωριό του, το Γαρδίκι, τον Χρήστο Λόζιο. Σε αυτή την φάση ο Σγούρος περιορίζει τη συνεργασία του με τον Ακρίβο. Σε πολλά πανηγύρια, όπως για παράδειγμα στο Γαρδίκι, ο Σγούρος συνεργάζεται ταυτόχρονα με τον Τσιούνη και τον Λόζιο. Ο Λόζιος γίνεται μόνιμος συνεργάτης στην ορχήστρα και εκτοπίζει σιγά σιγά τον Τσιούνη. Η ορχήστρα του πλέον απαρτίζεται από τον Γιώργο Ρίζο ηλεκτρική κιθάρα και αρμόνιο τον Γιάννη Γεωργίου. Ενώ στο βιολί συνεργάζεται με τους Μίλτο Παρασκευά από την Δεσκάτη Γρεβενών και Λευτέρη Σχορετσιανίτη από το Μοσχόφυτο.

Οι γάμοι στο βουνό απουσιάζουν τελείως πλέον, εκτός από κάποιες εξαιρέσεις, ενώ όλοι επιλέγουν τα νυχτερινά κέντρα. Ο Λόζιος είναι νέος τραγουδιστής και διαχειρίζεται ακόμη πιο εξειδικευμένο ρεπερτόριο από τον Τσιούνη. Το ρεπερτόριό του είναι γνωστό από τις δισκογραφίες του Γιώργου Τζαμάρα, Ανδρέα Τσαούση, Φιλίως Πυργάκη, Στάθη Κάβουρα, Αλέκου Κιτσάκη, Γιάννη Σιέττου, Γιώργου Μπέκιου, Δημήτρη Χατζάρα, αλλά και Σαρακατσάνων τραγουδιστών όπως του Γιώργου Νάκα. Λόγω της καταγωγής του, Γαρδίκι και Τζούρτζια, μπορεί να επιτελέσει και το τοπικό ρεπερτόριο του Ασπροποτάμου τόσο των ελληνόφωνων περιοχών, όσο και των βλαχόφωνων. Επίσης, είναι γνώστης του λαϊκού και λαϊκοδημοτικού ρεπερτορίου⁵².

Έτσι, ο Σγούρος μπόρεσε να συνεργαστεί πιο εύκολα στον κάμπο με τον Λόζιο, όπου το ρεπερτόριο εμπλουτίζεται συνεχώς από τα νεοδημοτικά τραγούδια. Συνεργάζεται επίσης και με έναν ακόμη συντοπίτη τραγουδιστή από την ορχήστρα του Βασίλη Αναστασίου, τον Κώστα Μπατατόλη. Με τον Μπατατόλη απευθύνεται μόνο σε βλάχους και κυρίως στο Γαρδίκι. Την δεκαετία του '90 συνεχίζει να έχει σαν κέντρο δράσης τα ορεινά χωριά Μουτσιάρα, Γαρδίκι και Τζούρτζια. Στον κάμπο σαν κέντρο αποτελεί ακόμη η Οιχαλία με δράση στα γύρω χωριά της στα Τρίκαλα και την Καρδίτσα.

Από το 2000 και μετά ο Σγούρος βρίσκεται σταθερός στις προτιμήσεις του κόσμου. Από τα δίκτυά του, η Οιχαλία αρχίζει σιγά σιγά να απελευθερώνεται από τις Ασπροποταμίτικες κομπανίες. Το ρεπερτόριο γίνεται πιο εξειδικευμένο πλέον. Ο Σγούρος

⁵² Για το ρεπερτόριο αυτό βλ. Γιώργος Κοντογιάννης, «Νεοδημοτικά, δημοτικολαϊκά και λαϊκοδημοτικά», *Λαϊκό Τραγούδι* τ. 15 (Μάιος 2006), σ. 14 –16.

μπορεί ακόμη να ανταπεξέλθει, αλλά όχι όπως οι υπόλοιπες ορχήστρες του νομού που εξειδικεύονται στο νεοδημοτικό ρεπερτόριο. Στα πανηγύρια των τριών χωριών του πυρήνα του είναι πρώτος στις προτιμήσεις. Συνεχίζει να παίζει σε γάμους στα νυχτερινά κέντρα, αλλά και σε χορευτικούς συλλόγους, μέχρι και το 2007.

Κεφάλαιο 4

Το ρεπερτόριο

Ο Σωτήρης Σγούρος από την πρώτη στιγμή της μουσικής του σταδιοδρομίας ακολουθεί το ιδίωμα των μουσικών της παλαιάς γενιάς. Ο τρόπος παιξίματός του, αλλά και το ρεπερτόριο του, κυρίως μέχρι και τη δεκαετία του '60 με '70, βαδίζουν στα πρότυπα των κλαριντζήδων της προπολεμικής περιόδου των Τρικάλων. Στις πρώτες ηχογραφήσεις του κυριαρχεί η ολιγομελής ορχήστρα. Ο τρόπος παιξίματός του, αλλά και το ρεπερτόριο, είναι κοντά στα πρότυπα του παλαιότερου Νίκου Καρακώστα⁵³, και των συντοπιτών του Γιώργο Βούκια και του Χρήστου Μπανιάκα.

Ο Καρακώστας ήταν ο πιο γνωστός από αυτούς, αλλά και αναγνωρισμένος κλαριντζής της εποχής εκείνης εντός και εκτός των συνόρων των Τρικάλων. Αποτέλεσε σταθμό στην ιστορία του λαϊκού κλαρίνου, και αυτό φαίνεται στις ηχογραφήσεις των επόμενων γενεών κλαριντζήδων της Θεσσαλίας. Το ρεπερτόριο το οποίο διαχειρίστηκε ο Σγούρος στο ξεκίνημα της μουσικής του σταδιοδρομίας, είχε σαν βάση τα τραγούδια του Ασπροποτάμου⁵⁴, της ευρύτερης περιοχής των Τρικάλων και των τραγουδιών που ηχογραφήθηκαν από τους γνωστούς καλλιτέχνες την εποχή εκείνη. Σε αυτό μεγάλο ρόλο έπαιξε ο Βούκιας και ο Μπανιάκας με τους οποίους ο Σγούρος έκανε τα πρώτα του βήματα.

⁵³ Μπαζιάνας Νίκος, ο.π., σελ. 467.

⁵⁴ Μπαζιάνας Νίκος. 1980. «Τραγούδια και χοροί της Δυτικής Θεσσαλίας». *Θεσσαλικά Χρονικά* τ. 13. Ιστορική και Λαογραφική Εταιρία των Θεσσαλών. Αθήνα, σ. 151-157.

Εικόνα 15. Γαρδίκι 1958. Βιολί: Βασίλης Τόγελος, κλαρίνο: Γιώργος Βούκιας, Λαούτο: Κώστας Ακρίβος και πίσω αριστερά λαούτο: Γιάννης Γκάσιος.

Στον Ασπροπόταμο ο Μπανιάκας⁵⁵ και κυρίως ο Βούκιας, ήταν αυτοί που θεμελίωσαν την «γαρδικιώτικη σχολή»⁵⁶ και εκτόπισαν εντελώς το φωνητικό τραγούδι⁵⁷ απ' το ρεπερτόριο τους. Έθεσαν έτσι τη βάση για το νέο τύπου γλεντιού στα χωριά τους και αρχίζουν να εκτοπίζουν τους μουσικούς που δρούσαν στην περιοχή. Μέχρι τότε το Γαρδίκι και τα γειτονικά χωριά εξυπηρετούνταν από τους μουσικούς των οικογενειών Χαλκιά από την Καστανιά και τις μουσικές οικογένειες Μπλάνα και Δημητρούλα από το Μαλακάσι. Έτσι, βάσει των πρώιμων μουσικών ερεθισμάτων (Μπανιάκας, Βούκιας), ο Σγούρος στο ξεκίνημά του ασχολήθηκε αποκλειστικά με τα τραγούδια τα οποία ακουγόταν στην περιοχή την εποχή εκείνη. Αυτά μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες.

⁵⁵ Βλ. για τον Μπανιάκα: Καλυβιώτης Αριστομένης. 1985. «Ο Καρδισιώτης οργανοπαίκτης Χρήστος Μπανιάκας», Περιοδική έκδοση Γνώση και Γνώμη, τ. Δ. Καρδίτσα.

⁵⁶ Τη δεκαετία του '30 ο Βούκιας επιλέγει το επάγγελμα του μουσικού και μαζί με τον Χρήστο Μπανιάκα, Βασίλη Τόγελο και Κώστα Βαχαγγέλη εδραιώνουν τη θέση τους ως μουσικοί και εκτοπίζουν σιγά σιγά τους μουσικούς που εξυπηρετούσαν μέχρι τότε την περιοχή τους.

⁵⁷ Νημάς Θεόδωρος, 1997, *Δημοτικά τραγούδια της Θεσσαλίας*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, σελ. 54.

Εικόνα 16. Γαρδίκι 1935 γάμος. Λαούτο: Κώστας Βλαχαγγέλης, βιολί: Τάκης Ζούμπας, κλαρίνο: Στέργιος Δημητρούλας

Η πρώτη κατηγορία αφορά τα τραγούδια που είναι έρρυθμα με βασικούς ρυθμούς το τσάμικο, «στα τρία»⁵⁸ και κάποια συγκαθιστά. Η άλλη κατηγορία αφορά τα κομμάτια σε ελεύθερο ρυθμό που είναι κυρίως τα «κλέφτικα», όπως για παράδειγμα το τραγούδι «Πικρά το λένε τα πουλιά» ή αλλιώς «Του Τσέλιου»⁵⁹ ή το «Εσείς βουνά του Κιαρατά»⁶⁰. Μέχρι και δεκαετία του '50, όπου αρχίζει να ασχολείται και επαγγελματικά πλέον, ο Σγούρος ακολουθεί το μουσικό ιδίωμα των παλαιότερων έχοντας σα βάση το ρεπερτόριο της περιοχής των τριών χωριών του Ασπροποτάμου Γαρδίκι, Αθαμανία και Αγία Παρασκευή. Παίζει και ασχολείται με τα τοπικά κομμάτια, αλλά και πολλά βγαλμένα από τους δίσκους που ηχογράφησαν γνωστοί καλλιτέχνες την εποχή εκείνη.

Μερικά από τα τοπικά κομμάτια που ακούγονται στα χωριά αυτά, ακόμη και σήμερα, είναι η «Μαρουσιάνα», «Λα πάτρου τσίντζι μάρμαρι», «Ένας πασάς διαβαίνει»,

⁵⁸ Έτσι χαρακτηρίζονται τα τραγούδια σε ρυθμό 4/4, από τον τρόπο με τον οποίο χορεύονται (3 βήματα εμπρός).

⁵⁹ Νημάς Θ., (1981), *Δημοτικά Τραγούδια της Θεσσαλίας*, Α', Εκδόσεις α/φών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, σελ. 136.

⁶⁰ Νημάς Θ., ο.π., σελ. 128.

«Σιάνα», «Δώδεκα χρόνους ασκητής», «Κυρατζίδικο», «Μια Κυριακίτσα το πρωί», «Ποιος είναι άξιος», «Βούλω Τσιβούλω», «Βαγγελίτσα – Μα ντι κουνίκα», «Το μάθαταν τι έγινε», «Παιδιά απ’ τον Ασπροπόταμο», «Εσείς βουνά του Κιαρατά». Ενώ κάποια από τα τραγούδια των δίσκων τα οποία ακούγονται στην περιοχή είναι ο «Ήλιος», «Ιτιά», «Ρούσα», «Αμάραντο», «Καραγκούνα», «Φέξε μου φεγγαράκι μου», «Καινούργια λόγια», «Τα νειάτα», «Αγάπαμε πουλάκι μου».

Τις δεκαετίες του ’60 και ’70, ο Σγούρος θα μεταβάλει το ρεπερτόριό του, αλλά και σχεδόν ολόκληρης της περιοχής. Ανακαλύπτει πως στα τραγούδια που ακούγονται στην περιοχή, υπάρχουν στοιχεία σαρακατσάνικου, αλλά και ρουμελιώτικου ύφους και «χρώματος». Σύμφωνα με τον Θ. Χονδρό: «Ο Σγούρος, έχοντας την εμπειρία της δραστηριοποίησης σε χορευτικό σύλλογο με υπερτοπικό ρεπερτόριο και τη δυνατότητα να αποστασιοποιηθεί ως ένα βαθμό από τα οικεία ακούσματα, αναγνωρίζει στο ρεπερτόριο του δικτύου του Ασπροποτάμου ρουμελιώτικο χρώμα και καμπίσια τραγούδια»⁶¹. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να λανσάρει νέα αλλοτοπικά κομμάτια στο ρεπερτόριο με παρόμοιο ύφος.

Η ρεπερτοριακή αυτή μεταβολή δεν ξέφυγε πάρα πολύ από το χρώμα και το ύφος της περιοχής και επηρέασαν περισσότερο τα χωριά στα οποία είχε σαν κέντρο δράσης και ύστερα στα υπόλοιπα. Τέτοια κομμάτια προερχόταν απ’ το ρεπερτόριο των τραγουδιστών Κώστα Νάκα, Φυλιώς Πυργάκη, Αλέκου Κιτσάκη, Ανδρέα Τσαούση, Στάθη Κάβουρα και Γιώργου Τζαμάρα. Στην περιοχή ήδη είχαν εισχωρήσει, λόγω του Βούκια, τραγούδια ερμηνευμένα από τους προπολεμικούς καλλιτέχνες που έκαναν δίσκο την εποχή εκείνη, όπως ο Γιώργος Παπασιδέρης, ο Ηλίας Παπαγεωργίου, η Γεωργία Μηττάκη.

Στην μεταβολή του ρεπερτορίου πιθανόν έπαιξαν ρόλο τρεις παράγοντες. Αρχικά, η συνύπαρξη στη περιοχή δύο εθνοτικών ομάδων με ημινομαδική ζωή, οι Βλάχοι και οι Σαρακατσάνοι. Άλλωστε, και οι βλαχόφωνοι κάτοικοι του Απροποτάμου, εκτός των Σαρακατσάνων, ασχολούνταν με την κτηνοτροφία. Δεύτερος παράγοντας, η μαθητεία του Βούκια κοντά στον Σταμέλο⁶² (1901-1980), που είχε ως αποτέλεσμα ο πρώτος να αφομοιώσει το στερεοελλαδίτικο χρώμα και ύφος και να παίξει εν μέρη ρόλο στη διαμόρφωση του ρεπερτορίου στον νότιο Ασπροπόταμο. Και τρίτος παράγοντας, οι μουσικοί που εξυπηρετούσαν τα χωριά και προερχόντουσαν από Καστανιά και Μαλακάσι,

⁶¹ Χονδρός Αθανάσιος, ο.π., σελ. 78.

⁶² Βλ. για τον Σταμέλο: Παυλόπουλος, Χ. 1985. Το λαϊκό κλαρίνο στην Ελλάδα. Τα νέα του Κλειστού, τχ. 36.

αποδίδοντας με το δικό τους ιδίωμα το ρεπερτόριο. Χάρη σε αυτούς τους τρεις παράγοντες ο Σγούρος εντόπισε κοινά στοιχεία άλλων τοπικών ιδιωμάτων με αυτά της περιοχής του.

Ο Σγούρος, όπως έχει αναφερθεί, πριν αρχίσει να δραστηριοποιείται επαγγελματικά και ανεξάρτητα, μαθήτευσε κοντά στον Βούκια. Ο Βούκας τον έπαιρνε μαζί του σαν δεύτερο κλαρίνο σε γάμους και πανηγύρια στα χωριά Αθαμανία, Αγία Παρασκευή και Γαρδίκι. Εκεί μυήθηκε στο τοπικό και διατοπικό ρεπερτόριο. Κοντά του προβλήθηκε και άρχισε να αποκτά σιγά σιγά αναγνωρισιμότητα. Όταν μπήκε στον χώρο και έφτιαξε την δικιά του κομπανία με τον Κώστα Ακρίβο μοιράστηκε τα ίδια δίκτυα με τον Βούκια. Πρόκειται για τα χωριά που προαναφέρθηκαν και τους τόπους κατοικίας των κατοίκων στον κάμπο τον χειμώνα.

Τα τοπικά τραγούδια του κάμπου⁶³ ήταν ευρέως γνωστά στο πανελλήνιο, καθώς υπήρχαν στους δίσκους που ηχογράφησαν οι καλλιτέχνες την εποχή εκείνη. Για παράδειγμα, η «Καραγκούνα», ο «Ηλιος», η «Νταϊλιάννα», «Γυναίκες που χορεύετε», «Τα νειάτα», ο «Πλάτανος» ήταν ήδη γνωστά από τη δισκογραφία. Ένα ρεπερτόριο γνωστό στον Σγούρο χάρη στον Βούκια, το οποίο κατάφερε να το διαχειριστεί και να ανταπεξέλθει αργότερα, όπως θα αναφερθεί παρακάτω. Περισσότερες πληροφορίες, σχετικά με το ρεπερτόριο που διαχειρίστηκε ο Σγούρος μπορούμε να αναζητήσουμε μέσα από τη δισκογραφία του.

Έτσι λοιπόν ο Σγούρος, και αφού έχει διευρύνει τον κύκλο του, κάνει τις πρώτες του ηχογραφήσεις σε δίσκους 45 στροφών στις εταιρείες LYRA και PANIVAR. Πρόκειται για κομμάτια που ακούγονται στον Ασπροπόταμο, αλλά και στην Θεσσαλία, καθώς επίσης και στη Στερεά Ελλάδα και την Ήπειρο, δίνοντας μία πιο σαφή εικόνα σχετικά με το ρεπερτόριο το οποίο διαχειρίστηκε. Τα τραγούδια των δίσκων που ηχογράφησε την εποχή αυτή είναι:

⁶³ Μπαζιάνας Νίκος. 1992. «Χοροί και τραγούδια από το καραγκούνικο Σεργιάνι της Θεσσαλίας». 6ο διεθνές συνέδριο. Δ.Ο.Λ.Τ. Αθήνα.

«Ρούσσα»⁶⁴, «Αλεξάνδρα»⁶⁵, «Γέρος»⁶⁶, «Μια όμορφη κοπέλα»⁶⁷, «Μια βλαχοπούλα»⁶⁸. Πρόκειται για αλλοτοπικά τραγούδια τα οποία είναι γνωστά σε πολλές περιοχές εκτός του νομού Τρικάλων. Ακούγοντας το τσάμικο «Γέρος» που ηχογραφήθηκε το 1967 στην LYRA, παρατηρείται πως έχει έντονα το στοιχείο του ρουμελιώτικου χρώματος. Επίσης, το τραγούδι «Αλεξάνδρα» επιτελείται σε συγκαθιστό ρυθμό (7/8), όπως ακριβώς συναντάται και στα τζουμερκιώτικα βλαχοχώρια ή στο ρεπερτόριο της περιοχής των Χασίων του νομού Τρικάλων. Ενώ το ίδιο κομμάτι σε άλλα ρεπερτόρια, όπως για παράδειγμα στην Ρούμελη, συναντάται με την ίδια μελωδία, αλλά με διαφορετικό ρυθμό (τσάμικο). Το ίδιο συμβαίνει και με το τσάμικο «Η Ρούσσα», το οποίο εκτός από το τζουμερκιώτικο ρεπερτόριο συναντάται και στο θεσσαλικό.

Εξετάζοντας λοιπόν τη δισκογραφία του, παρατηρείται πως ο Σγούρος μέχρι και την δεκαετία του '70, διατηρεί εντόνως το προπολεμικό ύφος στο παίξιμό του. Διατηρεί το τοπικό ρεπερτόριο της περιοχής του. Διαχειρίζεται το ρεπερτόριο των παλιότερων, αλλά ταυτόχρονα το εμπλουτίζει και με τις νέες συνθέσεις νεοδημοτικών⁶⁹ από τους καλλιτέχνες που αναφέρθηκαν παραπάνω. Υπάρχουν επίσης και κάποιες ανέκδοτες ηχογραφήσεις από τον Σωτήρη Γοργογέτα στα τέλη της δεκαετίας του '60, όπου ο Σγούρος παίζει αλλοτοπικό ρεπερτόριο. Τη δεκαετία αυτή είχε ακόμη σαν βάση το χωριό του Γαρδίκι και τα γειτονικά χωριά Αγία Παρασκευή (Αγία Παρασκευή) και Αθαμανία (Αθαμανία), καθώς και τα μέρη όπου ξεχειμάζαν οι κάτοικοί τους. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα μέχρι και τη δεκαετία του '80, το κοινό του Σγούρου να καθιερώσει στη συνείδηση του, όπως και οι μουσικοί των Τρικάλων, τα τραγούδια αυτά ως τοπικά Ασπροποταμίτικα ή Γαρδικιώτικα.

Τη δεκαετία του '70 επίσης παρατηρείται, λαμβάνοντας υπόψιν και κάποιες ανέκδοτες ηχογραφήσεις του Σωτήρη Γοργογέτα, ότι το μουσικό ύφος του Σγούρου

⁶⁴ Δίσκος 45 στροφών, Καλλιτέχνες: Σωτήρης Σγούρος, Χρήστος Ζυγοβίνας, 1966, Εταιρεία: LYRA (LS1191).

⁶⁵ Δίσκος 45 στροφών, Καλλιτέχνες: Σωτήρης Σγούρος, Κώστας Ακρίβος, 1967, Εταιρεία: LYRA (LS1267).

⁶⁶ Δίσκος 45 στροφών, Καλλιτέχνες: Σωτήρης Σγούρος, Χρήστος Ζυγοβίνας, 1967, Εταιρεία: LYRA (LS1267).

⁶⁷ Δίσκος 45 στροφών, Καλλιτέχνες: Σωτήρης Σγούρος, Χρήστος Ζυγοβίνας, 1968, Εταιρεία: PANIVAR (PA209).

⁶⁸ Δίσκος 45 στροφών, Καλλιτέχνες: Σωτήρης Σγούρος, Χρήστος Ζυγοβίνας, 1968, Εταιρεία: PANIVAR (PA209).

⁶⁹ Για το νεοδημοτικό βλ. Κοκκώνης Γεώργιος, ο.π. σελ. 100-110.

βρίσκεται σε ένα μεταίχμιο. Το ένα σκέλος αυτού αφορά το προπολεμικό ύφος και το έτερο την τελική μορφή του ύφους που τον καθιέρωσε, δηλαδή το νεοτεριστικό. Τις δύο αυτές δεκαετίες, ο Σγούρος αρχίζει να εργάζεται σε νυχτερινά κέντρα των Τρικάλων, τα πρώτα «κλαρινάδικα» της εποχής⁷⁰. Η κίνησή του αυτή, τον καθιστά αναγνωρίσιμο και στο κοινό του κάμπου, διεκδικώντας σιγά σιγά ρόλο Τρικαλινού κλαρίνου και όχι αποκλειστικά γαρδικιώτικου, καθώς στα νυχτερινά κέντρα συγχάζει κόσμος από πολλές περιοχές εντός και εκτός του νομού. Την ίδια δεκαετία εισχωρεί όλο και περισσότερο στα καμποχώρια. Έχοντας σα βάση τα μέρη στα οποία ξεχειμάζαν οι κάτοικοι των χωριών του δικτύου του, γίνεται αποδεκτός και στις γύρω περιοχές. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να προσαρμόσει στο ρεπερτόριό του τα τραγούδια τα οποία ακουγόταν στις περιοχές αυτές. Ενώ η συνεργασία του με το χορευτικό του Δήμου Τρικκαίων, του δίνουν ακόμη μία αφορμή να ασχοληθεί προφανώς και με νέο ρεπερτόριο άλλων φυλετικών ομάδων, όπως των Καραγκούνηδων που κατοικούν στη Θεσσαλία.

Έχοντας υπερτοπική δραστηριοποίηση πλέον ο Σγούρος, διευρύνει τα δίκτυα του, το κοινό του και το ρεπερτόριό του. Παρόλα αυτά, αξίζει να σημειωθεί πως κεντρικό ρόλο στο ρεπερτόριό του, αποτελούν τα βλάχικα τραγούδια του ρεπερτορίου Ασπροποτάμου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, είναι το «Λα πάτρου τζίντζι μάρμαρι» η «Βεργινάδα», «Ανάμεσα τι ντουάου λαϊ μούντζ», «Μοράβα», «Γ' ακούς τ' αηδόνη πως λαλεί». Αυτά τα τραγούδια ακούγονται πλέον περισσότερο στον βόρειο Ασπροπόταμο από ότι στα χωριά του, με εξαίρεση ίσως το «Λα πάτρου τζίντζι μάρμαρι» που είναι πιο διαδεδομένο στα βλάχικα ρεπερτόρια. Από τα βλάχικα του Ασπροποτάμου τα οποία συγκαταλέγονται συχνότερα στο ρεπερτόριο του είναι το «Βούλω Τσιβούλω», «Βαγγελίτσα», «Λάι Βιτσίνα», «Βίνι ούρα σι φουτζίμ» τα οποία χορεύονται σε όλα τα χωριά του Ασπροποτάμου συμπεριλαμβανομένου και του χωριού του και έχουν κοινό ρυθμό με παραδοσιακά τραγούδια του υπόλοιπου νομού.

⁷⁰ Χονδρός Αθανάσιος, ο.π. σελ. 57.

Τη δεκαετία του '80 ηχογραφεί τρεις νέους δίσκους 33 στροφών στις εταιρείες «ΗΧΟΓΕΝΝΗΣΗ»⁷¹ και «COSMOS»⁷². Ο πρώτος δίσκος έχει τίτλο «Μαρουσιάνα» και περιέχει 11 τραγούδια. Πρόκειται για τραγούδια που ακούγονται στον Ασπροπόταμο, αλλά και σε άλλες περιοχές. Για παράδειγμα το τραγούδι «Παιδιά απ' τον Ασπροπόταμο», το οποίο είναι τσάμικο, είναι τοπικό της περιοχής του Ασπροποτάμου και κυρίως του Γαρδικίου. Από την άλλη το «Μάνα με κακοπάντρεψες» είναι αλλοτοπικό και συναντάται σε πολλές περιοχές. Στην Ήπειρο τραγουδιέται σε ελεύθερο ρυθμό, πληροφορία που αντλείται από την δισκογραφία του Ηπειρώτη τραγουδιστή Στέλιου Μπέλλου στον δίσκο που ηχογράφησε στην «COLUMBIA» το 1965 με τον Τάσο Χαλκιά. Επίσης, συναντάται και σε ρυθμό επτάσημο καλαματιανό στην δυτική Στερεά Ελλάδα, όπως εντοπίζεται στον δίσκο του Τάκη Καρναβά «Τι έχεις καημένε πλάτανε», που ηχογράφησε το 1981 στην «Pan-Vox» με τον Βασίλη Σούκα.

Γίνεται αντιληπτό, πως ο Σγούρος συνεχίζει την πορεία του επιτελώντας παραδοσιακά τραγούδια της περιοχής του, αλλά και της υπόλοιπης Ελλάδας, πάντα προσαρμόζοντας τα στο τοπικό ιδίωμα. Ο επόμενος δίσκος με τίτλο «Ξενητεμένο»⁷³ από την άλλη δίνει επίσημα στοιχεία για την υπερτοπική του δραστηριοποίηση. Στον δίσκο περιλαμβάνονται νέες συνθέσεις πάνω στα πρότυπα του τοπικού ιδιώματος, αλλά και κάποια παραδοσιακά. Οι συνθέσεις αυτού του δίσκου είναι του Σωτήρη Σγούρου και του Σωτήρη Τόγελου με τον οποίο είναι συντοπίτες, φίλοι και συνεργάτες. Για παράδειγμα, το «Να' μουν αητός» πρόκειται για τραγούδι το βασίζεται στην μελωδία ενός ηπειρώτικου παραδοσιακού κομματιού, το «Να' μουν κολόνα στο στενό»⁷⁴ με χρονική αγωγή 3/4 και βηματικό μοτίβο «στα τρία». Πλέον ο Σγούρος δεν ενσωματώνει στο ρεπερτόριό του μόνο τραγούδια άλλων περιοχών, αλλά συνεχίζει να εμπλουτίζει το ρεπερτόριό του με τη νέα

⁷¹ Η «ΗΧΟΓΕΝΝΗΣΗ» είναι τοπική φωνογραφική εταιρεία των Τρικάλων (οδός Αισχύλου, 6) . Ιδρύθηκε το 1984 από τον Παναγιώτη Καλαμπάκα και την γυναίκα του Μεταξία Καλαμπάκα. Στο ενεργητικό της υπάρχουν ηχογραφήσεις σχετικά με την Ελληνική – Παραδοσιακή και Βυζαντινή μουσική, καθώς και άλλων ειδών μουσικής. Περισσότερες πληροφορίες παρέχονται στην ιστοσελίδα της εταιρείας (www.echogemisi.gr).

⁷² Θεσσαλονικιώτικη εταιρία, δεν υπάρχουν πληροφορίες.

⁷³ Δίσκος 33 στροφών, Καλλιτέχνες: Σωτήρης Σγούρος, Σωτήρης Τόγελος, 1986, Εταιρεία: GENERAL MUSIC (GM 4064) .

⁷⁴ Βλ. CD «Το Αηδόني της Ηπείρου», Καλλιτέχνης: Αλέκος Κιτσάκης, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ Α.Ε.

τάση η οποία είναι τα νεοδημοτικά. Για παράδειγμα, στην κασέτα με τίτλο «Τα βοσκοτόπια ερήμωσαν»⁷⁵ με τον Χρήστο Λόζιο, τα τραγούδια είναι όλα του στιχουργού Καραγιάννη.

Στον επόμενο δίσκο του «Θα παραγγείλω στα βουνά»⁷⁶, συνεργάζεται με τον Σαρακατσάνο τραγουδιστή Σταύρο Μπόνια. Στον δίσκο εμπεριέχονται τραγούδια τα οποία συναντώνται και στο ασπροποταμίτικο ρεπερτόριο, αλλά και στο σαρακατσάνικο. Η συνεργασία του Μπόνια με του Σγούρου, ανοίγει σε αυτόν νέες συνεργασίες στο σαρακατσάνικο κύκλο. Συνεργάζεται με τον Τέλη Λιάκο την Τασούλα Μαλιαχόβα, τον Γιάννη Γκόβαρη. Έτσι γίνεται αντιληπτό πως ο Σγούρος μπόρεσε να ανταπεξέλθει και στο σαρακατσάνικο ρεπερτόριο. Άλλωστε όπως προαναφέρθηκε, αυτές οι δυο κοινωνικές ομάδες μοιράζονται κοινά ρεπερτοριακά στοιχεία.

Μεταξύ των άλλων, ο Σγούρος διαχειρίστηκε και το ηπειρώτικο ρεπερτόριο και ειδικότερα το πωγωνίσιο της πεντατονίας. Πρόκειται για ένα ρεπερτόριο γνώριμο τόσο για τον ίδιο, όσο και για την περιοχή, κυρίως του βορείου Ασπροποτάμου. Ο Ασπροπόταμος και τα βλάχικα χωριά, βρίσκονται κοντά στα σύνορα με την Ήπειρο, γι' αυτό και δανείζονται πολλά ρεπερτοριακά στοιχεία, καθώς και πολλά απ' το Μέτσοβο, ειδικά το βόρειο τμήμα του Ασπροποτάμου. Σε αυτές τις περιοχές του βορρά, ο Σγούρος έδρασε συγκριτικά λιγότερο από ότι στη νότια πλευρά του Ασπροποτάμου. Αυτό συνέβη λόγω του των κομπανιών που δρούσαν από πιο παλιά στις περιοχές αυτές και γνώριζαν τα βλάχικα ιδιώματα. Συμπεριλαμβάνει λοιπόν τα ηπειρώτικα τραγούδια στο ρεπερτόριό του και στην δισκογραφία του από παραδοσιακά αλλά και νεοδημοτικά. Στην κασέτα «Τα βοσκοτόπια ερήμωσαν» με τραγουδιστή τον Χρήστο Λόζιο το κομμάτι «Μοσχοβολούν τριανταφυλλιές» είναι σύνθεση πάνω στο ηπειρώτικο ύφος. Πιο συγκεκριμένα πρόκειται για τραγούδι γραμμένο πάνω στην πεντάφθογγη ή αλλιώς στην πεντατονική κλίμακα. Η χρονική του αγωγή είναι σε 3/4, ενώ το βηματικό του μοτίβο ονομάζεται «στα τρία». Το κομμάτι είναι παρόμοιο με το παραδοσιακό τραγούδι της Ηπείρου «Τούτο το καλοκαιράκι», όπως εμφανίζεται στον δίσκο του Δημήτρη Βάγια «Αυθεντικά Ηπειρώτικα – Τραγούδια της

⁷⁵ Κασέτα, Καλλιτέχνες: Σωτήρης Σγούρος, Χρήστος Λόζιος, 1989, Εταιρεία: ΗΧΟΓΕΝΝΗΣΗ (ΗΧ 572).

⁷⁶ Δίσκος 33 στροφών, Καλλιτέχνες: Σωτήρης Σγούρος, Σταύρος Μπόνιας, 1982, Εταιρεία: COSMOS 321.

αγάπης Νο1⁷⁷. Στην κασέτα «Στου Γράμμου τα ψηλά βουνά»⁷⁸ το κομμάτι με τίτλο «Άσπρη μπλούζα θα φορέσω» πρόκειται και αυτό τραγούδι δανεισμένο από την ηπειρώτικη μουσική. Στο CD «Εσείς βουνά μου όμορφα»⁷⁹ με τον Γιάννη Γεωργίου συγκαταλέγονται τα παραδοσιακά ηπειρώτικα τραγούδια όπως το «Αυτά τα μάτια Δήμο μ'», το «Τούτο το καλοκαιράκι» και το «Δόντια πυκνά».

Από την δεκαετία του '90 μέχρι και τις αρχές της επομένης ο Σγούρος συνεργάζεται κυρίως με τον Χρήστο Λόζιο. Ο Λόζιος, με έφεση περισσότερο στο ρουμελιώτικο και το Ασπροποταμίτικο ύφος, διαχειρίζεται πιο υπερτοπικό ρεπερτόριο. Εντοπίζοντας ηχογραφήσεις και των δύο, από ερασιτέχνες συλλέκτες, από γάμους και πανηγύρια, γίνεται αντιληπτό πως διαχειρίζονται ένα μεγάλο εύρος δημοτικών και νεοδημοτικών τραγουδιών σε σύγκριση με άλλες κομπανίες Ασπροποταμιτών της εποχής.

Αξίζει να σημειωθεί πως ο Σγούρος παρόλο που δραστηριοποιείται στα νέα δρώμενα, δεν ξεφεύγει όσον αφορά το παραδοσιακό ύφος. Λόγω των νέων απαιτήσεων επιτελεί νέες συνθέσεις λαϊκοδημοτικών τραγουδιών⁸⁰ με σκοπό να βρίσκεται στην επικαιρότητα, δίνει όμως βάρος στα τραγούδια και στο ρεπερτόριο με το οποίο ταυτίστηκε. Πιστός στα «κλέφτικα» και επιτραπέζια τραγούδια, αλλά και στα τοπικά έρρυθμα τραγούδια της παράδοσης του τόπου του. Αυτό φαίνεται και στις νέες δημιουργίες με τις οποίες ασχολήθηκε. Για παράδειγμα, όλες οι συνθέσεις του στις επίσημες, αλλά και ανεπίσημες ηχογραφήσεις, είναι πιο κοντά στο δικό του ιδίωμα και ύφος, αλλά και στο τοπικό ιδίωμα της ευρύτερης περιοχής του. Μένει κυρίως αφοσιωμένος στο τοπικό ρεπερτόριο του Ασπροποτάμου. Επίσης, τα τραγούδια που συνθέτει είναι πάνω σε γνωστές μελωδίες άλλων παραδοσιακών κομματιών. Αυτό φαίνεται και από τις ηχογραφήσεις που έκανε. Άλλωστε ήταν πολλοί αυτοί οι οποίοι από παλιά συνέθεταν ένα κομμάτι πάνω στο δημοτικό ύφος⁸¹. Για παράδειγμα, στον δίσκο «Σπυριδούλα», που ηχογράφησε στην GENERAL MUSIC, το τσάμικο τραγούδι με τίτλο «Νάσιος Σγούρος» είναι σε σύνθεση δικιά του, αλλά βασισμένο

⁷⁷ Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το μελωδικό και ρυθμικό μοτίβο του κομματιού βρίσκονται στον δίσκο Αυθεντικά Ηπειρώτικα – Τραγούδια της αγάπης Νο1 του Δημήτρη Βάγια, ηχογραφημένο στην «INTERSOUND» το 1981.

⁷⁸ Κασέτα, Καλλιτέχνες: Σωτήρης Σγούρος, Χρήστος Λόζιος, 1989, Εταιρεία: ΗΧΟΓΕΝΝΗΣΗ (HX 503).

⁷⁹ CD, Καλλιτέχνες: Σωτήρης Σγούρος, Γιάννης Γεωργίου, 2000, Εταιρεία: GSF (CYS CD 271).

⁸⁰ Γιώργος Κοντογιάννης, ο.π., σελ. 14 –16.

⁸¹ Βλ. Μαζαράκη Δέσποινα, ό.π., σελ. 57.

στο σαρακατσάνικο στοιχείο. Ακόμη ένα κομμάτι δικό του, το οποίο δίνει πληροφορίες σχετικά με τις συνθέσεις του, βρίσκεται στο δίσκο «Ξενητεμένο» με τίτλο «Το παλικάρι το καλό». Πρόκειται για ένα τσάμικο τραγούδι το οποίο είναι στην ίδια μελωδία με το τοπικό τραγούδι της περιοχής του, «Παιδιά απ' τον Ασπροπόταμο». Επομένως, και ο Σγούρος βασίστηκε στα μορφολογικά και ρυθμικά πρότυπα των παραδοσιακών τραγουδιών, όπως κάνανε πολλοί καλλιτέχνες και συνθέτες⁸², για να συνθέσει κομμάτια.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ο Σγούρος κυμαίνονταν περισσότερο στα πρότυπα των προπολεμικών ηχογραφήσεων του Νίκου Καρακώστα. Το παίξιμό του χαρακτηρίζεται από γρήγορους δακτυλισμούς και γρήγορες φράσεις. Παρατηρώντας την δισκογραφία του στην δεκαετία του 60', το παίξιμό του θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως δωρικό. Στακάτες⁸³ και κοφτές νότες, αλλά παρόλα αυτά χρησιμοποιεί το στοιχείο των τραβηγμάτων και του γκλισάντου⁸⁴, κυρίως σε κομμάτια που είχαν πιο έντονα το ρουμελιώτικο ύφος. Εδώ φαίνεται καθαρά πως ο Σγούρος, παρόλο που έχει ευχέρεια και ταχύτητα στο παίξιμό του, μπορεί να αποδώσει κάποιες φράσεις σε μία πιο ασυγκέραστη μορφή. Άλλωστε το κλαρίνο, από άποψη κατασκευής, ανήκει στην κατηγορία των συγκερασμένων οργάνων⁸⁵. Οπότε ο Σγούρος, όπως και πολλοί άλλοι κλαριντζήδες της δημοτικής μουσικής, φαίνεται πως μπορεί να αποδώσει κάποια μικροδιαστήματα⁸⁶.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό στοιχείο του Σγούρου, όσον αφορά το παίξιμό του, είναι η συχνή χρήση της τρίλιας, αλλά και η έντονη χρήση της γλώσσας, όπου εκτός από το να αποδίδει πιο στακάτα του φθόγγους επιτυγχάνει και τον έντονο τονισμό αυτών. Τον έντονο τονισμό οι λαϊκοί μουσικοί το αποδίδουν ως «κλωτσητή» νότα⁸⁷. Αυτά τα στοιχεία συναντώνται στο στυλ παιξίματος στις ηχογραφήσεις του Νίκου Καρακώστα, όπως για παράδειγμα στο κομμάτι «Αμερική» που ηχογράφησε ο Καρακώστας σε δίσκο 45άρι στην ODEON το 1932. Ακούγοντας τις ηχογραφήσεις και των δύο λοιπόν, γίνεται αντιληπτό πως

⁸² Κοκκώνης Γιώργος, *ό.π.*, σελ. 102.

⁸³ Αλέξης Μιροσνίκοφ, Ναταλία Μιροσνίκοβα, «Χρηστικό λεξικό μουσικών όρων», Faggoto, Αθήνα Μάιος 2000, σελ. 77.

⁸⁴ ULRICH, MICHELS, «Άτλας της μουσικής», μτφ. I.E.M.A, Αθήνα, Φίλιππος Νάκας 2005, σελ. 75.

⁸⁵ G. Moens-Haenen «Clarinet», «The New Grove Dictionary of Music and Musicians», τόμος 26, Oxford University Press, 2001, σελ. 897-899.

⁸⁶ Αυτό επιτυγχάνεται με τη συνδυαστική χρήση δακτύλων και των χειλιών αυξομειώνοντας το τονικό ύψος.

⁸⁷ Συνδυασμός της στακάτης νότας και των δακτύλων.

υπάρχουν κάποια κοινά στοιχεία. Παρόλα αυτά στο παίξιμο του Σγούρου διακρίνεται και ένα άλλο στοιχείο, το οποίο δεν έχει κοινά χαρακτηριστικά με του Καρακώστα, αλλά περισσότερο με του Βούκια.

Ο Βούκιας μαθήτευσε, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, στο Σταμέλο. Εκεί αφομοίωσε το ρουμελιώτικο χρώμα και ύφος δημιουργώντας έτσι ένα στυλ παιχνιδιού με βλάχικα και καμπίσια στοιχεία⁸⁸. Όσοι έχουν γλεντήσει με τον Βούκια και όσοι τον θυμούνται, χαρακτηρίζουν το παίξιμό του απλό, χωρίς ιδιαίτερη δεξιοτεχνία, αλλά με τεχνική και ηχώχρωμα το οποίο παρέπεμπε σε αυτό της φλογέρας. Την γλυκιά αυτή φύσα⁸⁹, την αφομοιώνει και ο Σγούρος κοντά του. Ο Βούκιας τον χρησιμοποιεί σαν δεύτερο κλαρίνο με σκοπό να τον ξεκουράζει σαν μαθητευόμενος που ήταν⁹⁰. Άλλωστε αυτή ήταν μία διαδικασία μύησης των μαθητευόμενων πρακτικών μουσικών. Έτσι ο Σγούρος μαθαίνει και αφομοιώνει πολλά στοιχεία, έχοντας ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ανάμεσά τους μία βιωματική σχέση, η οποία θα παίξει καθοριστικό ρόλο στο ύφος και το ηχώχρωμα, τη διαχείριση του ρεπερτορίου καθώς και των δικτύων που θα χρησιμοποιήσει αργότερα ο Σγούρος.

⁸⁸ Χονδρός Αθανάσιος, ο.π., σελ. 113.

⁸⁹ Οι λαϊκοί οργανοπαίχτες χρησιμοποιούν τον όρο αυτό, εννοώντας την καλή τεχνική φυσήματος, που παραπέμπει σε γλυκό και απαλό ήχο.

⁹⁰ Βλ. Φοίβος Ανωγειανάκης, ο.π., σελ. 30: «Ο μαθητής κρατά στην αρχή το ίσο. Σιγά σιγά όμως αρχίζει να ντουμπλάρει μαζί με το δάσκαλο τις εύκολες καταλήξεις και τις απλές μελωδίες, έως ότου νιώσει τον εαυτό του ικανό να συνεχίσει μόνος του μια μελωδία, για να βρει χρόνο ο δάσκαλος να ανάψει ένα τσιγάρο ή και να ξεκουραστεί λίγο».

Εικόνα 17. Ο Γιώργος Βούκιος

Κεφάλαιο 5

Ο λόγος των μουσικών για τον Σγούρο μέσα από τις συνεντεύξεις

Για την διεξαγωγή της έρευνας, σημαντικό εργαλείο υπήρξε η συνέντευξη των συνεργατών του Σωτήρη Σγούρου. Οι συνεντεύξεις έγιναν στους Σωτήρη Γοργογέτα, Ξενοφόντα Τσιούνη, Σωτήρη Τόγελο και Άρη Ντίνα. Να σημειωθεί σε αυτό το σημείο πως και οι τέσσερις εκδήλωσαν την χαρά τους και ανταποκρίθηκαν άμεσα. Και οι τέσσερις προσπάθησαν να μου δώσουν όσο το περισσότερο πιο έγκυρες πληροφορίες γνώριζαν. Μίλησαν για την συνεργασία που είχαν με τον Σγούρο, αλλά και την φιλία που τους συνέδεε, παρουσιάζοντας στοιχεία της προσωπικότητας του και του επαγγελματισμού του. Αξίζει να σημειωθεί πως, οι συνεντευξιαζόμενοι, μέσα από την εμπειρία τους παίρνοντας μέρος στην μουσική ζωή των Τρικάλων είτε σαν μουσικοί είτε σαν συλλέκτες δημοτικών τραγουδιών, μας έδωσαν στοιχεία για τη μουσική ζωή, τα δίκτυα και το ρεπερτόριο του νομού.

Ο Ξενοφόντας Τσιούνης για τον Σγούρο

Ο Ξενοφόν Τσιούνης γεννήθηκε το 1958 και κατάγεται από την Καλογριανή Καλαμπάκας. Ξεκίνησε την καριέρα του σαν λαουτιέρης και έπειτα σαν τραγουδιστής. Είναι από τους μουσικούς που δεν κατάγονται από μουσική οικογένεια. Επηρεασμένος από τα συγκροτήματα που παίζανε την εποχή που ήταν παιδί στο χωριό του και κυρίως από την κομπανία του κλαριντζή Κώστα Καραμέρη, με τον βιολιστή Κώστα Τσιόμπα και τον λαουτιέρη Γιάννη Γκάσο. Η αγάπη του στη μουσική εκφράστηκε αρχικά στο να μάθει κλαρίνο, εκείνη την εποχή όμως, ήταν πολύ δύσκολο να δεχθεί μια οικογένεια πως το παιδί της θα γίνει οργανοπαίχτης και πόσο μάλλον της δημοτικής μουσικής. Ο λόγος για τον οποίο το επάγγελμα του οργανοπαίχτη ήταν από τα πιο υποβιβασμένα ήταν ότι η δουλειά αυτή ήταν στα χέρια των ρομά. Αυτόματα λοιπόν γινόταν και ο παραλληλισμός πως όποιος ασχολείται με τη δημοτική μουσική να θεωρείται «γύφτος».

Ο Τσιούνης ήταν μόνιμος συνεργάτης του Σγούρου για μια δεκαετία τραγουδώντας, αλλά και παίζοντας λαούτο. Κατά τη διάρκεια της συνεργασίας του με τον Σγούρο είδε και έμαθε πολλά, όχι μόνο όσον αφορά τη λαϊκή μουσική, αλλά και τη συμπεριφορά που πρέπει να έχει ένας μουσικός στο πάλκο μεταξύ συναδέρφων, αλλά και απέναντι στον κόσμο. Μέσω της συνεντεύξεως του, παίρνουμε πληροφορίες που σχετίζονται με τα δίκτυα του Σγούρου και ορισμένων άλλων μουσικών, το ρεπερτόριο κάποιων περιοχών, αλλά και

παλιών λαϊκών μουσικών που εξυπηρετούσαν το χωριό του και τα γειτονικά, τα καμποχώρια και τα βλαχοχώρια.

Όσον αφορά, αρχικά το δίκτυο του Σγούρου, ο Τσιούνης επιβεβαιώνει τις πληροφορίες που έχουμε στην κατοχή μας για τα χωριά που είχε σαν κέντρο δράσης. Πρωτίστως το Γαρδίκι μετά η Τζούρτζια και η Μουτσιάρα, αλλά και τα χωριά του κάμπου των Τρικάλων με κέντρο την Μπάγια, το Νεοχώρι και τον Κλοκοτό, καθώς επίσης και Γεωργανάδες και Φαρκαδώνα. Χωριά τα οποία μοιράζονται σχεδόν ίδιο ρεπερτόριο παρόλο την γεωγραφική τους σύσταση αφού πρόκειται για βλαχοχώρια και караγκουνοχώρια. Σημαντικό είναι πως ο Τσιούνης αναφέρει και τα χωριά τα οποία είχε στο δίκτυο του ο Βούκιας και αργότερα ο Σγούρος. Τα μοιράζονται, αλλά πρώτη επιλογή τις περισσότερες φορές είναι ο Βούκιας. Επιβεβαιώνεται πως ο Σγούρος επίσης, στον κάμπο δεν απευθύνεται μόνο σε Ασπροποταμίτες και συντοπίτες του που διέμεναν εκεί ή που είχαν χειμαδιά, αλλά και σε Καραγκούνηδες, αναφέροντας τα μεγαλύτερα πανηγύρια που βίωσε τόσο στο βουνό, όσο και στον κάμπο Αυτό γιατί ο κάμπος είχε τα ίδια τραγούδια εκτός από τα βλαχόφωνα τοπικά του Ασπροποτάμου. Επίσης, μεγάλο ρόλο στο δίκτυο του έπαιξαν οι Σαρακατσαναίοι. Ο Τσιούνης επισημαίνει πως ο Σγούρος ήταν αρεστός στους Σαρακατσαναίους, και συνεργάστηκε με πολλούς τραγουδιστές αυτής της φυλής κυρίως στα χωριά της Λαμίας, των Φαρσάλων και της Μαγνησίας. Με την εμφάνιση των νεοδημοτικών τραγουδιών ο Σγούρος προσαρμόζεται στην νεοτερικότητα του ρεπερτορίου επιτελώντας τα κομμάτια αυτά, χωρίς όμως να τα έχει σε προτίμηση. Από τα νεοδημοτικά αυτά προτιμάει και εισάγει στο ρεπερτόριο του κομμάτια τα οποία τραγουδήθηκαν από γνωστά ονόματα της εποχής 60' και μετέπειτα, όπως ο Τσαούσης, η Πυργάκη, ο Τζαμάρας, ο Κάβουρας, ο Κιτσάκης αλλά και από άλλους. Αξιοσημείωτο αποτελεί το γεγονός πως με αυτά τα τραγούδια τα «σερβίρισε», όπως λέει ο Τσιούνης, αρχικά στον Ασπροπόταμο και ύστερα στις υπόλοιπες περιοχές των δικτύων του, μεταβάλλοντας ουσιαστικά το τοπικό ρεπερτόριο.

Βασικό ρόλο στην εξέλιξη του Σγούρου ως όνομα, πέραν της προσωπικότητάς του και της μουσικότητάς του, θεωρεί πως έπαιξε η συνεργασία και η φιλία του με τον Νίκο Μπιτέλη. Ο Μπιτέλη γνώστης της μουσικής, τόσο της θεωρίας όσο και του πρακτικού τομέα, κατέχει ένα υπερτοπικό ρεπερτόριο, από το οποίο ο Σγούρος μαθαίνει πολλά. Ακόμη σημαντικό ρόλο στην ανάδειξη του Σγούρου πιστεύει πως έπαιξε η προβολή του σε εκπομπές της ΕΡΤ, καθώς και η συμμετοχή του σε χορευτικά τμήματα.

Σημαντικό στοιχείο που μας δίνει ο Τσιούνης είναι για τον χαρακτήρα του Σγούρου. Καλοντυμένος πάντα και έτσι ακριβώς ήθελε τους μουσικούς που συνεργαζόταν, αναφέρει. Σημαντικό είναι και ότι επέβαλε στον εκάστοτε εργοδότη του να φτιάξει πάλκο ώστε να παίζουν. Η συνεργασία του δε με τους υπόλοιπους μουσικούς, χαρακτηριζόταν καλή με σεβασμό στο πρόσωπό του και αγάπη σε αυτό που κάνει. Μάλιστα τον χαρακτηρίζει σχολαστικό όσον αφορά τα δημοτικά τραγούδια.

Ο Σγούρος σύμφωνα με τον Ξενοφών άφησε το στίγμα του και έγινε πρότυπο αφού μας αναφέρει δύο νεαρούς οι οποίοι παίζουν ακριβώς στα πρότυπα του Σγούρου, χωρίς να είναι βέβαιο αν οι ίδιοι αυτοί μαθήτευσαν κοντά του. Με τους οποίους ο Τσιούνης έχει συνεργαστεί και συνεργάζεται, οπότε μπορεί να αντιληφθεί το παίξιμό τους και τον ήχο τους σε σχέση με τον Σγούρο. Το στίγμα του άφησε και στον κόσμο, δηλαδή το κοινό του, δεδομένου ότι τον καλούσαν και σε περιοχές εκτός νομού, αλλά και στους επαγγελματίες καταστηματάρχες.

Τέλος, μας δίνει κάποιες πληροφορίες σχετικά με τον διαχωρισμό του Ασπροποτάμου όσον αφορά το ρεπερτόριο και τα δίκτυα, όπως ο ίδιος τα έχει αντιληφθεί από την εμπειρία του στην καριέρα του. Πληροφορίες ακόμη δίνει και για άλλους μουσικούς που συνεργάστηκαν με τον Σγούρο, αλλά και για κλαρινίστες όπως ο Φιλίππου, Καρακώστας κατά κόσμων, και το συγκρότημα των Ντοκαίων που είχαν τα χωριά βόρεια του Ασπροποτάμου.

Ο Άρης Ντίνας για τον Σγούρο

Ο Άρης Ντίνας είναι τραγουδιστής, ψάλτης, καθηγητής στο Μουσικό Σχολείο Τρικάλων, πτυχιούχος της Βυζαντινής Μουσικής και ανήκει στην οικογένεια των λαϊκών οργανοπαιχτών και τραγουδιστών του νομού Τρικάλων από πολύ νεαρή ηλικία. Ξεκίνησε σαν κιθαρίστας μαθητεύοντας στον συνεργάτη του Σγούρου, τον Νίκο Μπιτέλη. Εκεί έμαθε ουσιαστικά μουσική παίζοντας κιθάρα, αλλά και λαούτο, και συνεργάστηκε σχεδόν με όλα τα συγκροτήματα των Τρικάλων και όχι μόνο. Έπειτα, συνέχισε την καριέρα του ως τραγουδιστής.

Ο Ντίνας συνεργάστηκε πολλές φορές με τον Σγούρο, αλλά δεν υπήρξε μόνιμος συνεργάτης του. Αυτό αποτελεί ενδιαφέρον για την παρούσα εργασία, καθώς ο ίδιος μπορεί να κρίνει, να παρουσιάσει πτυχές του Σγούρου καθώς και να εκφέρει την γνώμη του σε σχέση με αυτόν, με πιο αντικειμενικό τρόπο.

Μέσω της συνέντευξης του αντλούμε πληροφορίες αρχικά, με την μουσική ζωή του τόπου την εποχή που ξεκινούσε. Πιο συγκεκριμένα, με την καθημερινότητα των μουσικών και την καθημερινή τους συνάντηση στο καφενείο των μουσικών. Ένα καφενείο το οποίο έπαιξε το σημαντικότερο ρόλο στη μουσική ζωή του τόπου. Ήταν χώρος αναφοράς και συνάντησης, όπου πέραν της επικοινωνίας που αναπτύσσαν μεταξύ τους, το καφενείο τους κάλυπτε τις επικοινωνιακές τους ανάγκες με τον κόσμο που ήθελε να τους βρει ώστε να τους πάρει για δουλειά. Επίσης, αναφέρει πως το καφενείο τους παρείχε την πολυτέλεια της πρόβας, όπου με τα όργανα που υπήρχαν στους τοίχους κρεμασμένα, εκδίδονταν σε μουσικούς διαγωνισμούς μεταξύ τους. Ακόμη, ο Ντίνας εξηγεί τους άτυπους νόμους και πως λειτουργούσε το σύστημα των μουσικών.

Στη συνέχεια, δίνονται πληροφορίες σχετικά με τον Σγούρο και την συνεργασία τους. Μπορεί να μην ήταν στους μόνιμους συνεργάτες του, όμως κατείχε πρώτη προτίμηση του Σγούρου, κυρίως στις ηχογραφήσεις του. Μας εξηγεί και επιβεβαιώνει και αυτός, όπως και ο Τσιούνης, τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του, αλλά και την προτίμησή του στη νεολαία. Και οι δύο τονίζουν την επιθυμία που ήθελε τους συνεργάτες του ευπρεπώς ενδεδυμένοι, σοβαροί στο πάλκο και σαφώς να παίζουν καλά. Σημαντικό χαρακτηριστικό για τον Άρη τον Ντίνα για να σε σέβονται οι υπόλοιποι μουσικοί, είναι, αυτό το οποίο επισήμανε και ο Τσιούνης, ως προς την τιμιότητα που είχε ο Σγούρος.

Ο Ντίνας θεωρητικά ανήκει στην νέα γενιά των μουσικών. Συνεργάστηκε με συγκροτήματα που εκτός του τοπικού ρεπερτορίου κατείχαν και το υπερτοπικό. Η εποχή που βγήκε στο επάγγελμα, χαρακτηρίζεται απ' την αυξανόμενη εμφάνιση των νεοδημοτικών τραγουδιών και αναφέρει πως ο Σγούρος ήταν αρεστός για το ρεπερτόριο του ακόμη και σε περιοχές όπου ανθούσε το λαϊκοδημοτικό. Παρόλα αυτά ήταν διαλλακτικός στην δουλειά του και επέλεγε να παίζει εκεί όπου τα «μοντέρνα» της εποχής δεν επιτελούνταν. Συμφωνεί με τον Τσιούνη ότι μπορεί να τα επιτελέσει, αλλά ο ίδιος προωθεί τα παραδοσιακά ή όσα νεοδημοτικά ήταν σύνθεση πάνω σε παραδοσιακό μοτίβο. Γι' αυτό, σύμφωνα με τον Ντίνα, ο Σγούρος ήταν αρεστός στην καλή κοινωνία. Για την ταυτότητά του.

Στην συνέντευξη του τον αποκαλεί «φίλτρο». Καθώς λόγω της προσωπικότητάς του, αλλά και του παιξίματός του, ότι έπαιζε παλιό ή καινούργιο τραγούδι, αυτομάτως γίνονταν αποδεκτό από το κοινό του, κυρίως στο βουνό.

Ο Τσιούνης, ο Ντίνας, καθώς και ο Τόγελος με τον Γοργοέτα, συμφωνούν ότι το σημαντικότερο ρόλο στην διεύρυνση του ρεπερτορίου του, αλλά και της τεχνικής του, έπαιξε ο Νίκος Μπιτέλης.

Ο Σωτήρης Τόγελος για τον Σγούρο

Ο Σωτήρης Τόγελος κατάγεται από το Γαρδίκι, είναι συνταξιούχος ωτορινολαρυγγολόγος, ερασιτέχνης μουσικός με δισκογραφία, συλλέκτης και χρόνια φίλος με τον Σωτήρη Σγούρο και τον Σωτήρη Γοργοέτα. Συνεργάστηκε με πολλούς μουσικούς κυρίως συντοπίτες του, αλλά περισσότερο με τον Σγούρο. Δεν προέρχεται από μουσική οικογένεια. Παρόλα αυτά ο πατέρας του, Βασίλης Τόγελος, εκτός από μικροπωλητής, έπαιζε και βιολί με την κομπανία του Βούκια και με του Σγούρου.

Η συνέντευξη του Τόγελου μας δίνει πληροφορίες σχετικά με την ζωή Σγούρου, την συνεργασία τους στην αρχή της καριέρας του καθώς και πληροφορίες που σχετίζονται με τα δίκτυα και τα ρεπερτόρια της περιοχής την εποχή εκείνη. Οι πληροφορίες επιβεβαιώνουν πολλά στοιχεία. Μία σημαντική πληροφορία την οποία επιβεβαιώνουν πολλοί, είναι σχετικά με το ρεπερτόριο εκείνη την εποχή και τα λιγοστά τραγούδια, κυρίως βλάχικα τα οποία τραγουδούσαν. Επίσης ο Τόγελος κάνει λόγο για την μαθητεία του Σγούρου στον Βούκια, η οποία ήταν περισσότερη βιωματική μαθητεία πηγαίνοντας κοντά του. Θεωρεί ότι χρωματικά έμοιαζε περισσότερο του Βούκια, αλλά παικτικά πλησίαζε τις τακτικές του Καρακώστα, δηλαδή τους γρήγορους ρυθμούς και δακτυλισμούς. Και αυτός συμφωνεί αλλά και το επισημαίνει πως ο Μπιτέλης ήταν αυτός που έπαιξε τον βασικότερο ρόλο στην εξέλιξη του Σγούρου σαν μουσικό. Ωστόσο, θεωρεί και την συμμετοχή τους στα χορευτικά και τις τηλεοπτικές εκπομπές σημαντική, καθώς με αυτό τον τρόπο έγιναν περισσότερο γνωστοί.

Ο Τόγελος ως φίλος, αλλά και συνεργάτης, έζησε τον Σγούρο από άλλη οπτική γωνία. Μας αναφέρει κάποια στοιχεία της προσωπικότητάς του και πόσο σεβαστός ήταν στο κοινό του, αλλά και τους συνεργάτες του, «...είχε ιδιοτροπίες ο Σγούρος. Ήταν νευρικός. Στην ουσία ήταν πολύ φιλεύσπλαχνος και δεν ήταν τσιγκούνης». Στοιχείο της προσωπικότητάς του αποτελεί και η αγάπη του για το χωριό, και τονίζει πως δε θυμάται ποτέ να έλειψε στο πανηγύρι απ' το χωριό του.

Ο Σωτήρης Γοργογέτας για τον Σγούρο

Ο Σωτήρης Γοργογέτας γεννήθηκε το 1940 και κατάγεται από το Γαρδίκι. Υπήρξε ιδρυτής, πρόεδρος και χοροδιδάσκαλος του Μορφωτικού-Λαογραφικού Συλλόγου Γαρδικίου Αθαμάνων Τρικάλων από το 1979 μέχρι και σήμερα. Ενώ τη δεκαετία του 80' ο τότε δήμαρχος Τρικάλων κ. Τριγώνης, τον διόρισε μαζί με άλλους ως μέλος της καλλιτεχνικής ομάδας του δήμου. Υπήρξε στενός φίλος με τον Σωτήρη Σγούρο. Μαζί συνεργάστηκαν μέσω των χορευτικών τμημάτων του δήμου, αλλά και του Μορφωτικού-Λαογραφικού Συλλόγου Γαρδικίου, καθώς και ως ερασιτέχνης τραγουδιστής. Επίσης, κατέγραψε, συνέλεξε, μελέτησε και τραγούδησε πολλά δημοτικά τραγούδια και κυρίως της περιοχής του Ασπροποτάμου.

Μέσω της συνεντεύξεως του, αντλούμε πληροφορίες, αρχικά με το ρεπερτόριο της περιοχής του Ασπροποτάμου, κυρίως της νότιας πλευράς όπου βρίσκεται και το Γαρδίκι. Επιβεβαιώνει τις πληροφορίες που υπάρχουν στην συνέντευξη του Βούκια στην πτυχιακή εργασία του Θανάση Χονδρού, σχετικά με τα τοπικά τραγούδια της περιοχής. Επίσης, εκτός των άλλων δίνει και πληροφορίες με τις πρώτες κομπανίες που έδρασαν στην περιοχή πριν τον Σγούρο, οι οποίες προέρχονταν από την ευρύτερη περιοχή του Ασπροποτάμου ή του Αμάραντου και Καστανιάς.

Μία σημαντική πληροφορία του Γοργογέτα, είναι πως ο ίδιος πιστεύει πως τον βασικότερο ρόλο στην εξέλιξη του μουσικού Σωτήρη Σγούρου, έπαιξε η συνεργασία του με τον Νίκο Μπιτέλη. Καθώς ο Μπιτέλης υπήρξε ένας καταρτισμένος μουσικός για τα Τρίκαλα, βοήθησε τον Σγούρο στην διεύρυνση του ρεπερτορίου του. Με την συνεργασία και των δύο στα χορευτικά τμήματα του δήμου και άλλων χορευτικών, ο Γοργογέτας τονίζει πως οι δύο αυτοί μουσικοί και κυρίως ο Σγούρος, έλαβαν μεγαλύτερη αναγνωρισιμότητα και κυρίως με την βοήθεια των τηλεοπτικών εκπομπών που ασχολούνταν με την παράδοση κάθε τόπου, όπως για παράδειγμα την εκπομπή του Νίκου Μπαζιάνα.

Στην ουσία η συνέντευξη του Γοργογέτα επιβεβαιώνει πολλές πληροφορίες τις οποίες έπρεπε να φιλτραριστούν. Σημαντικό ήταν ότι παρευρέθηκε στην συνέντευξη του Σγούρου στην Λέλα Κατεχάκη, δίνοντας μας την δυνατότητα να επικυρώσουμε τις πληροφορίες που ζητούσαμε.

Συμπεράσματα

Στο κείμενο που ακολουθεί, θα επιχειρήσουμε να εξάγουμε και να διατυπώσουμε κάποια συμπεράσματα αναδεικνύοντας κάποια βασικά σημεία της εργασίας. Τα επιχειρήματα που ακολουθούν είναι βασισμένα κυρίως στις συνεντεύξεις που έχουν παρουσιαστεί. Να αναφερθεί πως, όσον αφορά τους λαϊκούς μουσικούς και συγκεκριμένα αυτούς των Τρικάλων, πρέπει να γίνει αντιληπτό, ότι οι στάση ζωής τους, το ρεπερτόριο το οποίο διαχειρίστηκαν, τα δίκτυα τους, οι συνεργάτες τους και άλλες πτυχές της προσωπικότητά τους πρέπει να αποδοθούν και να παρουσιαστούν με βασικό γνώμονα τις συνεντεύξεις των φίλων, συνεργατών που έζησαν την ίδια εποχή. Αυτό, όπως αναφέρθηκε θα γίνει βασισμένο στις συνεντεύξεις και τις υπόλοιπες πληροφορίες που έχουν συλλεχθεί.

Πρέπει να επισημάνουμε σε αυτό το σημείο, ότι οι συνεντεύξεις πολλές φορές πρέπει να φιλτράρονται καθώς δεν αποτελούν πάντα αντικείμενο επιβεβαίωσης. Σαφώς υπάρχουν έρευνες μέσα από τις οποίες λαμβάνουμε πληροφορίες για τη μουσική ζωή του τόπου εκείνη την εποχή, όπως για παράδειγμα διαδικασία μάθησης και μύησης ή ρεπερτοριακές πληροφορίες μοτίβων και ιδιωμάτων ενός τόπου ή δικτύων. Προσπαθώντας όμως να μην ακολουθήσουμε μία πιο επαγωγική μέθοδο, θα επιχειρήσουμε να αναδείξουμε τις συνδέσεις που λειτούργησαν υποστηρικτικά.

Όσον αφορά τώρα τον Σγούρο, που αποτελεί και αντικείμενο έρευνας της παρούσης εργασίας, διαπιστώνουμε ότι έπαιξε σημαντικό ρόλο στην μουσική ζωή των Τρικάλων, αλλά ειδικότερα στον Ασπροπόταμο. Ξεκινώντας, ερχόμαστε στο συμπέρασμα ότι ο Σγούρος διαμόρφωσε κατά πολύ το τοπικό ρεπερτόριο της περιοχής του Ασπροποτάμου και όχι μόνο. Αυτό γιατί ο Ασπροπόταμος, σύμφωνα και με τις συνεντεύξεις, είχε λίγα τοπικά τραγούδια. Την ίδια πληροφορία μας δίνει και ο Βούκias στην πτυχιακή εργασία του Θανάση Χονδρού με τίτλο «Μελωδική και αφηγηματική πλοκή στον βλαχόφωνο Ασπροπόταμο: τόπος και ρεπερτόριο θεωρητική και εθνογραφική τεκμηρίωση ορίων και σχέσεων των μουσικών δικτύων του σύγχρονου πανηγυριού»⁹¹, στη σελίδα 78 όπου αναφέρει τα λόγια του Βούκias. Την αρχή την έκανε ο Βούκias, ο οποίος εμπνεύστηκε από τον δάσκαλο του τον Σταμέλο, και προώθησε τα διατοπικά κομμάτια που άκουγε στους δίσκους. Παρόλα αυτά ο Σγούρος στο ήδη τοπικό ρεπερτόριο, το οποίο δέχτηκε μερικές μετατροπές από τον Βούκias, εισήγαγε τα νεοδημοτικά τραγούδια εμπνευσμένα από τους καλλιτέχνες Τσαούση, Τζαμάρα,

⁹¹ Χονδρός Αθανάσιος, ο.π., , σ. 78.

Πυργάκη, Κιτσάκη. Ο Ντίνας στην συνέντευξή του αναφέρει τον Σγούρο ως «φίλτρο». Δηλαδή, ότι τραγούδι εισήγαγε στο ρεπερτόριό του, για το κοινό του αυτομάτως γινότανε αποδεκτό. Τα ίδια επιβεβαιώνει και ο Τσιούνης. Συμπεραίνουμε λοιπόν, πως τα τραγούδια που πλάσαρε στην περιοχή, στην συνείδηση του κόσμου της ευρύτερης περιοχής θεωρούνται ως Ασπροποταμίτικα ή τα «Τραγούδια του Σγούρου».

Ο Σγούρος όμως δεν διαμόρφωσε μόνο το ρεπερτόριο. Διαπιστώνουμε, σύμφωνα και με τις πληροφορίες των συνεντεύξεων, πως άλλαξε στη συνείδηση του κόσμου τη γνώμη που είχαν για το επάγγελμα του μουσικού. Αρχικά, λαμβάνοντας υπόψιν ότι οι πρώτοι μουσικοί ήταν γύφτοι, ο Σγούρος με τον Βούκια αποτελούν την νέα καινοτομία στα μουσικά δίκτυα. Και οι δυο είναι από τους πρώτους Γαρδικιώτες βλάχους οργανοπαίχτες, χωρίς ρίζες μουσικών στην οικογένειά τους. Αν συμπεριληφθούν τα όσα αναφέρει και η Δέσποινα Μαζαράκη⁹², το επάγγελμα των μουσικών δεν ήταν σε μεγάλη υπόληψη, καθώς ήταν αποκλειστική δουλειά των γύφτων. Αυτό έρχονται να το αλλάξουν ο Βούκιας πρωτίστως και στην συνέχεια ο Σγούρος, ο οποίος προωθεί το σκεπτικό του «μπαλαμού»⁹³ μουσικού και πέρα απ' τα βλαχοχώρια, σαν υπερτοπική δράση που είχε. Αξίζει να σημειωθούν τα λεγόμενα του Τσιούνη, πως ο Σγούρος πάντα επέβαλε στον εκάστοτε εργοδότη του να υπάρχει πάλκο ώστε να παίζει με το συγκρότημά του. Αυτό προφανώς γινόταν για να του προσδώσει βαρύτητα στο επάγγελμά του μουσικού, αλλά και στον ίδιο. Ο Σγούρος μας δίνει την εντύπωση πως επιδιώκει την αναγνωρισιμότητα και την βελτίωση της εικόνας των μουσικών της κομπανίας του.

Παρόλα αυτά ερχόμαστε στο συμπέρασμα ότι για να επιτευχθεί αυτό από τον Σγούρο, δεν ήταν μόνο ο τρόπος με τον οποίο έπαιζε το κλαρίνο. Σαφώς για να αναδειχθεί ένας μουσικός πρέπει να έχει δικιά του ταυτότητα στο παίξιμο και να ανταποκρίνεται στα ακούσματα του κοινού της υπαίθρου. Ωστόσο υπάρχει και ένα άλλο στοιχείο, κάτι το οποίο δίνει στον μουσικό το πλεονέκτημα να αναδειχθεί και να πάρει ιδιαίτερη θέση στην συνείδηση του κόσμου. Αυτό για τους λαϊκούς οργανοπαίχτες είναι η προσωπικότητα. Οι συνεντευξιαζόμενοι των αποκαλούν άνθρωπο με κύρος, οικογενειάρχη, τίμιο, πάντα καλοντυμένο, μιας και αυτό αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την κοινωνική καταξίωση την

⁹² Μαζαράκη Δέσποινα, ο.π. ,σελ. 21.

⁹³ Στη γλώσσα των Ρομά, είναι όσοι δεν ανήκουν σε αυτή την «γενιά».

εποχή εκείνη και άνθρωπο που προτιμούσε την νεολαία. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά συνθέτουν μία προσωπικότητα σεβαστή ανάμεσα σε συνεργάτες, αλλά και κοινό.

Επομένως σύμφωνα με τα παραπάνω ο Σγούρος, αλλά και την μοναδική του ταυτότητα στο παίξιμο, όπως αναφέρουν οι συνεργάτες του, έχει δύο βασικά στοιχεία που τον ορίζουν σαν έναν αναγνωρίσιμο οργανοπαίχτη. Πρώτον, δεν κατάγεται από μουσική οικογένεια, αν λάβουμε υπόψιν ότι την εποχή εκείνη αν κάποιος καταγόταν από μουσική οικογένεια θεωρούνταν γύφτος, δεύτερον, είναι ένας άνθρωπος με κύρος με σεβασμό στο πρόσωπό του από κοινό και συνεργάτες, αλλά και υπερτοπικό ρεπερτόριο που απευθυνόταν τόσο σε βουνό όσο και σε κάμπο.

Σε αυτά τα παραπάνω στοιχεία, έρχεται να προστεθεί και η συνεργασία του με τον Μπιτέλη. Όπως έχει αναφερθεί, συμπεραίνουμε πως ήταν ένας μουσικός, ο οποίος έπαιξε μεγάλο ρόλο στην μουσική ζωή των Τρικάλων. Υπήρξε δάσκαλος για πολλούς, αλλά και για τον Σγούρο. Ο Μπιτέλης κατέχοντας γνώση σε πολλά όργανα, αλλά και ρεπερτόρια μπορεί να θεωρηθεί ως ο πυρήνας, όσον αφορά το ρεπερτόριο, της κομπανίας του Σγούρου. Σε συνδυασμό με την συνεργασία τους με τα χορευτικά του δήμου, ο Σγούρος αποκτάει νέες γνώσεις όσον αφορά το ρεπερτόριο, αλλά και αναγνωρισιμότητα.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

DR Αλέξης Μιροσνίκοφ, Ναταλία Μιροσνίκοβα, (2000), *Χρηστικό λεξικό μουσικών όρων*, Faggoto, Αθήνα Μάιος

Philippson Alfred, *Θεσσαλία και Ήπειρος, Ταξίδια και εξερευνήσεις στην Βόρεια Ελλάδα*, εκδ. Φ.Ι.Λ.Ο.Σ, Τρίκαλα 2014

Richard I. Lawless, (1981), *Η οικονομία και ο χώρος της Θεσσαλίας κατά την Τουρκοκρατία*, Τρικαλινά, τ. 1ος, Τρίκαλα (ανατύπωση 1996 με διορθώσεις και συμπληρώσεις)

ULRICH MICHELS, (2005), *Άτλας της μουσικής*, τόμος Ι μτφ. Ι.Ε.Μ.Α, Αθήνα, Φίλιππος Νάκας

Αγγελομάτη - Τσουγκαράκη Ελένη, (2010), *1821 Η γέννηση ενός έθνους-κράτους*, Α' τόμος, Εθνική Τράπεζα, Αθήνα

Ανωγειανάκης Φοίβος, (1991), *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Εκδοτικός οίκος «Μέλισσα», Αθήνα

Αρσενίου Λάζαρος, (1988), *Κοινωνικές ομάδες στον Νομό Τρικάλων*, Τρικαλινά. τ. 8. Φ.Ι.Λ.Ο.Σ, Τρίκαλα

Αυδίκος Ε. Γ. (επιμ.), (2008), *Ο Ασπροπόταμος στο χώρο και το χρόνο*, Εκδόσεις Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα Τζούρτιας της Αθαμανίας (Φ.Α.Σ.Α.), Τρίκαλα

Γεωργιάδης Νικόλαος, (1995), *Θεσσαλία*, Περιφερειακές Εκδόσεις Έλλα, Λάρισα

Δημάκης Χ., (1999), *Η προέλευση του ονόματος των Καραγκούνηδων*, Θεσσαλικό Ημερολόγιο, τ. 35, Λάρισα

Ζήσης Περικλής, (2014), *Οι λαϊκοί μουσικοί της περιοχής των Τρικάλων. Γενεαλογία - μουσικά δίκτυα*, Πτυχιακή στο Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, Άρτα

Καλυβιώτης Αριστομένης, (1985), *Ο Καρδισιώτης οργανοπαίκτης Χρήστος Μπανιάκας*, Περιοδική έκδοση Γνώση και Γνώμη, τ. Δ. Καρδίτσα

- Καρανάσιος Α., (1979), *Το Γαρδίκι Ασπροποτάμου. Ιστορικά Λαογραφικά Παραδόσεις Γαρδικίου Αθαμανών*, Τρίκαλα
- Κλιάφα, Μούλι, (2003), *Χερετίματι ντι λα Κόρνου: μικρό χρονικό της Κρανιάς Ασπροποτάμου*, Γένεσις, Τρίκαλα
- Κλιάφα Μαρούλα, (2004), *Μια σερενάτα στον Ληθαίο*, Κέδρος, Αθήνα
- Κοκκώνης Γεώργιος, (2008), *Το «ταυτόν» και το «αλλότριον» της (νεο)δημοτικής μουσικής και ο ρόλος της δισκογραφίας*, στο Ετερότητες και Μουσική στα Βαλκάνια. Τα κείμενα (Τετράδιο 4), Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής, ΤΕΙ Ηπείρου – ΚΕΜΟ, Άρτα
- Λαΐου Σοφία, (2006 – 2007), *Τα Τρίκαλα στα τέλη του 17ου αιώνα με βάση δύο κατάστιχα κεφαλικού φόρου*, Μνήμων τ. 28
- Μαζαράκη Δέσποινα. 1984 (1959). *Το λαϊκό κλαρίνο στην Ελλάδα*, Κέδρος Αθήνα.
- Μπαζιάνας Νίκος, (1980), *Τραγούδια και χοροί της Δυτικής Θεσσαλίας*, Θεσσαλικά Χρονικά τ. 13, Ιστορική και Λαογραφική Εταιρία των Θεσσαλών, Αθήνα
- Μπαζιάνας Νίκος, (1982), *Τρεις εξάαιρετοι ερμηνευτές του Δημοτικού τραγουδιού από την περιοχή των Τρικάλων*, Λαογραφία. Τρικαλινά. τ. 2. Φ.Ι.ΛΟ.Σ. Τρίκαλα
- Μπαζιάνας Νίκος, (1992), *Χοροί και τραγούδια από το караγκούνικο Σεργιάνι της Θεσσαλίας*, 6ο διεθνές συνέδριο, Δ.Ο.Λ.Τ., Αθήνα
- Μπαρπάτσης Ανέστης, (2008), *Βασίλης Τσιτσάνης: Τρικαλινή περίοδος 1932-1936 - Ανάλυση στο πρώιμο συνθετικό έργο του συνθέτη*, Πτυχιακή στο Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, Άρτα
- Νημάς Α. Θεόδωρος, (1987), *Τρίκαλα, Καλαμπάκα, Μετέωρα, Πίνδος, Χάσια*, Αφοί Κυριακίδη, Τρίκαλα
- Νημάς Θεόδωρος, (1997), *Δημοτικά τραγούδια της Θεσσαλίας*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη
- Παπαδάκης Γιώργος, (1983), *Λαϊκοί πραχτικοί οργανοπαίχτες*, Επικαιρότητα, Αθήνα,
- Παυλόπουλος, Χ., (1985), *Το λαϊκό κλαρίνο στην Ελλάδα*, Τα νέα του Κλειστού, τχ. 36

Σιμόπουλος Κυριάκος, *Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα, Δημόσιος και Ιδιωτικός βίος, λαϊκός πολιτισμός, Εκκλησία και οικονομική ζωή από τα περιηγητικά χρονικά*, 7η έκδοση, εκδ. Πιρόγα, Αθήνα, χ. χ., τ. Γ1 (1800-1810).

Σπανός Βασίλειος Κ., (2004), *Οι οικισμοί της βορειοδυτικής Θεσσαλίας κατά την Τουρκοκρατία (από τον 14ο' έως τον 19ο αιώνα)*, Εκδοτικός οίκος Αντ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη

Σπύρου Θ., *Από το Γαρδίκι στο Γαρδικάκι*, Δοκίμες 8 (1999)

Σφυρόερας Βασίλης, *Θεσσαλία [1669-1821]*, ΙΕΕ, τ. ΙΑ'

Τριανταφύλλου Θεολόγης, (1977), *Τα παλιά Τρίκαλα*, τόμος Β', Τρίκαλα

Χονδρός Αθανάσιος, (2006), *Μελωδική και αφηγηματική πλοκή στον βλαχόφωνο Ασπροπόταμο: τόπος και ρεπερτόριο θεωρητική και εθνογραφική τεκμηρίωση ορίων και σχέσεων των μουσικών δικτύων του σύγχρονου πανηγυριού*, Πτυχιακή στο Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, Άρτα Σεπτέμβρης

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Moens-Haenen G., (2001), *Clarinet, The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, τόμος 26, Oxford University Press

Άρθρα σε περιοδικά

Κοντογιάννης Γιώργος, (2006), *Νεοδημοτικά, δημοτικολαϊκά και λαϊκοδημοτικά*, στο *Λαϊκό Τραγούδι* 15, Μάιος

Οπτικοαουστικά μέσα

Ταινία:

Αφιέρωμα στον Έλατο, FM Records/Νίκος Κούρτης. Σίσσυ Σιαφάκα, 2004.

Παράρτημα - Οι συνεντεύξεις

Συνέντευξη με τον Ξενοφώντα Τσιούνη στο Ξενοδοχείο «Αετόν Μέλαθρον» (7/02/19)

- Καλησπέρα Ξενοφών.

Ξενοφών Τσιούνης: Γεια σου Ηλία

- Όπως σου είπα, κάνω μία εργασία σχετικά με τον Σωτήρη τον Σγούρο, με τον οποίο ήσουνα για χρόνια συνεργάτης και φίλος. Θα ήθελα να ξεκινήσω με την πρώτη ερώτηση.

Πότε τον γνώρισες τον Σωτήρη;

Ξενοφών Τσιούνης: Εγώ τον Σωτήρη τον γνώρισα το 83'. Και γνωριστήκαμε με ένα μπέρδεμα που είχε γίνει με τον Γιάννη τον Ζάχο.

- Τον τραγουδιστή;

Ξενοφών Τσιούνης: Τον τραγουδιστή, μπράβο. Τον ήξερα τον Σγούρο, εκείνος δεν με ήξερε, δεν είχαμε συνεργαστεί. Και ήταν να πάνε στην Κρήτη σε μια εκδήλωση. Και ο Ζάχος, κάτι έγινε και δεν μπορούσε να πάει. Και ρωτάει (ο Σγούρος) τον Λευτέρη τον Σχορετσιανίτη και του λέει «Ρε συ ο Ζάχος δεν μπορεί να' ρθει, τι θα κάνουμε;», «Θα πούμε τον Ξενοφών τον Τσιούνη», «Ποιος είναι αυτός;», του λέει «Ένας τραγουδιστής από τα μέρη της Καλαμπάκας, καλός», «Είναι καλός;», «Καλός». Και από εκεί ξεκινήσαμε, πήγαμε στην Κρήτη, Ιεράπετρα. Και παίξαμε εκεί δύο βράδια σε έναν πατριώτη μας από δω, που είναι από την Καλαμπάκα, είχε ταβέρνα εκεί πέρα. Λοιπόν, από εκεί ξεκινήσαμε, του άρεσα του Σγούρου.

- Του έκανες το «κλικ» και σε πήρε;

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι. Και από κει και πέρα γίναμε συγκρότημα. Κατευθείαν, δηλαδή δεθήκαμε.

- Εσύ, πριν από την γνωριμία, πότε ξεκίνησες, πόσα χρόνια ασχολούσουν με το τραγούδι;

Ξενοφών Τσιούνης: Εγώ είχα ξεκινήσει γύρω στο '76 με '77. Βέβαια, ερασιτεχνικά όχι επαγγελματικά. Ξεκίνησα τότε, ας πούμε, με κάτι τοπικούς από κει πάνω δικούς μας. Με τον Γιαννούλα τον Παναγιώτη, με έναν Γκουζιώτη Κώστα έπαιζε βιολί, αδερφός του Γιάννη. Και με πολλούς άλλους. Με τον μπάρμπα Αντώνη τον Δήμου, «μακαρόνα» τον φωνάζαμε εμείς εδώ πέρα. Λοιπόν, και λίγο λίγο, αφού τελείωσα το στρατό, μετά βρέθηκα με τον Σγούρο μετά από ένα χρόνο.

- Τη χρονιά που πήγατε με το Σγούρο, όταν πρωτογνωριστήκατε, ποιο ήταν το συγκρότημα, ποια ήταν τα μέλη που είχε μαζί του.

Ξενοφών Τσιούνης: Α, ναι. Ήταν στα πλήκτρα ο Γιάννης ο Γεωργίου, κιθάρα είχαμε τον Γιώργο τον Καλαμπάκα, αδερφός του Νίκου του Καλαμπάκα του κλαρινίστα. Αργότερα, σταμάτησε μετά ο Καλαμπάκας ο Γιώργος και πήραμε τον Αβραάμ τον Σούλη, αδερφός του Άγγελου, αυτόν που ήταν όνομα στην Αθήνα. Έχει συγχωρεθεί. Μ' αυτούς. Με τον Γκιουλέκα τον Σούλη, σαν κιθαρίστα,, συνεργαστήκαμε με τον Σγούρο, με τον μπαρμπα Νίκο τον Μπιτέλη. Μ' αυτά τα άτομα που σου λέω τώρα, ήμασταν για μια δεκαετία μόνιμα, μαζί. Το 83' με 93'.

- Το 83' με 93';

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι εκεί σταμάτησα εγώ με τον Σγούρο, ας πούμε. Και μετά ασχολήθηκα με διάφορους από εδώ από τα Τρίκαλα. Με τον Κώστα τον Φιλίππου τον «Καρακώστα» τον δικό μας. Μ' αυτόν δούλεψα αρκετά χρόνια. Λοιπόν, αργότερα μετά συνεργάστηκα με τον Φούλια τον Καραγιώργο, άλλη μια πενταετία, με τον Γιάννη τον Γκουζιώτη ήμασταν δυο τραγουδιστές.

- Εσύ βασικά, έπαιζες και λαούτο.

Ξενοφών Τσιούνης: Τον καιρό που δούλεψα με τον Σγούρο, έπαιζα και λαούτο συγχρόνως.

- Λαούτο είχες μάθει...;

Ξενοφών Τσιούνης: Από μόνος μου. Δηλαδή, έτσι εμπειρικά. Έβλεπα τους παλιούς ρε παιδί μου και κάπου κάπου τους ρωτούσα «Πως είναι αυτό;», «ποιο είναι το μινόρε, ποιο είναι το ματζόρε;». Μη φανταστείς ότι γνώριζα και πολλά πράγματα.

- Σου έδειχναν;

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι ήταν ορισμένοι, που άμα σε αγαπούσαν, σε παίρναν με καλό μάτι, αλλά σε γενικές γραμμές, οι πιο παλιοί δε δείχνανε. Δηλαδή, μόλις πήγαινες εκεί κοντά – για να τους πλησιάσεις - δε σου έδιναν σημασία.

- Σου γύριζαν την πλάτη.

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι γύρναγαν την πλάτη.

- Τώρα όσον αφορά τον Σγούρο, πως τον έβλεπες σαν επαγγελματία αρχικά;

Ξενοφών Τσιούνης: Φοβερός. Φοβερός και μου δίδαξε πολλά πράγματα. Πάρα πολλά.

- Όπως;

Ξενοφών Τσιούνης: Καταρχήν, την συμπεριφορά πάνω στο πατάρι.

- Αυτό είναι σημαντικό.

Ξενοφών Τσιούνης: Το σημαντικότερο μπορώ να πω. Λοιπόν, δεν είχε, ξέρεις όπως κάναν κάτι άλλοι συνάδελφοι ν' αναβαίνουν πάνω στο πατάρι - και ξέρεις χασκογελάγαν με την μία, με τη γκόμενα - κάτι μισά και χαζά να πούμε. Σ' αυτά ο Σγούρος είχε νόμο.

- Σοβαρός.

Ξενοφών Τσιούνης: Τελείως. Πέρα από εκεί, ήταν πολύ δίκαιος στο θέμα του μεροκάματου. Είχαμε εξίσου – δεν είχε να πάρει δραχμή ένας παραπάνω απ' τον άλλον. Ήταν τόσο σοβαρός μουσικός, λοιπό και τον κόσμο του, δηλαδή τον γλεντούσε. Δεν υπήρχε άλλος για τον κόσμο τον δικό του. Στον Ασπροπόταμο γενικά, δηλαδή εκεί που δούλευε πιο πολύ, αλλά είχε και πολλά ανοίγματα. Είχε ανοιχτεί με Σαρακατσαναίους. Λοιπόν έχουμε γυρίσει τη Μακεδονία σχεδόν όλοι με τον συγχωρεμένο τον Σγούρο. Είχε πολύ καλό όνομα στην πιάτσα. Πως να στο πω, ήταν άτομο με βαρύτητα.

- Με κύρος.

Ξενοφών Τσιούνης: Με κύρος.

- Από τα χωριά που πηγαίνατε, αρχικά, στον Ασπροπόταμο, στάνταρ χωριά...

Ξενοφών Τσιούνης: Στάνταρ χωριά να σου πω. Τον Ασπροπόταμο τον μοιράζουμε. Από Καστανιά και δεξιά τα χωριά Κατάφυτο, Στεφάνι, Πολυθέα, Ανθούσα, Χαλίκι, από εκεί ήταν η μεριά των Ντοκαίων. Λοιπόν, από αριστερά τώρα ξεκινάμε από Πύλη. Από το Κοτρώνι και προς τα πάνω, δηλαδή, Περτούλι, Νεραϊδοχώρι, Δέση, Άγιο Νικόλαο, Πύρρα, απέναντι από – πως τον λένε τώρα, το Τυφλοσέλι που λεγόταν παλιά – το Δροσοχώρι μπράβο, Γαρδίκι, Μουτσιάρα, Παλαιοχώρι Γαρδικίου και προς τα χωριά της Μεσοχώρας - Αετό, Λαφίνα - είχε αυτόν τον τομέα ο Σγούρος.

- Δηλαδή τα χωριά που είχε κάποτε και ο Βούκιας.

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι, μπράβο. Μετά τον Βούκια δηλαδή, αναδείχθηκε ο Σγούρος σε αυτό το μέρος. Ο Βούκιας ήταν πιο παλιός.

- Ε, ναι. Δε μου λες στον κάμπο, γιατί σαφώς ο Σγούρος μετά ανοίχτηκε το δίκτυο του πολύ στον κάμπο, εκτός της Οιχαλίας.

Ξενοφών Τσιούνης: Την Μπάγια, Πετρωτό που λέγεται τώρα, το Κλοκοτό έπαιξε σε πάρα πολλούς γάμους, Γεωργανάδες, Φαρκαδώνα, πιο κάτω στους Σαρακατσαναίους – στο, πως το λεν το άλλο. Είχε μεγάλη ακτίνα ο Σγούρος.

- Σε αυτά τα χωριά - Πετρωτό, Κλοκοτό – έπαιξε σε Καραγκούνηδες ή έπαιξε σε Ασπροποταμίτες.

Ξενοφών Τσιούνης: Σε Καραγκούνηδες. Άρεσε πολύ και σε Καραγκούνηδες. Τότε δεν είχε εξελιχθεί η μουσική όπως είναι τώρα. Ακούς τώρα, ξέρεις, το μοντέρνο, το σύγχρονο το δημοτικό. Τότε άκουγε και ο κάμπος ακόμη, άκουγε δημοτικό. Ότι άκουγε ο Ασπροπόταμος, πέρα απ' τα τοπικά, δηλαδή τα ιδιαίτερα τραγούδια που ζητάγε ο Ασπροπόταμος, τα ίδια άκουγε και ο κάμπος. Τον «Πλάτανο», «Όσα πουλάκια στα βουνά», την «Καραγκούνα τη Σβαρνιάρα», την «Αρβανιτοβλαχα (Αρβανιτοβλάχικο)», «Γιούργια» ότι χόρευε ο Ασπροπόταμος.

- Είχαν κοινά τραγούδια.

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι. Είχε λίγα τραγούδια ο Ασπροπόταμος και πιο πολύ ήταν η μεριά των Ντοκαίων που είχε ας πούμε, εκεί Μαλακασιώτικο στυλ μέσα. Ενώ από δω αριστερά από Περτούλι και προς τα πάνω, ας πούμε, δεν είχαν πέρα απ' το «Λα πάτρου», «Ντι κουνίκα κια σιπτάϊ» λίγα τραγούδια. Ενώ οι άλλοι από κει, από δεξιά μεριά, ανήκαν προς το Μέτσοβο μεριά. Είχαν άλλα τραγούδια από κει.

- Από αυτά τα πανηγύρια, αρχικά στο βουνό, τα μεγαλύτερα που πήγατε μαζί με το Σγούρο; Τα πιο μεγάλα.

Ξενοφών Τσιούνης: Τα πιο μεγάλα πανηγύρια ήταν πάλι στον Ασπροπόταμο. Αυτά που πρόλαβα εγώ δηλαδή. Παλιά γινόταν και στον κάμπο καλά πανηγύρια, αλλά λίγο λίγο ξεφτίσαν, τελειώσαν τα πανηγύρια απ' τον κάμπο. Το μεγαλύτερο πανηγύρι γινόταν στο Γαρδίκι. Ήταν τέσσερις μέρες, τέσσερα βράδια μάλλον και τρία ημερίσια. Λοιπόν και δουλεύαμε τότε στο Γαρδίκι, την εποχή τη δική μου δηλαδή, ήμασταν τρεις ορχήστρες. Τρία συγκροτήματα. Ο Βασίλης ο Αναστασίου με τον Μπατατόλη και την κομπανία του, ας πούμε. Απ' την απέναντί μεριά ο Βούκιας με τον Κώστα τον Ακρίβο, τον Σπύρο τον Αναστασίου, άλλη κομπανία. Και εμείς με τον Σγούρο σε άλλη κομπανία. Και τώρα βλέπεις στο Γαρδίκι, παράδειγμα, πως ήρθαν τα πράγματα, ας πούμε, και έχει μία ορχήστρα, είναι πληρωμένοι απ' το Δήμο και πάλι ο κόσμος δεν έχει τη ζωντάνια που είχε. Όταν πήγα εγώ εκεί πέρα γινότανε πόλεμος. Ποιος και ποιος να πάρει σειρά να χορέψει. Ο Σγούρος τα νούμερα του χορού τα έδινε πριν πέντε μέρες; «Σωτήρη τι σειρά θα μας βάλεις εμάς;». Και ερχόταν από Αθήνα, από Πειραιά. Μιλάμε λεφτάδες, με εμπορικά (καταστήματα) μεγάλα στον Πειραιά και στην Αθήνα. Και κανόνιζε ο άνθρωπος τους έβαζε σε κάποια σειρά. Και τώρα βλέπεις δεν συγκινείτε κανέναν.

- Είναι και λόγω συμπεριφοράς, βέβαια.

Ξενοφών Τσιούνης: Πολλά - πολλά παίζουν ρόλο.

- Του είχαν δηλαδή μεγάλη εμπιστοσύνη;

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι, ναι. Να σου δώσω να καταλάβεις τώρα, από αυτά τα λίγα που πρόλαβα εγώ. Τότε βάζαν και στους αρραβώνες κλαρίνα, οι Ασπροποταμίτες. Και ο Σγούρος δεν χαλούσε Κυριακές. Τους έβαζε σαρακοστή. Απ' την Καθαρά Δευτέρα μέχρι το Πάσχα που δεν γινότανε γάμοι, έπαιζε στους αρραβώνες. Και μετά όταν γινότανε οι γάμοι και ήταν κλεισμένος – 20 Αυγούστου, παράδειγμα να πάει σ' ένα γάμο και πήγαινε κάποιος άλλος και του ζήταγε πάλι την ίδια την ημερομηνία του έλεγε «Είμαι κλεισμένος». Και γύριζε την ημερομηνία (άλλαζε ημερομηνία γάμου) για να έχει αποκλειστικά τον Σγούρο. Γι' αυτό μιλάμε για μεγάλη αξιοπρέπεια αυτός ο άνθρωπος.

- Λένε οι περισσότεροι στο χωριό, ότι εκείνα τα χρόνια, όταν γινότανε το πανηγύρι, ο Σγούρος είχε τους υποτιθέμενους καλούς, δηλαδή τον καλό κόσμο.

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι, όντως ήταν έτσι. Σου ανέφερα νωρίτερα, τους πλούσιους του Γαρδικίου, οι πιο πολλοί αυτοί ήταν τυρέμποροι στον Πειραιά. Αυτοί δεν άλλαζαν με τίποτα. Ο Αναστασίου θα' χε άλλη σκάλα, δηλαδή τους κτηνοτρόφους εκεί του τόπου. Η Αφρόκρεμα του Γαρδικίου έπρεπε να χορέψει (με τον Σγούρο). Η Τζούρτζια, η Αγία Παρασκευή που λέμε σήμερα, η Μουτσιάρα (Αθαμανία), το Γαρδίκι, δε γινότανε να γλεντήσουν χωρίς τον Σγούρο.

- Επίσης, συνεργαστήκατε με κέντρα διασκέδασης και σε μαγαζιά. Οι επαγγελματίες καταστηματάρχες πως τον έβλεπαν, πως τον αντιμετώπιζαν;

Ξενοφών Τσιούνης: Κοίταξε, ήταν και πολλοί που τον ζήλευαν. Ο Σγούρος μπορεί να μην ήταν πολύ – πολύ μεγάλος μουσικός, που εδώ στα Τρίκαλα παράδειγμα ήταν άλλα πιο εξελιγμένα κλαρίνα, αλλά τον αιθέρα του καλού του κόσμου την είχε ο Σγούρος πάντα – τα ονόματα των Τρικάλων, τα μεγάλα δηλαδή. Ήταν άλλη η αξία του, ενώ ήταν άλλα παιδιά που μπορεί να παίζαν πιο καλά. Άλλα τους χαλάγανε. Ενώ το παίξιμό τους ήταν καλό, συμπεριφορές καλές δεν είχανε. Και δεν θέλω να αναφερθώ από αυτά τα άτομα.

- Ναι, δεν χρειάζεται.

Ξενοφών Τσιούνης: Ενώ είχαμε πάρα πολύ καλούς μουσικούς, λίγοι ήταν αυτοί που κράτησαν την αξιοπρέπεια στη δουλειά αυτή. Όπως θα αναφερθώ και στον Φούλια τον Καραγεώργο, που πέρασε αξιοπρεπέστατος και αυτός. Και ακούω από τους παλιούς για τον πατέρα του. Και ο πατέρας του, έπρεπε να περάσει όλος ο γάμος να τον χαιρετήσει, το χέρι. Για τέτοιες αξίες μιλάμε τώρα. Και ο πατέρας του Φούλια σταμάτησε το κλαρίνο στα 75 χρόνια, όχι για κάποιο λόγο – «Τέρμα, τελείωσε η καριέρα μου. Μέχρι εδώ!». Και ακριβώς

το ίδιο έκανε και ο Φούλιας. Τον χλιοπαρακάλεσα να έρθει να παίξουμε, να τον πάρω σ' ένα γάμο μια φορά που τον θέλαν. Μου λέει «Ξενοφών τελείωσε. Τέλος! Μέχρι εδώ ήταν»
- Απ' τα πιο παλιά κέντρα εδώ στα Τρίκαλα, βασικά το πρώτο που θυμάσαι να πηγαίνετε με τον Σωτήρη;

Ξενοφών Τσιούνης: Το πρώτο ήταν – συνεργαστήκαμε στον Πλάτανο. Ο πλάτανος ήταν Πύλης (οδός). Το πρώτο κλαρινάδικο στα Τρίκαλα που άνοιξε. Για τη σειρά χορού.

- Πως τον έβλεπε ο καταστηματάρχης; Έλεγε «Ο Σωτήρης ο Σγούρος! (με ενθουσιασμό)»

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι, το κάλεσε. Και πρέπει να είναι συγχωρεμένος, ο Τεντολούρης ο Ηλίας, που είχε το μαγαζί. Λοιπόν, τον κάλεσε στο μαγαζί γιατί θα το γέμιζε το μαγαζί (ο Σγούρος)

- Ήξερε την δυναμική. (του Σγούρου).

Ξενοφών Τσιούνης: Μην φανταστείς, δεν πήγε και σε πολλά μαγαζιά ο Σωτήρης. Δεν ήθελε το κάθε βράδυ. Γιατί, είχε δουλειές που δεν έμεινε ποτέ ο Σγούρος (χωρίς δουλειά). Είχε διήμερα, Σάββατο – Κυριακή είχε δουλειές.

- Πιο παλιά το 60' είχε πάει σε μαγαζιά.

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι.

- Στην πράσινη γωνιά.

Ξενοφών Τσιούνης: Ήταν η πράσινη γωνιά τότες που δούλεψε, αλλά και πάλι όχι για μεγάλα διαστήματα. Δεν τον άρεσε το κάθε βράδυ τον Σγούρο,

- Δηλαδή, λίγα και καλά. Τώρα, οι υπόλοιποι μουσικοί εδώ στα Τρίκαλα – κιθάρες, αρμόνια, όλοι οι καλλιτέχνες – πως τον έβλεπαν; Και αυτοί που συνεργαζόταν με τον Σγούρο και αυτοί που δεν συνεργαζόταν.

Ξενοφών Τσιούνης: Τον σεβόντουσαν τον Σωτήρη. Εντάξει, ήταν και πολλοί που τον μισούσαν, ας πούμε, γιατί είχε πάντα δουλειά. Λοιπόν, ναι. Και τους είχε δώσει όλους (δουλειά) ο Σωτήρης. Έφαγαν όλοι απ' τη συνεργασία του Σγούρου - όλοι φάγαν ψωμί στα Τρίκαλα. Ο Νίκος Πλακιάς με το λαούτο, ατελείωτος μουσικός, ο συγχωρεμένος ο Γκάσιος, λοιπόν, Νίκος Μπιτέλης, Γιώργος Μπιτέλης, αδερφός του Νίκου, αρμόνιο, με βιολιά – ποιος δεν έφαγε ψωμί με τον Σωτήρη. Όλοι συνεργάστηκαν. Δεν υπήρχε άνθρωπος που δεν συνεργάστηκε με τον Σωτήρη.

- Και τον ζήλευαν, αλλά και τον σεβόντουσαν.

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι, ναι.

- Τώρα να ρωτήσω όσον αφορά το παίξιμο. Πως θα το χαρακτηρίζεις;

Ξενοφών Τσιούνης: Στην εποχή του θα τον χαρακτήριζα σαν - στα καλά κλαρίνα, όπως ήταν ο Καρακώστας. Καθένας με δικό του τρόπο. Καλλιτέχνες όλοι αυτοί, παράδειγμα. Ανήκε μέσα στα καλά κλαρίνα. Πως να στο πω δηλαδή, ο Σωτήρης – ένας μέσα στα πέντε κλαρίνα των Τρικόλων ήταν και ο Σωτήρης μέσα. Ξεχωριστά ο καθένας με τον δικό του τρόπο, το δικό του ύφος.

- Τον ήχο του, για παράδειγμα;

Ξενοφών Τσιούνης: Ο ήχος του, έλαμπε. Πεντακάθαρος. Ο Σγούρος – ποτέ, αν κατάλαβα τι με ρώτησες τώρα – ήταν πολύ ήρεμος στην έντασή του και δεύτερον, έβγαζε τη χροιά του κλαρίνου, σε ήχο. Δεν είχε αυτός να βάλει octave πάνω, παραμόρφωση ήχου δηλαδή. Ήταν αυθεντικότερος και ο μοναδικός που έπαιζε 20 εκατοστά μακριά απ' το μικρόφωνο. Πάντα έπαιζε τόσο μακριά.

(Διάλλειμα)

- Σχετικά με τον ήχο του κλαρίνου του Σγούρου και το παίξιμό του, θα το χαρακτήριζες γρήγορο, τραχύ, γλυκό;

Ξενοφών Τσιούνης: Είχε πολύ γλυκό ήχο, πάρα πολύ γλυκό. Δε σε ενοχλούσε ποτέ ο Σγούρος, είχε μια γλύκα στο φύσημά του.

- Δεν είχε κάτι «τσιριχτό» δηλαδή;

Ξενοφών Τσιούνης: Όχι, όπως είχαν άλλα κλαρίνα, ξέρω γω. Βελουδένιο ήχο έβγαζε, με λίγα λόγια να σου δώσω να καταλάβεις.

- Καλό αυτό! Έχεις συνεργαστεί με πάρα πολλούς. Με τον Φούλια, με τον Καρακώστα, αλλά και με τα μετέπειτα κλαρίνα εδώ στα Τρίκαλα, με τον Νίκο τον Τζουκόπουλο, τον Ζήνο, τον Καψάλη.

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι με τον Νίκο τον Καψάλη, παίξαμε αρκετές δουλειές και με τον Ζήνο τον Αναγνώστου.

- Τον Τζουκόπουλο;

Ξενοφών Τσιούνης: Με τον Νίκο τον Τζουκόπουλο, με τον Φιλιππίδη συνεργάστηκα, με τον Κωτσίνη έχουμε συνεργαστεί και άλλα πολλά παιδιά που δεν τα θυμάμαι τώρα. Με τον Γιώργο τον Δάμο με αυτόν έχουμε παίξει, με τον συγχωρεμένο τον Ράρα τον Νίκο.

- Τον Νίκο τον Ράρα!

Ξενοφών Τσιούνης: Κάποιον θα έχω ξεχάσει τώρα. Με τον Αλέκο τον Κιτσάκη τραγουδήσαμε παρέα, με τον Σιάτρα, τον Βάγια - ποιον άλλον – με τον Μπέλλο, έτυχε να δουλέψω με πολλούς και να συνεργαστώ.

- Θεωρείς ότι η συνεργασία σου με τον Σγούρο ήταν αυτή που σε απογείωσε;

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι, είχαμε δεθεί τόσο καλά με τον Σωτήρη που θα' μασταν μέχρι και τελευταία. Απλά μετά άρχισαν οι δουλειές να αραιώνουν και αυτός θέλησε να κάνει συνεργασία – να κάνουν ένα αντάμωμα δηλαδή, μαζί με Μπατατόλη, με Βασίλη Αναστασίου, για να έχει πέντε δουλειές ο ένας, πέντε ο άλλος, ξέρω γω, για να' χουν όλη τη χρονιά δουλειά. Τώρα εγώ δεν μπορούσα να καθίσω τώρα με αυτούς και του λέω «Κοίταξε να δεις Σωτήρη, θα σταματήσω. Συνεργάσου με αυτούς, εγώ θα κοιτάξω με κάτι άλλους. Δεν έχω τίποτα μαζί σου. Ότι θέλεις, κι αν – όποτε με χρειαστείς θα' μια δίπλα σου». Χωρίσαμε αγαπημένοι με τον Σγούρο.

- Όχι με ίντριγκες.

Ξενοφών Τσιούνης: Όχι και τώρα τελευταία δηλαδή, που είχε αρρωστήσει ο φουκαράς, δεν έπαιζε και ερχόταν σε γάμους σε Γαρδικιώτες σαν καλεσμένος. Και καθόταν από κάτω και με καμάρωνε, με θαύμαζε πως να στο πω δηλαδή. Είχαμε πολύ δέσιμο με τον Σωτήρη. Δεθήκαμε! Βρήκε ο ένας τον άλλο, πως να σου πω δηλαδή, ταιριάζαμε.

- Σπάνιο αυτό.

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι και συνεργαστήκαμε άψογα. Η πιο μεγάλη διάρκεια, είναι μια δεκαετία με αυτόν τον άνθρωπο. Ήταν η χρυσή δεκαετία για μένα.

- Από όλα τα κλαρίνα που συνεργάστηκες, είπαμε ο Σγούρος ήταν αυτός που σου απογείωσε την καριέρα, με τον κόσμο του, με τις γνωριμίες του.

Πολύ καλή συνεργασία, να σε διακόψω λίγο, έκανα με τον Καρακώστα – τον Κώστα τον Φιλίππου, τον Καρακώστα.

- Απ' τα μεγαλύτερα κλαρίνα!

Ξενοφών Τσιούνης: Συνεργάστηκα και εκείνος με αγαπούσε. Και ήταν - δηλαδή ήταν το παίξιμό του αυτό που με τελείωνε. Δηλαδή δάκρυζα μερικές φορές απ' το παίξιμό του. Με τον Παναγιώτη τον Γιαννούλα που ήταν πολύ καλό παιδί, πολύ καλός συνάδερφος. Συνεργαστήκαμε και με αυτόν πάρα πολλά χρόνια. Με τον μόνο που δεν έτυχε να πάμε για δουλειά και έτσι μου έχει μείνει καημός, ήταν ο Αλέκος ο Φιλίππου.

- Ο Αλέκος, αδερφός του Κώστα!

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι, ήταν αυτοί τα τρία αδέρφια μια κομπανία εδώ στα Τρίκαλα, που είχαν την πλευρά Μουζακίου, Πύλης εδώ μέσα, αυτά τα χωριά ήταν δικά τους και ο κάμπος. Ήταν μια αξιόλογη κομπανία και αυτοί. Πάρα πολύ καλός (ο Αλέκος Φιλίππου).

- Για παράδειγμα ο Κώστας ο Φιλίππου απ' τα καλύτερα κλαρίνα.

Ναι, κορυφαίος, εκεί τέλειωναν τα πάντα!

- Με φαντασία. Εννοείται είχαν διαφορές με τον Σγούρο.

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι, είπαμε ο καθένας στο είδος του καλός, αλλά υπήρχαν διαφορές στον καθένα. Ο καθένας είχε τον δικό του τρόπο.

- Σαν συμπεριφορά ο Φίλιππου έμοιαζε; (με τον Σγούρο) – είχε ένα κύρος και αυτός.

Ξενοφών Τσιούνης: Όπως και ο Αλέκος Φιλίππου, όπως και ο Φούλιας ο Καραγεώργος. Λοιπόν, αυτοί μπορώ να πω ήταν οι κορυφαίοι στα Τρίκαλα.

- Περισσότερο κύρος και σεβασμό είχε ο Σγούρος ή ο Φίλιππου; Και (ανάμεσα) στους μουσικούς και στον κόσμο.

Ξενοφών Τσιούνης: Και οι δυο.

- Και οι δυο.

Ξενοφών Τσιούνης: Και οι δυο. Ειδικά αυτοί οι τέσσερις κλαρινίστες που σου ανέφερα τώρα. Φιλίππου και Φιλίππου (Αλέκος & Κώστας) ήταν αδέρφια αυτοί, Φούλιας, Σγούρος, αυτοί ήταν μεγάλες αξίες.

- Το παίξιμό του (Σγούρου) - εσύ τον γνώρισες, τον άκουγες από παλιά, αλλά τον γνώρισες είπες το 83' - με τα παλιά κλαρίνα, της παλιάς εποχής προπολεμικά, αλλά και του Βούκια, με ποιανού έμοιαζε;

Ξενοφών Τσιούνης: Ο Βούκιας ήταν στον Ασπροπόταμο πρώτα και μετά σαν πιο νέος, ας πούμε. (τον διέκοψα)

- Με ποιον θεωρείς πως έμοιαζε το παίξιμό του;

Ξενοφών Τσιούνης: Τον Σγούρο;

- Όταν τον άκουγες δηλαδή, έλεγες μου θυμίζει τον τάδε.

Ξενοφών Τσιούνης: Είχε δική του ταυτότητα, με κανέναν δεν έμοιαζε.

- Υπάρχουν τραγούδια που έχει κλέψει απ' τον Βούκια κάποια πράγματα, αλλά είχε και στοιχεία του Καρακώστα του παλιού. Αυτό εννοώ.

Ξενοφών Τσιούνης: Είχε τέτοια ακούσματα, αλλά το μεγάλο ποσοστό ήταν δική του γραμμή.

- Έφτιαξε μια δικιά του ταυτότητα.

Ξενοφών Τσιούνης: Ο Καρακώστας – ο Φιλίππου αυτός δεν έμοιαζε με κανέναν. Εκείνος, με τον μόνο που ταίριαζε ήταν με τον Νίκο τον Καρακώστα, γι' αυτό και τον βγάλαν «Καρακώστα», γιατί το παίξιμό του ακολουθούσε αυτόν. Όπως εμένα μου άρεσε για παράδειγμα σαν τραγουδιστής, μου έχει μείνει και ακόμα τον θαυμάζω, ήταν ο

Βλαχαγγέλης. Ναι, τον είχα σαν πρότυπο αυτόν τον τραγουδιστή. Βέβαια, και άλλους τραγουδιστές.

- Τον πρόλαβες; (τον Βλαχαγγέλη)

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι και συνεργάστηκα. Υπάρχουν βιντεάκια απ' την ΕΡΤ1 – ΕΡΤ2 δε θυμάμαι, με τον Μπαζιάνα, που έχω παίζει λαούτο εγώ, ο Κώστας ο Καρακώστας κλαρίνο, ο μπάμπια Δήμος Βλαχαγγέλης τραγούδι, Ο Χρήστος ο Γκίκας, ο γαμπρός του Καρακώστα, με βιολί. Αυτά υπάρχουν και αυτά τα έχει κρατήσει όλα ο Γοργογέτας.

- Συνεργάστηκες δηλαδή και με άλλους Γαρδικιώτες εκτός του Σγούρου. Όσον αφορά τώρα το ρεπερτόριο. Ο Σγούρος ήταν στον Ασπροπόταμο. Ήξερε τα τοπικά κι έπαιζε τα διατοπικά, δηλαδή αυτά που ακουγότανε στους δίσκους εκείνης της εποχής. Αργότερα, ήρθαν τα νεοδημοτικά. Ο Σγούρος ασχολήθηκε με τα νεοδημοτικά, έγραψε και τραγούδια. Έγραψε, για παράδειγμα ένα τραγούδι για την γυναίκα του, την Σπυριδούλα, το οποίο ήταν γραμμένο πάνω σε άλλη μουσική. Ήταν σε παραδοσιακό μοτίβο.

Ξενοφών Τσιούνης: Πάντα σε παραδοσιακό. Δεν ξέφευγε ο Σωτήρης να παίζει σύγχρονο δημοτικά, τα σύγχρονα συρτά.

- Τα λαϊκοδημοτικά.

Ξενοφών Τσιούνης: Τα λαϊκοδημοτικά, μπράβο. Και αν καμιά φορά, (τα έπαιζε) από ανάγκη δηλαδή.

- Την μετέπειτα εποχή που τα νεοδημοτικά έγιναν περισσότερα κι άλλαξε λίγο το ρεπερτόριο, έχουμε αντιληφθεί από τις ηχογραφήσεις, πως έπαιρνε κι άλλο κλαρίνο (κλαριντζή). Το έκανε λόγω κούρασης ή λόγω ρεπερτορίου; Για παράδειγμα είχε και τον Σαφλιάκη σε μερικές δουλειές.

Ξενοφών Τσιούνης: Απλά για βοήθεια. Αν δεν είχε βιολίστα μαζί του, έπαιρνε ένα άλλο όργανο (κλαριντζή) για ξεκούραση. Ναι και ο Σαφλιάκης, εδώ που τα λέμε, έπαιζε πιο σύγχρονο.

- Είχε τα καινούργια λαϊκοδημοτικά;

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι! Δεν τον ένοιαζε τον Σγούρο, να τον πάρει να τον ξεντροπιάσει από θέμα ρεπερτορίου. Μέχρι που ήταν εν ενεργεία ο Σγούρος στη δουλειά, περνούσε ακόμη αυτό το είδος. Λίγο λίγο μετά άρχισε να αλλάζει το πράγμα, ας πούμε, η νεολαία να θέλει το λαϊκοδημοτικό.

- Τα έπαιζε κατά ανάγκη δηλαδή, αλλά προωθούσε τα παλιά.

Ξενοφών Τσιούνης: Έπαιζε συρτά παλιά, κλασσικά και λίγα νησιώτικα έπαιζε για παράδειγμα. Γινόταν η δουλειά του, δεν το είχε ανάγκη να παίξει (λαϊκοδημοτικά). Και εξάλλου τον Σγούρο δε θα τον έπαιρναν, για παράδειγμα στο Προάστιο στην Καρδίτσα ή σε χωριά της Καρδίτσας. Ο Σγούρος τον παίρναν αυτοί που θέλαν να ακούσουν το συγκεκριμένο είδος, αυτό που έπαιζε ο Σγούρος. Αυτοί που θέλαν άλλο είδος, επιλέγαν άλλους μουσικούς.

- Από τα νεοδημοτικά της εποχής εκείνης, είχε πάρα πολλά από Φιλιώ Πυργάκη, Τσαούση.

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι, ήταν ο μοναδικός που ανέδειξε τα τραγούδια αυτά, δηλαδή αυτά δεν ήταν απ' τον τόπο μας, αλλά επειδή του άρεσαν κι ήταν όντως καλά τραγούδια – δεν είπε η φιλώ Πυργάκη, δεν είπε ο Γιώργος ο Τζαμάρας καλά τραγούδια, ο Κάβουρας. Αυτά - μετά τον Βούκια δηλαδή, ήταν η σειρά του – «ανέβαινε» ο Σγούρος. Και ο Σγούρος τώρα - αυτά τα τραγούδια κυκλοφορούσαν στο ανέβασμα του Σγούρου. Οπότε και τα σερβίριζε λίγα – λίγα , ας πούμε και τα πέρασε. Το Γαρδίκι δεν τ' άκουγε τα τραγούδια αυτά παλιά.

- Θυμάσαι λίγο πολύ το Γαρδίκι παλιά τι ρεπερτόριο είχε πάνω - κάτω;

Ξενοφών Τσιούνης: Όταν πρωτοπήγα εγώ το 83' στο Γαρδίκι, αυτά τα τραγούδια έπαιζε ο Σγούρος. Είχε το καμπίσιο, το Λαμιώτικο. Τραγούδια του Τζαμάρα, της Πυργάκη, του Τσαούση. Όλα αυτά τα τραγούδια λέγανε. Τα καμπίσια που τα λέμε εμείς. Ειδικά την Πυργάκη την είχε μεγάλη αδυναμία.

- Θεωρείς δηλαδή, ότι ο Σγούρος άλλαξε το ρεπερτόριο, το μετέτρεψε όχι το άλλαξε, το διαμόρφωσε, περισσότερο με αυτά τα τραγούδια.

Το έκανε πιο πλούσιο, να καταλάβεις. Γιατί ο μπάριμπα Γιώργος τώρα είχε μείνει σε συγκεκριμένα τραγούδια. Καλός και εκείνος, ωραίος, τον σεβόντουσαν το κόσμος, ήταν πολύ καλός. Δεν ήταν ξέρεις «να τα πάρουμε», έφτανε ο κόσμος και του' λεγε – ο χορευτής «Σταμάτα δε θέλω άλλο». Δηλαδή έπρεπε να το πει ολόκληρο το τραγούδι και να βάλει και λίγο ακόμη, για να μην τον πουν «Να, δεν με έπαιξες πολύ εμένα». Όλοι αυτοί οι παλιοί είχαν τέτοιες αρχές. Πέρασε απ' το Γαρδίκι ο Ζυγοβίνας. Εγώ λίγο τον πρόλαβα, λίγο τον θυμάμαι. Τραγουδιστής της εποχής εκείνης πάρα πολύ δυνατός, «Ανέβα πάνω στη σκαμνιά» στο δισκάκι αυτός το έχει. Ο Κώστας ο Ακρίβος, τώρα τον βλέπουμε και λέμε «ο Κώστας γέρασε». Εντάξει, κάποτε ο Κώστας ο Ακρίβος ήταν κορυφαίος στον τόπο αυτόν.

- Υψίφωνος.

Ξενοφών Τσιούνης: Βέβαια, υψίφωνος. Και πάρα πολύ καλοί άνθρωποι. Πηγαίναμε εμείς – δεν είχαμε σπίτια στο Γαρδίκι να μένουμε και ήταν τέσσερα βράδια το πανηγύρι και μας φιλοξενούσαν αυτοί στα σπίτια τους. Βγάζαν τα άτομα τα δικά τους από μέσα γιατί δε χώραγε. Μην νομίζεις σπιτάκια μικρά είχαν. Και μας βάζαν να κοιμηθούμε, να μας ταΐσουν, να μας ποτίσουν, τα πάντα – τα πάντα, ήταν πάρα πού καλοί. Εγώ συνεργάστηκα με όλους αυτούς στα χωριά και κατάλαβα που ήταν άνθρωποι σωστοί, συμμεριζόταν δηλαδή το ξενύχτι, γιατί ήταν και αυτοί στο ίδιο επάγγελμα.

- Πως ήθελε ο Σγούρος να είναι το πατάρι; «Στρωμένο»; Πως ήθελε να παίζει ο κάθε ένας.

Ξενοφών Τσιούνης: Σχολαστικός. Όταν λέμε σχολαστικός – καταρχήν δεν μπορούσες να καθίσεις πάνω στο πατάρι με τον Σγούρο αν δεν είσαι καθωσπρέπει ντυμένος. Δεν το επέτρεπε αυτό το πράγμα. Δεύτερον, δεν υπήρχε περίπτωση ο Σγούρος ποτέ – τότε παίζαμε στα σπίτια, σε αποθήκες, σε μαντριά έξω και υποχρέωνε τον νοικοκύρη να κάνει εξέδρα. Δεν έπαιξε ποτέ ο Σγούρος κάτω στα δάπεδο, αν δεν είχε εξέδρα. Το είχε σαν αρχή αυτό. Και ήταν ωραίο πράγμα. Ήταν ο πιο μεγάλος δάσκαλος για μένα. Πήρα πάρα πολλά απ' αυτόν τον άνθρωπο. Πηγαίναμε στο Γαρδίκι και φτιάχναμε μόνοι μας (πατάρι) – δεν μπορούσε κανένας να φτιάξει, δεν ασχολούταν το μαγαζί και καθόμασταν φτιάχναμε μόνοι μας και το ντύναμε με χαρτί να μην φαίνεται από κάτω τα ξύλα και αυτά. Ήθελε την λεπτομέρεια. Ήθελε τον ήχο να τον έχει – να ακούει ο κόσμος χωρίς να ενοχλείτε. Δεν ήρθε μια φορά ένας και να μας πει «Παιδιά μας ενοχλεί ο ήχος, είστε πολύ δυνατά». Ενώ πήγαίνα με άλλα παιδιά και αναγκαζόταν ο κόσμος όλη τη νύχτα να λέει «Χαμηλώστε ρε παιδιά, χαμηλώστε ρε παιδιά» και δεν ήταν καλή εικόνα αυτή.

- Είχε τον Γιάννη τον Γεωργίου για πάρα πολλά χρόνια.

Ξενοφών Τσιούνης: Τον Γιάννη εγώ εκεί τον γνώρισα.

- Συνεργάζεσαι με τον Γιάννη.

Ξενοφών Τσιούνης: Συνεργάζομαι με τον Γιάννη, ναι.

- Και ο Γιάννης είχε το αβαντάζ τραγουδούσε. Το μεράκι του Σγούρου ήταν το τραγούδι τραγουδούσε.

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι!

- Τον πέτυχες φυσικά να τραγουδάει.

Ξενοφών Τσιούνης: Πολλές φορές. Ερχόταν και του το ζητάγαν. Δηλαδή έτσι και τραγούδαγε ο Σγούρος, δε πάει να κατέβαζες εσύ αγγέλους. Έτσι και έπιανε το μικρόφωνο

σε αυτά τα χωριά - τα συγκεκριμένα τα χωριά εκεί πέρα - και έπαιρνε το μικρόφωνο ο Σγούρος, δεν άκουγες τίποτα. Σταμάταγε ο κόσμος να μιλάει. Με ανοιχτό το στόμα παρακολουθούσαν το Σγούρο πως θα τραγουδήσει. Τους είχε φτιάξει δηλαδή. Πέρασε το δικό του – το δικό του στυλ, πως να στο πω. Κι όλα τα τραγούδια τα έλεγε με ένα δικό του τρόπο.

- Σε σχέση με τους υπόλοιπους, με τον Γιάννη τον Γεωργίου, τις κιθάρες (κιθαρίστες) τις οποίες έπαιρνε, τον Νίκο τον Μπιτέλη, πως ήταν;

Ξενοφών Τσιούνης: Καλές, που και που. Ήταν λίγο πάνω στη δουλειά. Γιατί και ο μπάρμπα Νίκος «Δεν πρέπει να πάρεις αυτή τη νότα». Μεγάλος μουσικός ο μπάρμπα Νίκος, που εδώ στα Τρίκαλα όσους, κλαρινίστες έχουμε, κιθαρίστες, λαουτιέρηδες, βιολίστες, περάσανε όλοι απ' τον Νίκο - τον μπάρμπα Νίκο. Ήταν μεγάλη απώλεια. Και τώρα ο γιος μου μαθαίνει βιολί, για παράδειγμα και στεναχωριέμαι. Γιατί να μην υπάρχει αυτός ο άνθρωπος.

- Θεωρείς ότι ο Σγούρος πήρε κάποια πράγματα απ' τον Μπιτέλη;

Ξενοφών Τσιούνης: Βεβαίως. Αυτοί συνεργάστηκαν πάρα πολλά χρόνια.

- Τριάντα χρόνια πρέπει να ήταν μαζί, κάπου εκεί.

Ξενοφών Τσιούνης: Τριάντα σίγουρα. Έχουν παίξει στα χορευτικά, έχουν γυρίσει την Ευρώπη όλη με τον μπάρμπα Νίκο. Ο μπάρμπα Νίκος ήταν η βάση δηλαδή. Ο μπάρμπα Νίκος διάβαζε μουσική, ήταν άνθρωπος που να του πέσει κομμάτι – ένα κομμάτι κι να μην το βγάλει. Θυμάμαι μια δόση ήμασταν στην Αυστρία με χορευτικό απ' τα Τρίκαλα κι εκεί πέρα που μείναμε, που δώσαμε την παράσταση, ήταν κι ένα συγκρότημα, χορευτές και μουσικοί απ' την Ουγγαρία. Και αυτοί οι μουσικοί παίζαν με παρτιτούρες. Δεν ήταν όπως εμείς, χωρίς τίποτα. Και μια μέρα – μέναμε σε κάτι φοιτητικές εστίες εκεί πέρα – κατεβήκανε οι Ούγγροι κάτω έξω στο γκαζόν και πήραν τα όργανά τους και κάναν πρόβα το χορευτικό, γιατί θα δίναν την παράσταση το βράδυ. Ο μπάρμπα Νίκος, ήταν τρία – τέσσερα βιολιά που παίζαν, μεγάλη ορχήστρα. Πάει ο Νίκος στο δωμάτιό του, παίρνει το βιολί και πάει δίπλα σε μια κοπέλα που είχε την παρτιτούρα μπροστά και διάβαζε απ' την παρτιτούρα της κοπέλας και έπαιζε και ο Νίκος. Ότι έπαιζε η κοπέλα, έπαιζε και ο Νίκος. Και γυρίζει αυτή κάτω, αφήνει το βιολί κάτω και πάει και φιλάει τα χέρια του μπάρμπα Νίκου. Μεγάλος μουσικός ο μπάρμπα Νίκος! Γνώστης μουσικός.

- Γνώστης καλός, ήταν και στη Φιλαρμονική;

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι, χρόνια. Έπαιζε κλαρίνο, έπαιζε κιθάρα, έπαιζε βιολί, λαούτο, πλήκτρα μόνο δεν είχε πιάσει στα χέρια. Είχε τον αδερφό του.

- Εσύ πήρες πράγματα από τον Νίκο τον Μπιτέλι;

Ξενοφών Τσιούνης: Πήρα! Πήρα μερικά πράγματα. Στο λαούτο μου έδειξε κάτι λίγα. Και πάλι εγώ φταίω, γιατί ο συγχωρεμένος μου' λεγε «Έλα να σου δείξω πέντε πράγματα, να το γνωρίσεις το όργανό, να μην παίζεις στην τύχη». Αλλά και εγώ τότες πιάστηκα με τη δουλειά και δεν μπόρεσα να ασχοληθώ.

- Για το τραγούδι, πήγες ποτέ σε κάποιον;

Ξενοφών Τσιούνης: Όχι! Από μόνος μου κι απ' τους παλιούς δηλαδή (ότι άκουσα) και λίγο – λίγο από πιτσιρικάς. Ερχόταν το πανηγύρι, παράδειγμα δεκαπέντε Αυγούστου – ερχόταν ένας άλλος πολύ καλός μουσικός, θα τον αναφέρω γιατί πρέπει να τον πω, ήταν ο Κώστας ο Καραμέρης από την Πηγή με κάποιον λαουτιέρη Βάιο Πατσιά και ένας βιολίστας Τσιόμπας Κώστας απ' τον Κλεινοβό. Αυτοί ήταν ντουέτο. Αυτοί οι τρεις πηγαίναν. Τρία άτομα και παίζαν στο πανηγύρι. Εγώ αυτούς πρωτοείδα σα μουσικούς, αυτούς γνώρισα. Τα πρώτα ακούσματα δηλαδή, τα έχω από κει. Σε γάμους που θα ερχόταν, πάλι αυτοί θα ερχόταν. Και εγώ ξημέρωνα με αυτούς,. Από επτά – οχτώ χρονών παιδάκι δηλαδή, καθόμουν εκεί δίπλα και άκουγα. Τόσο μεράκι δηλαδή είχα με το δημοτικό τραγούδι.

- Ο Σγούρος σου έκανε παρατήρηση ή να σου πει «Ξενοφών, αυτά τα τραγούδια πες τα έτσι, σαν βοήθεια» (με αυτόν τον τρόπο);

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι, υπήρχαν τραγούδια, ας πούμε, που εγώ τα είχα συλλάβει λάθος τα λόγια. Και πολλά από αυτά, όπως «Ένας πασάς διαβαίνει κι άλλος έρχεται» - τότε ότι άρπαζε ο καθένας, ότι άκουγε.

- Ήταν σχολαστικός.

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι! «Ένας πασάς διαβαίνει κι άλλος έρχεται, στα Τρίκαλα πηγαίνει μες τον κασαμπά» που είναι το φρούριο (κασαμπάς). Οι παλιοί το λέγαν μες το χασαπά. Και μου λέει «Τι είναι το χασαπά; Χασάπικο;» Σωστές παρατηρήσεις, γι' αυτό σου λέω ήταν ο πιο μεγάλος δάσκαλος για μένα ο Σωτήρης. Και σε άλλα παλιά πολλά τραγούδια, ας πούμε. Γιατί τα μαθαίνανε απ' τους παλιούς μουσικούς, τ' ακούγαμε, εννοώ δεν τα' χαμε απ' το δίσκο, δηλαδή να πούμε τα λόγια σωστά. Και σε πολλά από αυτά κάναμε και λάθη. Δεν τα λέγαμε όπως έπρεπε. Αυτός με διόρθωνε όμως. Δεν ήθελε να λες τραγούδι με ψεύτικα λόγια, με άλλο λόγια δηλαδή.

- Τόσα χρόνια που συνεργαστήκατε, σου ανέφερε ποτέ ποιους άκουγε, με ποιον έκανε μάθημα;

Ξενοφών Τσιούνης: Πολλές φορές μου έλεγε για κάποιον Σταμέλο.

- Τον Απόστολο Σταμέλο!

Ξενοφών Τσιούνης: Για έναν απ' τους παλιούς από δω πάλι, μου έλεγε για κάποιον Βαλαχά. Αυτός έπαιζε βιολί. Εκείνος συνεργάστηκε πολλά χρόνια με τον Καρακώστα. Μάλλον ο Καρακώστας, ο Φιλίππου, τα πιο πολλά πράγματα που είχε πάρει, ήταν απ' τον Βαλαχά.

- Από βιολί δηλαδή. Το ίδιο ανέφερε και ο γαμπρός του (Καρακώστα), ο Γιάννης ο Γκουζιώτης.

Ξενοφών Τσιούνης: Μεγάλος μουσικός ο Βαλαχάς.

- Είχε κάνει ηχογραφήσεις;

Ξενοφών Τσιούνης: Πρέπει να έχει, απλά εγώ δεν γνωρίζω να σου πω. Ήταν ο Λαβίδας με βιολί και κλαρίνο πάλι από δω απ' τα Τρίκαλα. Όπως η Βιτάλη - που λέμε η Βιτάλη, λεγόταν Λαβίδα και είχε σχέσεις από δω απ' τα Τρίκαλα.

- Σχετικά με σένα, για πολλά χρόνια συνεργάστηκες με έναν νεαρό, μαθητή του Σγούρου απ' το Γαρδίκι, τον Γιώργο τον Κολτσίδα. Πότε τον γνώρισες τον Γιώργο.

Ξενοφών Τσιούνης: Τον Γιώργο τον γνώρισα – έπαιζα μια χρονιά σε ένα πανηγύρι στην Αηδόνα, είναι χρόνια, πάνω από δέκα χρόνια. Και ο Γιώργος ο Κολτσίδας ήρθε εκεί πέρα, είχε κάτι φίλους εκεί στην Αηδόνα. Και τον φέραν οι φίλοι του εκεί στο χωριό. Κι ένας απ' τους φίλους του μου λέει «Ξενοφών, έχουμε ένα φίλος μας εδώ που παίζει κλαρίνο. Να τον βάλουμε να παίζει κάνα δυο λεπτά; Να παίζει δυο τραγουδάκια;», «Να παίζει» του λέω, «Άλλα έχει δικό του κλαρίνο εδώ πέρα, γιατί ο Γιαννούλας είναι αριστεροχέρης, παίζει αριστερά και δε μπορέσει να παίζει με το κλαρίνο», «Έχει το δικό του!», «Πες τον να το φέρει, γιατί όχι». Το φέρνει εκεί πέρα, ντροπαλός ο Γιώργος – ήρθε εκεί πέρα, «Τι να παίζω;», «Παίξε ότι θες», του λέω και τον άκουσα εγώ – γιατί συνεργάστηκα πολλά χρόνια με τον Σγούρο - και λέω «α\Αυτός είναι ίδιος». Μόλις τον άκουσα καρμπόν, πραγματικά καρμπόν. Δεν ξεχώριζε τίποτα απ' τον Σωτήρη και ήταν στις αρχές τότε. Και όσο πέρασε ο καιρός μετά συνεργαστήκαμε πάρα πολύ με τον Γιωργάκη και έχουμε συνεργασία ακόμα. Λοιπόν αυτός είναι ίδιος με τον Σγούρο.

- Έκανε μαθήματα στον Σγούρο;

Ξενοφών Τσιούνης: Πρέπει να έκανε, δεν το ξέρω με σιγουριά, αλλά απ' ότι φαίνεται, σίγουρα. Αλλά άκουγε μόνον αυτόν. Σαν κλαρινίστα μόνο τον Σγούρο άκουγε.

- Ξέρεις αν είχε άλλους μαθητές ο Σγούρος;

Ξενοφών Τσιούνης: Δεν νομίζω, με τον Καλαμπόκα λίγο. Κάτι πρέπει να του έδειξε και του Καλαμπόκα γιατί έχει ορισμένα και ο Καλαμπόκας.

- Ο Χατζηλυμπέρης;

Ξενοφών Τσιούνης: Ο Χατζηλυμπέρης και αυτός αγαπούσε πάρα πολύ τον Σγούρο και δεν είναι η καταγωγή του από δω, του Χατζηλυμπέρη.

- Ναι.

Ξενοφών Τσιούνης: Είναι η μαμά του, ο μπαμπάς του είναι από Θήβα, Λιβαδειά κάπου εκεί προς τα κάτω, δεν ξέρω από ποιο μέρος ακριβώς είναι. Εκείνος εκεί Σγούρο και τίποτα άλλο. Και παίζει κλαρίνο κι εκείνος, μπορώ να σου πω ένα πράγμα σα το Σγούρο.

- Όσον αφορά τα πανηγύρια, τα μεγαλύτερα από αυτά, δεκαπενταύγουστο και της Αγίας Παρασκευής, δεν τα άλλαξε με κανένα χωριό, ότι και να γινότανε.

Ξενοφών Τσιούνης: Δεν έφευγε από κει με τίποτα. Αν δεν πήγαινε στην Τζούρτζια, θα πήγαινε – πιο πολύ στη Τζούρτζια. Εγώ στα δέκα χρόνια δηλαδή, δέκα φορές της Αγίας Παρασκευής πήγα στην Τζούρτζια. Μια φορά αλλάξαμε.

- Να σε ρωτήσω τώρα, απ' τα χωριά Μηλιά, που την είχε ο Αναστασίου, Πολυθέα, Ανθούσα, Καλιρρόη είχε περάσει ο Σγούρος από κει;

Ξενοφών Τσιούνης: Έχει παίξει κι εκεί, αλλά εκεί ήταν χωριά των Ντοκαίων.

- Τα χωριά από Στουρναραίικα μέχρι Μεσοχώρα;

Πρώτα – πρώτα τα είχε ο Βούκιας και μετά μπήκε ο Σγούρος.

Ξενοφών Τσιούνης: Εγώ δεν πρόλαβα στα χωριά αυτά, γιατί πήγαινε πιο παλιά ο Σγούρος. Μετά ξανοίχτηκε και στον κάμπο και τα χωριά του Ασπροποτάμου.

- Όταν τον γνώρισες, είχε ήδη κάνει όνομα στον κύκλο των Σαρακατσαναίων;

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι!

- Συνεργάστηκε με τον Μπόνια.

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι πολλές φορές κι έχουμε κάνει και δίσκο με τον Μπόνια. Εγώ έχω παίξει λαούτο εκεί. Στον δίσκο του Τόγελου που παίζει τη «Μαρουσιάνα» και «Παιδιά απ' τον Ασπροπόταμο», εγώ παίζω λαούτο εκεί μέσα.

- Είσαι ένας απ' τους μουσικούς επομένως. Σχετικά με το «Ξενιτεμένο», αυτό το τραγούδι είναι του Τόγελου;

Ξενοφών Τσιούνης: Αυτό δεν μπορώ να πω με σιγουριά, αλλά με τον τρόπο που τον παίζουν – με τον τρόπο που το παίζουν αυτοί, γιατί «Ξενιτεμένο μου πουλί» παίζεται και στην Ήπειρο, το έχουμε βγάλει και τσάμικο, αλλά έτσι πως το 'χει ο Σγούρος, το έχει απ' τον Βούκια. Ο Βούκιας το 'παιζε με τον τρόπο αυτό και το πήρε ο Σγούρος κι ακριβώς το ίδιο το παίζει ο Κολτσίδας. Είναι ένα πολύ ξεχωριστό κομμάτι, που δεν το ξέρεις. Δηλαδή, πέρα

απ' τους τοπικούς, δεν είχε ακουστεί, όπως το έλεγαν αυτοί. Και είναι πάρα πολύ ωραία παιγμένο. Εγώ σκέφτομαι να το ηχογραφήσω κάποια στιγμή με τον Γιώργο τον Κολτσίδα, αφού τώρα αυτοί οι μεγάλοι δεν υπάρχουν. Ο Γιώργος ο Κολτσίδας είναι μοναδικός – και θέλω να κάνω δουλειά με τον Γιώργο τον Κολτσίδα για τα τραγούδια αυτά που εγώ τα έζησα με τον Σγούρο, τα χρόνια αυτά που συνεργάστηκα.

- Πανηγύρια, γάμους με τους Σαρακατσαναίους, ήσουν κι εσύ μέσα;

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι σε αρκετούς γάμους.

- Σαν τραγούδι;

Ξενοφών Τσιούνης: Σαν τραγούδι, πάντα αυτοί είχαν κι έναν – δύο τραγουδιστές δικούς τους, αλλά και εγώ, επειδή τους πλησίαζα σχεδόν σε πολλά πράγματα, τραγουδούσα κι εγώ.

- Περισσότερο σε ποια χωριά Σαρακατσαναίων;

Ξενοφών Τσιούνης: Σε χωριά εδώ της Λαρίσης παίζαμε στα Φάρσαλα. Παντρευόντουσαν δηλαδή, βλάχοι κι Σαρακατσαναίοι, που κατέβαιναν στα χειμαδιά κι ανταμώνανε, γνωρίζονταν τα παιδιά εκεί πέρα, ας πούμε, και παίζαμε και αποκλειστικά σε Σαρακατσαναίικο γάμο, αλλά και ανάμικτο, Ασπροποταμίτικο και Σαρακατσάνικο για παράδειγμα.

- Αλμυρό, Αγχίαλο;

Ξενοφών Τσιούνης: Παντού, παντού. Στον Βόλο, στα μέρη του Βόλου, δηλαδή. Όπου υπήρχαν Σαρακατσάνοι. Έχουμε πάει σε όλα τα χωριά.

- Όσον αφορά τα δικά μας χωριά, εδώ προς Λάρισα, Νεοχώρι και Φαρκαδόνα, εσύ τα πρόλαβες; Τα είχε ήδη ο Σγούρος αυτά τα χωριά (στο δίκτυο του) ή μετά μαζί τα γνωρίσατε.

Ξενοφών Τσιούνης: Τα είχε! Αυτός με πήγε στα χωριά αυτά. Αυτά τα τρία χωριά, Νεοχώρι, Μπάγια, Κλοκοτό – μάλλον τέσσερα χωριά - και Γεωργανάδες ήταν αποκλειστικά του Σγούρου. Αργότερα, μετά μπήκαν άλλα συγκροτήματα μέσα.

- Θυμάσαι ποια πανηγύρια είχαν τα χωριά αυτά; Τότε που πήγαινε ο Σγούρος;

Ξενοφών Τσιούνης: Την Πρωτομαγιά είχε η Μπάγια πανηγύρι. Αν δεν κάνω λάθος του Αγίου Κωνσταντίνου πρέπει να είχε ή ο Κλοκοτός ή οι Γεωργανάδες. Δηλαδή αυτοί είχαν όχι τον δεκαπενταύγουστο. Δε θυμάμαι τώρα ακριβώς, έχω χρόνια και δεν τα πρόλαβα εγώ τα πανηγύρια. Εγώ σ' αυτά τα χωριά πρόλαβα και πήγα σε γάμους.

- Τα κέντρα πότε άρχισαν να εμφανίζονται; Εκείνη την εποχή εμφανίστηκαν τα περισσότερα; Τα κέντρα διασκέδασης για γάμους.

Ξενοφών Τσιούνης: Τα κέντρα - ήδη όταν εγώ βγήκα στη δουλειά το 78' με 80', οι πρώτοι γάμοι που ξεκίνησαν τα γίνονται σε μαγαζιά ήταν η «Φαλώρεια». Από κει ξεκίνησε. Οι Γαρδικιώτες ξεκίνησαν, γιατί αυτοί δεν είχαν σπίτια μεγάλα με μεγάλες αυλές κι έρεπε να βρουν ένα χώρο, δηλαδή να μπουν μέσα, γιατί πότε ήταν βροχή, πότε κρύο, πότε έτσι. Λοιπόν, και ξεκίνησε λίγο - λίγο η «Φαλώρεια», την είχε ο Βαγγέλης ο Στεφανής το πρώτο μαγαζί αυτό, που ξεκίνησαν οι γάμοι. Μετά άνοιξε ο «Στεφανής» που λέμε, απέναντι ο Υδροχόος και από κει και πέρα έγινε μόδα, δηλαδή σπάνια να γινόταν γάμος σε αυλή σε χωριό.

- Δηλαδή, οι Καραγκούνηδες είχαν περισσότερο χώρο.

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι είχαν χώρο αρκετό. Ναι, ειδικά τα καμποχώρια εδώ πέρα μαζεύοταν 800, 900, 100 άτομα γάμο.

- Από τα χωριά της Καλαμπάκας, πήγατε με τον Σγούρο;

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι, τα χωριά τα δικά μας δεν τον γνώριζε ο κόσμος τον Σγούρο. Εγώ κουβάλησα τον Σγούρο στα δικά μας χωριά. Γιατί βγαίνουν γάμοι σε μένα, ας πούμε. Πήγαμε σε πανηγύρια στ' Αμπέλια, στον Κλεινοβό, στο Παλαιοχώρι, στην Καλογριανή το χωριό μου. Αλλά πιο πολύ είχαμε τον δικό του κόσμο.

- Σε αυτά τα χωριά, μπήκε λίγο πολύ με το δικό σου δίκτυο.

Ξενοφών Τσιούνης: Ναι! Και άρεσε. Δε θα πήγαινε κάπου ο Σγούρος να μην αφήσει εποχή, πως να στο πω δηλαδή.

- Αφηνε το στίγμα του. Αυτά τα χωριά, τα δικά σας, Καλογριανή, Παλαιοχώρι κι όλα αυτά, με ποια κλαρίνα γλεντούσαν εκείνη την εποχή;

Ξενοφών Τσιούνης: Εκεί προανάφερα - ήταν ο Καραμέρης ο Κώστας, ήταν καμπίσιος. Ο πατέρας του Φούλια ήρθε έπαιξε πολλές φορές σε πανηγύρια στο χωριό εκεί σε γάμους. Μετά είχαμε και τοπικούς. Από κει δίπλα απ' το χωριό μας είναι ο Κλεινοβός, που εκεί πέρασε - ήταν δυο κλαρινίστες, ήταν ο Μάμαλης ο Ηλίας κλαρινίστας και ένας Μπασιούρης που παίζαν και ο βιολίστας ο Τσιόμπας. Δηλαδή, ο Κλεινοβός είχε μια - δυο κομπανίες την εποχή αυτή. Απ' τη Χρυσομηλιά πάλι υπήρχαν άλλες δυο κομπανίες. Κάποιος Κωστούλας Σωτήρης και ένας άλλος Δήμος Γιάννης. Από κει τοπικοί. Εποχή 50' - 60'.

- Στην Καστανιά πηγαίνανε;

Ξενοφών Τσιούνης: Δεν πηγαίναν στην Καστανιά, γιατί ήταν (είχαν) από εκεί τοπικοί. Ήταν ο Μιχάλης ο Ντόκος, ο παλιός δηλαδή, ο Γιάννης ο Ντόκος. Ο Γιάννης ήταν στο Μαλακάσι. Οι Ντοκαίοι, η καταγωγή τους ήταν απ' το Μαλακάσι. Και ήρθε γαμπρός ο Μιχάλης ο

Ντόκος στον Αμάραντο. Και τα παιδιά τους μάθαν όργανα, όπως ο Σάκης ο Ντόκος, ο μικρός κι ο μεγάλος που λέγαμε, που έφυγαν και οι δύο νέοι. Λαουτιέρηδες από εκεί (Καστανιά),ο Χλίβας ο Αλέκος με το ακορντεόν, οι Αβρααμαίοι, ο Αβραάμης ο Άγγελος που έπαιξε πολλά χρόνια εδώ, έπαιξε τουλάχιστον μία δεκαετία και μετά έφυγε πήγε στην Αθήνα. Είχαν λαούτο και ντέφι οι Ντοκαίοι.

- Ο Σγούρος όμως απ' την άλλη δεν ήθελε ντέφι καθόλου.

Ξενοφών Τσιούνης: Όχι, δεν είχαν από δω. Ενώ από εκείνη την πλευρά, γιατί σου είπα, συνόρευαν με Ήπειρο κοντά, με Μέτσοβο, με Μαλακάσι και είχαν τα ίδια ακούσματα περίπου.

Συνέντευξη με τον Άρη Ντίνα στο στούντιο του (12/02/2019)

- Καλησπέρα Άρη.

Άρης Ντίνας: Καλησπέρα Ηλία.

- *Αρχικά, θα ήθελα να σε ευχαριστήσω που ανταποκρίθηκες στο κάλεσμα μου για αυτή την συνέντευξη.*

Άρης Ντίνας: Πέρα από υποχρέωση που έχουμε να ανταποκρινόμαστε στις επιθυμίες των νέων, είναι και χαρά μου. Γιατί σε είχαμε μαθητή στο Μουσικό Σχολείο, σας μεγαλώσαμε και νιώθουμε χαρά γι' αυτό, που προοδεύετε που συνεχίζεται, που σας παραδώσαμε την σκυτάλη και έχω την αίσθηση και την εντύπωση, ότι παραδώσαμε την σκυτάλη σε χέρια καλά.

- Σε ευχαριστώ.

Άρης Ντίνας: Και για αυτό είναι διπλή η χαρά και που με τίμησες να σου πω τι ξέρω για τον άνθρωπο με τον οποίο θες να ασχοληθείς στην εργασία σου, αλλά και γιατί σε είχαμε μαθητή στο Μουσικό και είσαι δικός μας άνθρωπος. Εδώ θα συνεχίσεις να δραστηριοποιείσαι στον χώρο που εμείς σιγά σιγά θα εγκαταλείπουμε εμείς οι μεγαλύτεροι.

- *Σε ευχαριστώ για τα καλά σου λόγια. Ελπίζω να ανταπεξέλθουμε στο δύσκολο έργο και συνάμα ότι καλύτερο για μας.*

Άρης Ντίνας: Πρώτα είναι η αγάπη το μεγάλο κίνητρο. Αν έχετε αγάπη για αυτό που κάνετε και σεβασμό πιστεύω είστε στον καλό το δρόμο.

- *Θα ήθελα να ξεκινήσω με την πρώτη ερώτηση. Λίγα λόγια για σένα. Πότε ξεκίνησες, πως ξεκίνησες;*

Άρης Ντίνας: Θα σου πω. Η αγάπη για τη μουσική ήταν έμφυτο, από ήταν μέσα στο DNA, μέσα στα γονίδια. Είχε ξεχάσει ο αδερφός μου ο μεγάλος μία κιθάρα στο σπίτι, όταν ήμουν επτά χρονών ακόμη. Και άρχισα εγώ να παίζω σε μία χορδή, γιατί δεν είχε περισσότερες τις είχαμε κόψει, γιατί θεωρούσαμε κούρδισμα το τέντωμα και όχι τη συγκεκριμένη συχνότητα για την παραγωγή κάθε νότας. Τέλος πάντων, σε μία χορδή έπαιξα το πρώτο τραγούδι στα επτά μου χρόνια. Ερχόμενος ο αδερφός μου με την πρώτη άδεια απ' το στρατό και αντί να με μαλώσει μου λέει «Για έλα παίξε μου, έπαιξες κιθάρα; Τι τραγούδι έπαιξες;» Έπαιξα εγώ ένα τραγουδάκι και όχι μόνο δε μάλωσε, αλλά μου έβαλε χορδές και μου χάρισε την κιθάρα. Την οποία κιθάρα Ηλία δεν μπορούσα να την κουρδίσω γιατί δεν ήξερα. Δεν υπήρχαν ωδεία, δεν υπήρχαν δάσκαλοι, όπως υπάρχουν σήμερα πληθώρα ωδείων, μουσικών σχολείων, πανεπιστημίων και δασκάλων. Κάθε χωριό έχει το δάσκαλό του, μη σου πω έχει και δυο –

τρεις πλέον. Στα δώδεκα μου ήταν η απόφαση, τι θα κάνω ή θα συνεχίσω γυμνάσιο, το κλασσικό ή τεχνικό. Εγώ πήγα στο τεχνικό, έκανα σπουδές ηλεκτρονικού τριετούς φοίτησης. Βέβαια αυτό το έκανα περισσότερο για τους γονείς μου, γιατί δεν ήθελαν να ασχοληθώ με την μουσική, γιατί υπήρχε η ρετσινιά, δεν τυγχάναμε της καλύτερης κοινωνικής αποδοχής, γιατί αυτή τη δουλειά την κάνανε οι τσιγγάνοι, όπως ξέρουμε, για ένα διάστημα μεγάλο. Εγώ όμως είχα τρέλα, χτυπούσε η καρδιά μου μουσικά. Και αποδέχτηκα να πάω σε αυτήν την σχολή στην Καρδίτσα του ηλεκτρονικού για να μπορέσω να φύγω απ' το σπίτι για να βρω ανθρώπους που ασχολούταν με την μουσική. Πραγματικά έγινε αυτό, πήγα τρία χρόνια εκεί πέρα και μια στιγμή, δεν υπήρχαν τηλέφωνα τότε, με βρήκε κάποιος «Ψάχνει κάποιος για κιθάρα». Εν τω μεταξύ έπαιζα, με είχε μάθει ο Βάιος ο Γαλάνης ένας Τρικαλινός, αξίζει να αναφέρω το όνομά του. Ο Βάιος ο Γαλάνης μου είχε μάθει να κουρδίζω την κιθάρα και τις πρώτες συγχορδίες. Ας αναπαύεται και η ψυχή και αυτουνού, να λέμε για τους ανθρώπους που μας βοήθησαν, γιατί σου είπα ήταν πολύ δυσεύρετοι οι δάσκαλοι, και τους είχαμε σεβασμό. Όποιος ήξερε τρία πράγματα, ήταν Θεός! Δεν υπήρχε διαδίκτυο, δεν υπήρχε η πληροφόρηση αυτή που έχουμε σήμερα. Ο Βάιος ο Γαλάνης έπαιζε κιθάρα και μουζούκι. Ήταν ο πρώτος μου δάσκαλος. Αφού τελείωσα αυτή τη σχολή, λέω στη μητέρα μου «Πρέπει να κάνω και μουσικά (μαθήματα), γιατί αυτό είναι το ενδιαφέρον μου». Ο μπαμπάς ήταν αδιάλλακτος, η μητέρα μου περισσότερο διαλλακτική. Πήρα τη συγκατάθεσή της. Με πήγε στη Θεσσαλονίκη για κλασική κιθάρα στο Ωδείο Βορείου Ελλάδος. Δεν έμεινα εκεί για κάποιους λόγους, δεν μπορούσε να με φιλοξενήσει ο αδερφός της, είχε προστριβές με τη θεία, όπως γίνεται συνήθως. Και ξανάρχομαι στα Τρίκαλα. «Που θα πάμε;», «Στον Νίκο τον Μπιτέλη». Ο Θεός να αναπαύει και αυτουνού την ψυχή, γιατί από κει πέρασε, όλη η Ήπειρος, όλη η Μακεδονία, όλη η Θεσσαλία – περάσαν απ' τα χέρια του και στο κλαρίνο και στα βιολιά και στα λαούτα και στις κιθάρες. Ύπως κιθάρα έμαθα στον Νίκο τον Μπιτέλη, εκεί ξεκίνησα, ήταν ο δεύτερος μου δάσκαλος και σημαντικότερος, γιατί ήταν καταρτισμένος καλά μουσικά, ήξερε να διαβάζει και νότες, τις οποίες δεν κάναμε χρήση πενταγράμμου, θέλαμε το «εξπρές» (μάθημα), το γρήγορο, να πάμε για δουλειά. Και πραγματικά κάναμε μάθημα με τον Μπιτέλη και μου λέει «Στο τέλος του μήνα θα σε πάρω εγώ για δουλειά». Η πρώτη δουλειά ήταν με τον Νίκο τον Μπιτέλη και πήρα στο πενταπλάσιο τα χρήματα που έδωσα ένα μήνα για να μάθω. Έτσι ξεκινήσαμε, αγαπητέ Ηλία. Ναι η πρώτη δουλειά ήταν για μένα με άλλους μουσικούς, αλλά ανεπίσημα, ερασιτεχνικά με της ηλικίας μας παιδιά. Αλλά έτσι επίσημα με συγκρότημα αξιοσέβαστο

και αναγνωρισμένο την εποχή εκείνη, ήταν αυτό του Νίκου του Μπιτέλη. Ο Νίκος ο Σαφλιάκης, ο αδερφός του ο Γιώργος ο Μπιτέλης με το αρμόνιο, εγώ κιθάρα και τραγούδι δε θυμάμαι αν ήταν ο Γιάννης ο Γκουζιώτης ή ο Βασίλης ο Παπαϊωάννου. Δεν το θυμάμαι αυτό, ήμουν πιτσιρικάς.

- Ο Βασίλης από την Καρδίτσα που έπαιζε και κιθάρα.

Άρης Ντίνας: Ναι ο Παπαϊωάννου που έπαιζε και κιθάρα, απ' τη Μαγούλα. Αυτά μιλάμε για 15 χρονών. Δεδομένου το ότι τελειώνοντας εγώ τη σχολή αυτή, δεν συνέχισα στο λύκειο. Μπήκα κατευθείαν στο επάγγελμά. Δεν προλάβαινα Ηλία να σταματήσω από δουλειά.

- Υπήρχε πολύ δουλειά;

Άρης Ντίνας: Υπήρχε ζήτηση και αν ήσουν και λίγο καλός – ο καλός της εποχής ποιος ήταν. Αυτός που έπαιζε ηλεκτρική κιθάρα, διότι το λαούτο ήταν στη φάση που άρχισε να παρακμάζει, άρχισε να χάνετε ας πούμε από το χώρο.

- Θυμάσαι περίπου ημερομηνία;

Άρης Ντίνας: Να σου πω, είμαι το 65' γεννημένος, το 78' εκεί μέσα. Παίζαν ακόμη κάποιοι λαούτο, αλλά όταν ερχόταν στα χωριά μας λαουτιέρης, δεν μας συγκινούσε. Όταν βλέπαμε κιθαρίστα γιατί το θεωρούσαμε εξέλιξη. Παίζαν σκέτα πρώτα, ενώ μετά ήρθε ο ενισχυτής. Αυτά όλα θεωρούνταν η εξέλιξη, έτσι λέγαμε. Όπως ήταν μια φυσική εξέλιξη μετά ήρθε το «λουξ» το ηλεκτρικό, μετά ήρθε ο ενισχυτής, γιατί ο ενισχυτής χωρίς ηλεκτρικό ρεύμα ήταν άχρηστος. Όλα αυτά τα θεωρούσαμε εξέλιξη με αποτέλεσμα να ενδώσουμε σ' αυτό να εγκαταλείψουμε το παραδοσιακό, το λαούτο μας με το φυσικό τον ήχο κλπ. Μπήκαμε σε μια άλλη φάση. Δούλεψα αρκετά εδώ στα Τρίκαλα με όλες σχεδόν τις κομπανίες. Αυτά, αφού γύρισα από στρατιώτης, γιατί στα δεκαέξι μου είχα μια πρόταση από τον Γιάννη τον Ζάχο, Παπαζαφείρης – το ψευδώνυμό του είναι Ζάχος – να πάμε στη Λάρισα για ένα βράδυ να αντικαταστήσω τον Γρηγόρη τον Ντίνα από τον Τύρναβο που παίζει κιθάρα, ο οποίος είχε ασθενήσει και έπαιζε στη «Σπηλιά» στη Γιάννουλη. Μιλάμε για εποχές Ηλία 79' με 80' που τα κέντρα διασκέδασης, έπρεπε να κλείσεις τραπέζι δέκα μέρες πριν για να βρεις. Πήγα για ένα βράδυ, κάναμε τη διαδρομή Τρίκαλα – Λάρισα και επιστροφή Λάρισα – Τρίκαλα με τον Γιάννη τον Ζάχο, ο οποίος είχε αμάξι. Σπάνιζε και αυτό το φαινόμενο να έχει ένας μουσικός αυτοκίνητο. Ο Γιάννης είχε τότε, ήταν απ' τους νοικοκυραίους. Και το ένα βράδυ, έγινε μια βδομάδα. Η μια βδομάδα, δύο εβδομάδες. Με παρακάλεσε μετά ο Κοκότσιος ο Αντώνης, που είχε το κέντρο «Σπηλιά» στη Γιάννουλη, αν μπορώ να παραμείνω περισσότερο απ' τα συμφωνηθέντα τα αρχικά. Πραγματικά του λέω «Μπορώ να μείνω, αν

δεν υπάρχει πρόβλημα με τον συνάδερφο μου», «Όχι», λέει «Επιθυμεί και ο ίδιος να σταματήσει, γιατί δεν αισθάνεται καλά». Η μία βραδιά Ηλία έγινε τρία χρόνια στη Λάρισα. Από κει έφυγα πήγα στρατιώτης και γυρίζοντας είχα γνωρίζει και την γυναίκα μου στην Λάρισα την Αθηνά, σπούδαζε παιδαγωγικά. Αρραβωνιαστήκαμε, παντρευτήκαμε και γύρισα από στρατιώτης μετά, ήμουν παντρεμένος και είχα και τον γιο μου τον Γιώργο έξι μηνών το 86'. Και δραστηριοποιήθηκα μετά εδώ, εδραιώθηκα εδώ στα Τρίκαλα. Μελετούσα πάρα πολύ, μελετούσα εννιά ώρες την ημέρα κιθάρα. Άμα είναι πολύ ή λίγο, δεν ξέρω, εσύ θα το κρίνεις. Κι έτσι έγινα αγαπητός από όλες τις ορχήστρες. Δούλεψα δυο – τρία χρόνια με τον Σχορετσιανίτη τον Λευτέρη και τον Μπουραζάνα τον Αποστόλη στην αρχή, μετά με τον Τζιαχρή τον Αποστόλη άλλα τρία χρόνια μόνιμο σχήμα, με τον Σαφλιάκη τον συγχωρεμένο άλλα τέσσερα χρόνια, με τον Μπαρούτα δύο χρόνια και περιστασιακά συνεργαζόμασταν πολλές φορές, με τον Φούλια Καραγιώργο και άλλοι τραγουδιστές από το Προάστιο άλλα τρία τέσσερα χρόνια μόνιμα, μετά μια πενταετία με τον Πλακιά τον Παναγιώτη, όπου εκεί δουλέψαμε με όλες τις φίρμες, γιατί ο Παναγιώτης δούλευε με όλες τις φίρμες των Αθηνών και πραγματικά δραστηριοποιούμασταν σε όλη την Ελλάδα. Τελειώνω τη συνεργασία με τον Πλακιά τον Παναγιώτη και συνεργάστηκα για έξι χρόνια με τον Νίκο τον Κατσικά. Τριαντάφυλλος Αβραάμ, Θανάσης Μανίκας – παίζοντας κιθάρα όλα αυτά, έτσι. Και μετά πήρα τον Κιτσόπουλο τον Χρήστο, ήταν νεαρό παιδάκι και δεν έπαιζε όπως αυτοί οι παλιοί, ούτε ρεπερτοριακά, αλλά ούτε μνημένος στην τέχνη, αλλά ήταν όμως πολύ εργατικός. Και μέσα σε ένα χρόνο ο Χρήστος ανταποκρινόταν σε όλες τις απαιτήσεις και στα χορευτικά, αλλά και διάφορα χωριά. Και εκείνη την στιγμή που χάλασε η συνεργασία με τον Μανίκα, έγινα τραγουδιστής από κείνο το βράδυ. Δηλαδή αυτό έγινε πριν είκοσι χρόνια. Ήμουν τριαντατεσσάρων χρονών. Έκτοτε τραγουδάω και παράλληλα φοίτησα στο Εσπερινό Γυμνάσιο και Λύκειο Τρικάλων όπου πήρα το απολυτήριό μου. Πήγα με σκοπό να δώσω και πανελλαδικές, να μπω σε μια σχολή στα Γιάννενα πανεπιστημιακού επιπέδου για Βυζαντινή μουσική. Για βυζαντινή μουσική, έχω πάρει δίπλωμα στη βυζαντινή μουσική, είμαι και ψάλτης εδώ και δεκαεφτά – δεκαοχτώ χρόνια και τραγουδιστής μία εικοσαετία πριν. Η συνεργασία μας με τον Κιτσόπουλο κράτησε τέσσερα χρόνια. Έκτοτε συνεργάζομαι, αφού σταμάτησε η συνεργασία με τον Χρήστο τον Κιτσόπουλο, με τον Σταύρο τον Κουσκουρίδα μόνιμα και έχουμε μέχρι σήμερα συνεργασία. Παράλληλα, όμως, μέσα στις μόνιμες αυτές συνεργασίες με Μπαρούτα, Καραγιώργο, είχα και περιστασιακές συνεργασίες με τον Σωτήρη τον Σγούρο, για τον οποίο κάνεις και εσύ την εργασία σου. Να

σου μιλήσω για τον άνθρωπο Σωτήρη Σγούρο, μία εξαιρετική προσωπικότητα, εξέχουσα προσωπικότητα, έναν οικογενειάρχη εξαιρετο, έναν σοβαρό άνθρωπο, έναν άνθρωπο που αγαπούσε την νεολαία πάρα πολύ και τους νέους. Μας αγαπούσε πολύ γι' αυτό φρόντιζε πάντα να' χει νέους κιθαρίστες, αρμονίστες στην δουλειά – αφού μπήκε το αρμόνιο μετά στη δουλειά για τα καλά. Συνεργαζόμουνα δηλαδή με τον Σωτήρη τον Σγούρο αρκετές φορές σαν κιθαρίστας. Και παράλληλα τραγουδούσα κι εγώ, όπως τραγουδούσε κι αυτός κάποιες φορές καθώς και ο Γιάννης ο Γεωργίου με το αρμόνιο. Τραγουδούσε και αυτός. Και ο Σωτήρης δεν παρέλειπε, συνεργαζόταν πάρα πολλά χρόνια με τον Γιάννη τον Γεωργίου. Ο Σωτήρης Ο Σγούρος κατ' εμέ. Ένα παίξιμο με ύφος Ασπροποταμίτικο καθαρά, είχε επιρροές και από τον Καρακώστα τον Νίκο, αλλά και απ' τον Φιλίππου τον Κώστα (Καρακώστα). Δραστηριοποιούνταν πανελλαδικά. Δεν είχε πρόβλημα να πάει να παίξει και στη Λαμία. Το είχε το καμπίσιο, είχε και το Ασπροποταμίτικο παίξιμο. Ήταν πιο δύσκολο τότε να πας να παίξεις σε πολλές περιοχές, γιατί ο κόσμος άκουγε συγκεκριμένους μουσικούς. Θα πήγαιναν, ας πούμε, σε ένα συγκεκριμένο χωριό – στο Γαρδίκι ήταν ο Σγούρος, ήταν ο Αναστασίου. Δεν μπορούσα να πάω εγώ να τραγουδήσω εκεί πέρα ή ένας άλλος τραγουδιστής. Έπρεπε να πάει βλάχος, να ξέρει την διάλεκτο, τη βλάχικη.

- Τον Σωτήρη τον Σγούρο πότε τον γνώρισες;

Άρης Ντίνας: Τον γνώρισα στα δεκαεφτά μου χρόνια στο καφενείο των μουσικών. Το καφενείο μουσικών που ήταν στην οδό Στουρνάρα, το παλιό καφενείο το πετρόχτιστο. Σε αυτό το καφενείο, ήταν ο χώρος αναφοράς και συνάντησης όλων των μουσικών της εποχής, διότι φαντάσου ότι στα σπίτια δεν είχαμε και τηλέφωνα σταθερά. Δεν είχαμε όλοι μας, είχαν οι προνομιούχοι, αυτοί που είχαν χρήματα και τέλος πάντων αυτοί που μένανε σε έναν χώρο που είχε πάει το δίκτυο. Να φανταστείς σε μερικές συνοικίες δεν είχε πάει το δίκτυο ακόμα και περιμέναν, όπως τώρα το φυσικό αέριο. Και στο καφενείο πηγαίναμε γιατί δίναμε στους υποψήφιους εργοδότες μας ή πελάτες μας να το πω έτσι, δίναμε το τηλέφωνο ου καφενείου. Διότι είχαν προτεραιότητα τότε τα επαγγελματικά τηλέφωνα. Αν έκανε αίτηση ένας ιδιώτης, θα έπαιρνε πολύ αργότερα τηλέφωνο από έναν επαγγελματία καφετζή, εργοστασιάρχη. Δίναν προτεραιότητα τότε στους επαγγελματίες. Ως εκ τούτου, λοιπόν ήμασταν κατά κάποιο τρόπο δεσμευμένοι να πάμε στο καφενείο των μουσικών. Πέραν όμως από τις ανάγκες που μας κάλυπτε τις τηλεφωνικές, εκεί θα μας έβρισκε κι ένας άνθρωπος που θα ερχόταν από ένα χωριό κάθε Δευτέρα που είχε παζάρι στα Τρίκαλα. Εκεί γνώρισα και τον Σγούρο. Όλα αυτά στα λέω με αφορμή πέραν της γνωριμίας, αλλά παρόλα αυτά στα καφενεία είχαν

κρεμασμένα όργανα στους τοίχους ή είχαμε τα δικά μας μαζί μας και το μεσημεράκι με κάνα τσιπουράκι ή θα παίζαμε προς τέρψη και διασκέδαση ή κάναμε και κάποιες κόντρες οι νέοι με τις κιθάρες. Ποιος παίζει καλύτερα, ποιος τεμπάρει καλύτερα, ποιος μπορεί να σολάρει καλύτερα. Τα κλαρίνα βγάζαν μετά. Δηλαδή κάναμε σεμινάρια κάθε μέρα. Είχαμε κόντρες μεταξύ μας, με την καλή έννοια. Υγιής ανταγωνισμός. Αν και στο βάθος δεν ήταν τόσο υγιής, ήταν εμπαθής. Εκεί ήταν και ο Σωτήρης ο Σγούρος. Θα παίζαμε και την δηλωτή μας, θα πίναμε κι ένα ουίσκι μαζί, θα συζητούσαμε διάφορα πράγματα και τις συνεργασίες μας. Κάποιες συνεργασίες που θυμάμαι με τον Σωτήρη τον Σγούρο, είχαμε πάει δυο – τρεις φορές στην Πτολεμαίδα, Κοζάνη. Εγώ, ο Τριαντάφυλλος, ο Γιάννης ο Γεωργίου και ο Σγούρος. Τραγουδούσαμε οι τρεις, δεν είχαμε τραγουδιστή έξτρα. Σε γάμο.

- Σε γάμο Ασπροποταμίτικο, Σαρακατσάνικο θυμάσαι;

Άρης Ντίνας: Θα σε γελάσω. Μπορεί να ήταν και της περιοχής οι άνθρωποι, αλλά τον ξέραν και τον καλέσανε, ας πούμε. Να σου πω και κάτι, κάποια πράγματα όταν τα βιώνεις δεν τους δίνεις και την πρέπουσα σημασία, γιατί δεν γνωρίζεις. Είμασταν και πιτσιρικάδες και δεν δίναμε σημασία. Εγώ είχα περισσότερο στο νου μου πότε θα ξεκινήσουμε να παίζουμε, ενώ τώρα μεγαλώνοντας λες «Ας το επιβραδύνουμε λίγο, ας αρχίσουμε λίγο αργότερα, να τελειώσουμε λίγο νωρίτερα». Τότε λέγαμε να αρχίσουμε όσο το δυνατόν γρηγορότερα και να τελειώσουμε όσο το δυνατόν αργότερα, λόγω της αγάπης και του πάθους που είχαμε.

- Μεράκι.

Άρης Ντίνας: Ναι Μεράκι. Και έτσι με τα καφενεία των μουσικών, να το κλείσουμε το θέμα. Εκεί ερχόταν να μας βρουν, εκεί βρισκόμασταν μεταξύ μας, εκεί ήταν το τηλέφωνο. Όσπου αργότερα πήραμε στα σπίτια μας, άρχισε να αραιώνει λίγο ο μουσικός απ' τα καφενεία μουσικών. Όταν πήραμε πλέον τα κινητά, χαθήκαμε τελείως.

Θυμάσαι την πρώτη σου συνεργασία με τον Σωτήρη; Πως προέκυψε;

Να πω το εξής. Έχουμε ένα στούντιο. Το στούντιο «Ηχογέννηση», που ιδιοκτήτης είναι η Μεταξία Καλαμπάκα και ο σύζυγός της ο Παναγιώτης Καλαμπάκας και διευθυντής στο σχολείο όταν φοιτούσες και εσύ στο Μουσικό. Εκεί πήγα, έκανα την πρώτη μου ηχογράφιση στα δεκαεφτά μου. Και νομίζω ήταν ο Τζαμάρας ο Γιώργος ηχογραφούσες και ο Παναγιώτης ο Πλακιάς. Και όταν με άκουσε εκεί ο Παναγιώτης ο Καλαμπάκας και είδε όλη μου τη συμπεριφορά με καλούσε συνέχεια. Και όταν ερχόταν κάποιος μετά και δεν είχε δικό του κιθαρίστα, πρότεινε εμένα. Όπως κάνουμε σήμερα. Έχουμε ένα παιδί να παίζει, είναι ο Άρης ο Ντίνας. Κι άμα δείτε χιλιάδες κασέτες και Cd αργότερα της ψηφιακής

μορφής, είναι το όνομά μου εκεί και σαν κιθαρίστας και σαν λαουτιέρης. Γιατί σου λέει αν βάλουμε να παίζει ο ίδιος λαούτο και κιθάρα, θα παίζει συγχορδίες και θα κάνεις την ίδια δουλειά ή η εναρμόνιση του κομματιού. Ενώ άμα βάλουμε δύο – κάποιες φορές παίζαμε και εγώ και ο Γκιουλέκας και διαφωνούσαμε. Άλλη εναρμόνιση, σωστή και του Γκιουλέκα σωστή και η δική μου, σωστή και του συγχορευμένου του Πλακιά του Θανάση και του Αδάμου του Χρήστου. Και προτιμούσε ο Καλαμπάκας να παίζει ένας. Και η πρώτη συνεργασία με τον Σγούρο, έγινε στο στούντιο. Του άρεσε πάρα πολύ η συνεργασία, έπαιξα και λαούτο. Μας έβγαλε έξω μας κέρασε και μετά «Θα σε πάρω και σε δουλειές», γιατί τότε δεν πληρωνόμαστε στο στούντιο. Η αμοιβή μας ήταν η συμμετοχή στο δίσκο του ή στην κασέτα του. Αυτή ήταν η αμοιβή. Δεν περιμέναμε χρήμα και σταματούσε εκεί το πράγμα. Όχι! Κάναμε κατάθεση με επιτόκιο υψηλό. Παίζαμε με τον Σγούρο και ο Σγούρος μες την πρώτη ευκαιρία θα μας έπαιρνε σε ένα γάμο, σε ένα πανηγύρι, σε ένα χορό για να βγει απ' την υποχρέωση.

- Ήταν κιμπάρης με λίγα λόγια σε αυτά τα πράγματα.

Άρης Ντίνιας: Για όλους λειτουργούσε έτσι το σύστημα. Όλοι τους και όλοι μας δουλεύαμε κατά αυτό τον τρόπο. Δεν ζητούσαμε χρήματα από συνάδερφο να ηχογραφήσουμε, Με την προϋπόθεση ότι κάποια στιγμή θα βγάλει την υποχρέωση παίρνοντας μας σε μια δουλειά. Πάμε τώρα στον άνθρωπο Σωτήρη Σγούρο. Ήταν αυστηρός λίγο στη δουλειά του. Τι εννοώ αυστηρός. Και στο παίξιμο θα ήθελε να είμαστε εντάξει, μέχρι εκεί που ο ίδιος καταλάβαινε πόσο πρέπει να είμαστε εντάξει. Οι απαιτήσεις του μέχρι που φτάνανε. Άλλος οι απαιτήσεις ήταν στο εξήντα τις εκατό, άλλος στο εβδομήντα, άλλος ογδόντα. Ο Σωτήρης το είχε ανεπτυγμένο πολύ αυτό το κεφάλαιο. Ήθελε να ήσουν ωραία ντυμένος στη δουλειά, η συμπεριφορά σου να είναι ευπρεπής προς τον κόσμο, να παίζεις καλά – δεν το συζητάμε αυτό, να παίζεις καλά ήταν η πρώτη επιλογή, επιθυμία και στόχος, δεν έπαιρνε οποιοδήποτε. Συμπεριφορά, ο ίδιος ήταν και νευρικός καμιά φορά. Άμα δεν γίνονταν τα πράγματα όπως τα ήθελε, έχανε λίγο τον έλεγχο για λίγο όμως, αλλά δεν τ' άφηνε τα πράγματα στην τύχη τους. Αλλά όπως είπες και εσύ, εξηγημένος άνθρωπος. Και με τα χρήματα, δεν υπήρχε αυτό το φαινόμενο τότε της συμφωνία όπου παίρνουμε δυο χιλιάδες – λέω εγώ για την ορχήστρα δυο χιλιάδικα και δίνω στον έναν εκατό, στον άλλο εκατό πενήντα μνα πάρω εγώ το χιλιάτικο. Τότε δεν ξέρω πόσο τους τιμά αυτούς τους ανθρώπους, που φύγαν κι απ' τη ζωή οι περισσότεροι – παίρναμε όλοι ίσα Ηλία.

- Ήταν τα χρόνια της χαρτούρας.

Άρης Ντίνας: Ήταν η χαρτούρα, ήταν τα τυχερά αυτά. Είμαστε και στη χασούρα μαζί και στα κέρδη μαζί. Είμασταν συνεταίροι. Σήμερα, όμως έχει εκλείψει, δεν είμαστε συνεταιρι. Κλείνω εγώ τη δουλειά και αρχίζω και καλώ όποιον επιθυμώ εγώ ή αν μου ζητήσουν κάποιον ο εκάστοτε εργοδότης. Ο Σωτήρης στις συναλλαγές του ήταν πάρα πολύ κύριος. Δε θα εκτίθονταν, ας πούμε για να του βγει το όνομα ότι έπαιρνε χρήματα κρυφά. Ήταν ένας τίμιος συνάδερφος και ήταν ένας κύριος. Δηλαδή, τι περιλαμβάνει η λέξη κύριος, για την εποχή εκείνη που ζούσε ο Σωτήρης ήταν ένας κύριος, ένας τζέντλεμαν και στη δουλειά του και στο ντύσιμό του. Αν τον έβλεπες ήταν καθημερινά με τη γραβάτα του, εκτός από το καλοκαίρι. Οι περισσότεροι μουσικοί της εποχής βγαίνουν με τα καβουράκια τους με τη γραβάτα τους, ευπρεπώς ενδεδυμένοι. Ένας από αυτούς ήταν και ο Σωτήρης πάντα ενδεδυμένος, στην πένα. Με το ωράριο, ήθελε πάντα να είσαι – αν σου έλεγε έξι, πάρα δέκα έπρεπε να είσαι εκεί.

- Πως τον έβλεπες εσύ σαν κιθαρίστας και πως τον έβλεπαν οι υπόλοιποι συνεργάτες του;

Άρης Ντίνας: Εγώ σαν νεαρός τον έβλεπα σαν ένα απ' τα που θα ήθελα να συνεργαστώ και μόνιμα, γιατί ήταν από τους παίχτες ο οποίος έπαιρνε και πολλά χρήματα όπου πήγαινε. Δηλαδή, ο Σγούρος αν πήγαινε στον Ασπροπόταμο έφυγε με γερό μεροκάματο και όλοι μας, οι νεαροί και οι μεγαλύτεροι σε ηλικία, θέλαν να παίξουν με τον Σγούρο. Τον έβλεπα και εγώ σαν ένα φτασμένο παίχτη. Σαν ένα παίχτη όχι εύκολα προσεγγίσιμο, προσβάσιμο, γιατί σε όλους υπήρχε αυτό. Δηλαδή, εμείς οι νεότεροι τότε, πολύ δύσκολα πλησιάζαμε τότε ένα μεγαλύτερο, γιατί δεν μας δίνουν και το δικαίωμα αυτό. Ίσως δεν μας τον δίνουν αυτοί ή εμείς τους είχαμε τόσο ψηλά και πολύ δύσκολα – παίζαμε δηλωτή μαζί του και τον προσφωνούσαμε «Κύριε Σωτήρη». Δεν τον λέγαμε στο μικρό όνομα Σωτήρη, να φανταστείς. Εντάξει μας χώριζε και μια τεράστια διαφορά ηλικίας, αλλά όμως αυτό δεν είχε να κάνει τόσο με την ηλικία, όσο και με το κύρος που είχε ο ίδιος. Το επέβαλε κατά κάποιο τρόπο. Πως τον έβλεπαν όλοι – όχι οι κλαρινίστες, δεν μπορώ να πω στην ψυχολογία τους, γιατί οι περισσότεροι υπήρχε και ο αθέμιτος ανταγωνισμός, τον έβλεπαν σαν εχθρό. Γιατί όταν εσύ έχεις πενήντα δουλειές τον χρόνο και ο άλλος πέντε ή καμία, πως θα τον δεις, σαν εχθρό θα τον δεις, σαν αντίπαλο. Εγώ τον έβλεπα σαν ένα άνθρωπο που ήθελα να τον προσεγγίσω, να πάρω στοιχεία από αυτόν και στο παίξιμο και στο τραγούδι. Και πραγματικά στάθηκα τυχερός, γιατί σου είπα Ηλία, συμμετείχα σε πάρα πολλές ηχογραφήσεις όπως θα δεις κασέτες και CD, παίζω σε πάρα πολλά. Τώρα είπαμε συμπεριφορά. Τίμιος ως προς τα χρήματα, αυτό παίζει ρόλο. Δεν εκμεταλλευόταν τους νεότερους και σου είπα είχε μια

αδυναμία στους νεότερους. Αν έβλεπε ένα τραπέζι με νεολαία, να κάθονται νέοι μουσικοί, πήγαινε εκεί ο Σωτήρης. Ήταν αγαπητός στο καφενείο, θα κερνούσε τους συναδέλφους του. Είχε ένα ωραίο ιδιαίτερο χαρακτήρα, που αν τον καταλάβαινες λίγο και έκανες και χιούμορ μαζί του όπως έκανα εγώ, ανοίγονταν και σου έλεγε και πράγματα και προσωπικά του. Ήταν δηλαδή, ένας εξάιρετος συνάδερφος. Εγώ δεν είχα άσχημες εμπειρίες και αναμνήσεις από τον Σωτήρη, όλα ήταν θετικά.

- Όταν πήγες μαζί του για δουλειά, παρακολουθούσες φυσικά τον κόσμο. Ο κόσμος πως τον αντιμετώπιζε;

Άρης Ντίνας: Όπως αντιμετωπίζει μία φίρμα σήμερα μεγάλη. Με θαυμασμό, με σεβασμό. Δηλαδή, για παράδειγμα πήγαινες με έναν κατώτερο κλαρινίστα για δουλειά, μπορεί να μην σου έβαζαν να φας στο καλύτερο τραπέζι του κέντρου παρά σε μια γωνία ή στο πατάρι. Ενώ με τον Σγούρο, θα πήγαινες και θα έτρωγες σε πρώτο τραπέζι. Επιβάλλονταν αυτά απ' τον ίδιο, χωρίς να τα ζητάει, επειδή ήταν αυτός που ήταν. Γιατί αυτοί που τον ζητούσαν και εκτός περιοχής Τρικάλων και εκτός Ασπροποτάμου τον θέλαν πάρα πολύ να πάει. Με αποτέλεσμα να είναι δοτικότετοι απέναντι του και το λουζόμασταν και μείς αυτό, οι συνεργάτες του. Είχε ένα πολύ καλό όνομα στην πιάτσα, στην αγορά εργασίας.

- Με τον Σωτήρη παίζατε μαζί στο βουνό;

Άρης Ντίνας: Στον Ασπροπόταμο δεν ευτύχισα να παίξω μαζί του, γιατί υπήρχαν άλλοι συνάδερφοι, φίλοι, συγγενείς της περιοχής. Εγώ δεν είμαι βλάχος. Παρά ταύτα σου είπα με είχε αδυναμία μεγάλη. Εκεί που έπαιξα ήταν στην Πτολεμαΐδα που θυμάμαι καλά και σε ηχογραφήσεις πολλές. Και η τριβή η καθημερινή στο καφενείο. Είμασταν ανελλιπώς στο καφενείο. Βέβαια αυτός έκανε πολύ παρέα με Σωτήρη Γοργογέτα, Σωτήρη Τόγελο, οι τρεις «Σωτήρηδες». Τους ξέρουν και στην Αθήνα έτσι.

- Ο Σγούρος είχε σαν βάση, όσον αφορά το δίκτυο του, το Γαρδίκι, την Μουτσιάρα και την Τζούρτζια.

Άρης Ντίνας: Ναι! Και είχε και ένα караγκουνοχώρι την Μπάγια. Εκεί ήταν αγαπητός πολύ. Δεν γινόταν γάμος χωρίς τον Σωτήρη. Κι αν είχε δουλειά τον μετέθετε, αναβολή παραπέρα για πιο νωρίς, για όταν μπορεί ο Σωτήρης. Τους έβαζε στη σειρά με λίγα λόγια. Και ήξερε και ο ίδιος που βρίσκεται, σε πιο επίπεδο βρίσκεται, γνώριζε καλά ότι ήταν αρεστός και ότι είχε τον κόσμο του. Και το ένιωθες αυτό ότι το κουβαλούσε.

Είναι πολλοί εκείνοι που λένε πως ο Σωτήρης απευθυνόταν στην καλή κοινωνία.

Είναι γεγονός, γιατί αυτό το στοιχείο, χωρίς να δώσω βαρύτητα μεγάλη, πέρασε μέσα μου από το Σωτήρη ότι τον ήθελε η κοινωνία, ας μου επιτραπεί η έκφραση, η καλή. Ποια κοινωνία καλή ήταν τότε. Αυτή που δεν ήθελε το «Μελαχρινάκι», ας το πω. Που δεν ήθελε τραγούδια με ευτελή στίχο. Θα τον έπαιρνε η κοινωνία αυτή, που ήξερε πέντε πράγματα παραπάνω, για να ακούσει ρεπερτόριο σωστό, αυτό είναι γεγονός. Χωρίς να σημαίνει ότι Σωτήρης δεν μπορούσε να παίζει το «Μελαχρινάκι». Από επιλογή του δεν το έκανε. Όπως και δική μου σήμερα. Ακολουθώ τα χνάρια τα δικά τους και του Σωτήρη και πολλών άλλων. Χωρίς να σημαίνει ότι και εγώ κάποια φορά αν παντρευτεί ο Ηλίας ο Τζερεμές και μου πει «Παίξε μου, δεν σου κάνω τον άγιο», να του χαλάσω το χατίρι, μπορεί να το κάνω. Είναι γεγονός ότι ο Σωτήρης απευθύνονταν – μάλλον η κοινωνία εκείνη απευθύνονταν στον Σωτήρη.

- Υπήρξε εδώ στα Τρίκαλα ο Νίκος ο Καρακώστας, ένα απ' τα μεγαλύτερα κλαρίνα της Ελλάδας. Απ' τη μία ο Νίκος ο Καρακώστας πανελλαδικώς αναγνωρισμένο κλαρίνο, απ' την άλλη στον Ασπροπόταμο ο Γιώργος ο Βούκιας, πιο παλιός απ' τον Σωτήρη. Θεωρείς ότι ο Σγούρος έχει στοιχεία και των δύο;

Άρης Ντίνας: Ναι, βέβαια. Αυτό είναι νόμος. Πάντα αν έχουμε τα αυτιά μας ανοιχτά και θέλουμε όντως να μαθαίνουμε απ' όλους, από όσους προηγούνται, αυτό συνέβη και με τον Σωτήρη. Γιατί σκέψου ότι δεν υπήρχε πικάπ, δεν υπήρχε τίποτα, τρέχαμε να του βρούμε ζωντανά να παίζουν κάπου και μη μας αντιληφθούν και σταματήσουν το καλό το παίξιμο. Συνέβαινε και αυτό καμιά φορά, την τέχνη να μην την πάρει ο άλλος. Πράγμα που δεν το έχω βιώσει εγώ καμιά φορά. Σίγουρα πήρε και από τους δύο. Είχε δακτυλισμούς και από τον Καρακώστα και του Βούκια.

- Ναι γιατί ήταν στον Βούκια κοντά του σαν μαθητευόμενος.

Άρης Ντίνας: Ναι σαφώς πήρε απ' τον δάσκαλο. Όπως και από τον Καρακώστα. Ταχύτητα σε κάποια πράγματα. Όχι ακριβώς όμως, είχε και ένα άλλο ύφος, δεν θύμιζε Καρακώστα με την πρώτη. Όπως θα θύμιζε ο Φούλιας ο Καραγιώργος λίγο περισσότερο. Ο Σωτήρης είχε ένα ύφος δικό του. Είχε το Ασπροποταμίτικο το λαμπερό αυτό το παίξιμο, πιο στρωτό παίξιμο όχι με τόσες πολλές νότες, όπως ο Καρακώστας. Πιο πολύ ήταν προς τον Βούκια. Και με δική του ταυτότητα.

- Πως θα μπορούσες να το χαρακτηρίσεις έτσι με λίγα λόγια το παίξιμό του και τον ήχο;

Άρης Ντίνας: Λαμπερό παίξιμο, του βουνού παίξιμο, της φύσης παίξιμο. Τι εννοώ. Ανθρώπου που δεν κατέβηκε στον κάμπο να ακούσει άλλα ακούσματα και ρόμικα, αυτό το

λαμπερό τ παίξιμο, όχι με πολλές αλλοιώσεις και μόρια πάρα πολλά. Με πολλούς δακτυλισμούς όπως προ είπα. Με το παίξιμο το ύφος αυτό του Ασπροποτάμου, αυτό ήτα το στοιχείο του, αυτό τον χαρακτήριζε. Είχε ένα λαμπερό παίξιμο. Σου είπα όχι τόσα πολλά δάκτυλα σαν τον Καρακώστα. Δεν είχε τον ήχο ούτε αυτό τον απαλό, γιατί έπρεπε να φυσάνε δυνατά να ακούγονται με αποτέλεσμα να μην υπάρχει γλυκύτητα, χάνεται. Ή δύναμη θα' χεις ή την γλυκύτητα. Ο Σωτήρης ήταν κάπου ενδιάμεσα. Το κατάφερε, γιατί και η ψυχή του ήταν έτσι και στο τραγούδι δεν φώναζε. Λαμπερός μεν απαλός δε. Ήξερε ποιος είναι δεν προσπαθούσε να αποδείξει σε κάποιον κάτι, αυτό που έκανε ταπεινά και ωραία.

- Γνώρισες τον Νίκο τον Μπιτέλη, είχες σαν δεύτερο δάσκαλο.

Άρης Ντίνας: Ο πρώτος μου στην ουσία ήταν αυτός ο δάσκαλος μου που μου έμαθε πέντε δρόμους, συγχορδίες, πως να παίζω κλπ. Αλλά στη σειρά ήταν δεύτερος, γιατί και το κούρδισμα της κιθάρας για μένα ήταν μισό του όλου από τον Βάιο τον Γαλάνη.

- Την εποχή που γνώρισες τον Μπιτέλη, αυτός ήταν ήδη συγκρότημα με τον Σγούρο.

Συνοπάρζετε όλοι μαζί;

Άρης Ντίνας: Σε ηχογράφηση μόνο, ζωντανά όχι;

- Πως ήταν η συνεργασία Μπιτέλη με Σγούρο;

Άρης Ντίνας: Ήταν δύο άνθρωποι που συνεργάζονταν πάρα πολλά χρόνια. Υπήρξαν στιγμές που υπήρξε ομόνοια, αλλά υπήρξαν και στιγμές που κοντράρονταν πάρα πολύ και λεκτικά, αλλά και παιχτικά.

- Δαν δύο πολύ καλοί φίλοι.

Άρης Ντίνας: Ναι! Υπήρχε η άνεση, δεν υπήρχε η κακία, λέγανε και μία συγνώμη οι άνθρωποι τότε. Δεν ξέρω αν συμβαίνει σήμερα αυτό, σε μας συμβαίνει στην ορχήστρα την δική μου παραπέρα. Ναι έτσι τους θυμάμαι μονιασμένους και αγαπημένους. Σεβασμός ο ένας στον άλλον. Ο Σωτήρης ο Σγούρος τον σεβόταν πάρα πολύ τον Νίκο, για τις γνώσεις του, γιατί ο Μπιτέλης έπαιζε και κλαρινέτο και στη Φιλαρμονική και διάβαζε και πεντάγραμμο, έπαιζε και κλαρίνο. Δεν το άσκησε σαν επάγγελμα έξω, στην αγορά, αλλά έπαιζε κλαρίνο το γνώριζε πολύ καλά. Και τρανσπορταρισμένος, έπαιζε από όλες τις τονικότητες. Υπήρξε περίοδος που ο Μπιτέλης είχε εκατό πενήντα μαθητές. Αφού την πρώτη χρονιά που με πήγε η μητέρα μου, δεν με δέχτηκε, δεν μπορούσε, δεν γινόταν. Μαθητές από όλη την Ελλάδα, όπως είναι σήμερα ο Αρκαδόπουλος στην Αθήνα, ήταν ο Μπιτέλης ο Νίκος για το κλαρίνο στα Τρίκαλα, για τους κιθαρίστες, για τους βιολιστές.

Είμασταν τότε μαθητές στον Μπιτέλη, ξέφυγα λίγο τώρα, Ο Κώστας ο Μπάος, που ήμασταν συνομήλικοι και ο Ζήσης ο Κασιάρας, ένα βιολί που έχει δουλέψει με τον Καρρά πάρα πολλά χρόνια και με τον Μελά. Ήμασταν εμείς οι αγαπημένοι του, συνομήλικοι του 65' γεννημένοι, του Μπιτέλη του Νίκου. Έβγαινε στο καφενείο και έλεγε «Έχω τρεις πιτσιρικάδες!» Και αυτά τα παιδιά προόδευσαν και ο Ζήσης ο Κασιάρας και ο Κώστας ο Μπάος και εγώ δεν πήγα πίσω, όποτε έβλεπα τον δάσκαλό μου του φιλούσα τα χέρια. Γιατί είπαμε στους γονείς μας χρωστούμε το «ζην» και στο δάσκαλο το «ευ ζην».

- Ο Μπιτέλης από τα λίγα που γνωρίζω, αλλά και από αυτά που ανέφερες, ήταν ένας σημαντικός δάσκαλος για την μουσική ζωή των Τρικάλων.

Άρης Ντίνας: Και όχι μόνο. Για όλη την Κεντρική Ελλάδα, Ήπειρο, Μακεδονία, ερχόταν από Κατερίνη, Γρεβενά, Λαμία, Λάρισα, Πήλιο, Βόλος. Ερχόταν μαθητές από παντού Ηλία.

- Ο Μπιτέλης είχε μεγάλο δίκτυο;

Άρης Ντίνας: Να σου πω τι συνέβαινε. Σαν παίχτης μπορεί να μην πήγαινες να τον ακούσεις. Θα ήθελες να ακούσεις τον Μιλτιάδη τον Παρασκευά, θα ήθελες να ακούσεις τον Έξαρχο, τον Τάσο τον Κουτσιώλη, τον Κόρο, πάμε παρακάτω ή άλλα βιολιά, τον Κώστα τον Γκίκα, νεότερος. Αλλά σε γνώσεις και σε τεχνικές και τρανσπορταρισμένα, να παίζει από οποιαδήποτε τονικότητα, ήταν ο Νίκος. Είχε ένα παίξιμο πολύ κλασικό – πήγαινε προς το κλασικό το παίξιμό του από την μελέτη που είχε κάνει την πολύ. Έπαιζε το καμπίσιο ωραία και τεκμηριωμένα θα σου έλεγε πως είναι, τα μακάμια όλα τα ήξερε τέλεια, αλλά δε θα τον άκουγες. Θα άκουγες τον Μιλτιάδη τον Παρασκευά ή τον Κουτσιώλη στο πανηγύρι ή στο γάμο και όχι από τον Νίκο. Αλλά όταν ήθελες να μάθεις, πήγαινες στον Νίκο για να μάθεις. Και σου έλεγε σε ένα μήνα θα παίζεις. Εγώ σε ένα μήνα έπαιζα κιθάρα. Κάθε μέρα μάθημα, όμως. Και στο τέλος έλεγε «Θα σε πάρω εγώ για δουλειά, αν δεν ανταποκριθείς, θα βγω στο καφενείο και θα πω δεν κάνεις, ότι πήγε χαμένο το μάθημα». Αν σε έβλεπε δεύτερη μέρα δεν έπαιζες της προηγούμενης, έφευγες με κλωτσιές απ' το σπίτι. Και όλοι είχαν περάσει από αυτόν ο Κατσίκας ο Νίκος, ο Βασίλης ο Γκόρας απ' το Μεγαλοχώρι, περάσαν όλοι απ' τα χέρια του. Μη σου πω ακόμη και ο Μπαρούτας πέρασε, ο συγχωρεμένος, απ' τον Νίκο. Όλα τα κλαρίνα περάσαν απ' τον Νίκο τον Μπιτέλη για να τους δείξει.

- Θεωρείς, ο Μπιτέλης έπαιξε σημαντικό ρόλο ώστε να διευρύνει ο Σγούρος το ρεπερτόριό του;

Άρης Ντίνας: Σαφώς, ναι! Και το αναγνώριζε και ο Σωτήρης αυτό. Και μας το έλεγε «Ο άνθρωπος δεν παίζεται». Έπαιζε τα πάντα και στο κλαρίνο ήξερε πράγματα και έλεγε στον

Σγούρο «Σωτήρη όχι εκεί». Μπορεί και πάνω στη δουλειά να σταματούσε το κομμάτι. Ήταν πολύ αγαθή ψυχή ο Μπιτέλης. Και την ώρα της δουλειά πάνω του έλεγε «Τι κάνεις εκεί Σωτήρη». Αλλά και ο Σωτήρης καλόβουλος όμως ποτέ δεν τον πείραζε, αν ο Μπιτέλης του έλεγε κάτι. Ήταν δεικτικός στα πάντα. Δεν είχε τον εγωισμό να εκπέσει, να πει και δεν είχε τέτοια «χούγια», ας το πούμε. Ήταν κύριος, που είπαμε πριν. Είχε αυτόν τον εγωισμό να στέκεται εκεί που πρέπει.

- Τον οποίο εγωισμό τον είχαν και άλλα μεγάλα κλαρίνα της εποχής, όπως ο Φιλίππου.

Άρης Ντίνας: Α! Εκεί δεν έπινες καφέ εύκολα, δεν καθόσουνα στο ίδιο τραπέζι εύκολα. Δεν τους πλησιάζαμε εύκολα. Καταρχάς το όνομα μου για να το μάθουν στο καφενείο, αφού γύρισα από φαντάρος και έπαιξα τρεις φορές με κάποιους. Δεν μας έλεγαν στο όνομα, έλεγαν «Εκείνος», ας το ξέραν το όνομα. Υπήρχε μια χαζομάρα, όχι υποτίμηση, σε εκτιμούσαν κρυφά, αλλά δε θέλαν να γίνεις ισάξιός τους απ' την πρώτη στιγμή. Γιατί δεν ήμασταν η αλήθεια είναι.

- Έπρεπε να περάσεις μία μικρή μύησης, ας το πούμε έτσι.

Άρης Ντίνας: Ναι! Είσαι κατώτερος, τελείωσε. Υπήρχαν αυτά. Δεν ήταν τόσο αγγελικά πλασμένα όλα, όπως θέλαμε να τα βλέπουμε. Είχαμε κι αυτά. Δεν μας λέγαν στο όνομα «Α, μωρέ εκείνο το παιδάκι το ξανθό», έλεγαν «Ένα παιδάκι ξανθό, πάνω απ' το Μουζάκι», δεν έλεγαν «Να ο Άρης ο Ντίνας», κατάλαβες;

- Το συγκρότημα τότε του Σγούρου ήταν ο Μπιτέλης.

Άρης Ντίνας: Ο Βασίλης ο Παπαϊωάννου, ο Γιάννης ο Γεωργίου, Ο Φώντας (Τσιούνης) κι άλλοι τραγουδιστές, τον Γκουζιώτη παίρναν πολλές φορές, Μπατατόλη.

- Πως το έβλεπες το συγκρότημα του Σγούρου, δηλαδή τους συνεργάτες του;

Ακολουθούσαν τη γραμμή που χάραζε ο Σωτήρης. Και έτσι είναι και σήμερα. Και εγώ αν πάρω κάποιον για δουλειά τον θέλω, όπως τον θέλω εγώ, όχι όπως θέλει αυτός. Αν με πάρει αυτός κι εκτιμώ τον τρόπο με τον οποίο κινείται θα γίνω όπως θέλει. Αν δεν συμφωνώ, δεν πάω μαζί του για δουλειά. Απλά τα πράγματα.

- Θεωρείς από τη συνεργασία σου με τον Σωτήρη τον Σγούρο ότι πήρες πολλά πράγματα;

Άρης Ντίνας: Σου είπα, καταρχάς από τους ανθρώπους αυτούς της εποχής που ήταν σαν τον Σωτήρη, έπαιρνες στάση ζωής μεταξύ των συναδέρφων. Σοβαρότης, σεβασμός, εκτίμηση. Δε σου φταίει κανείς τίποτα, αν παίζεις τρεις νότες παραπάνω εσύ ή ο άλλος τρεις λιγότερες ότι είναι κατώτερος. Είναι άνθρωπος. Αυτό το μάθαινες απ' το Σωτήρη. Οικογένεια, δεν υπήρχαν ούισκι, τσίπουρα και μετά το ξενύχτι δεν πάω σπίτι μου απόψε. Ήταν κύριος,

οικογενειάρχης. Δεν λέμε «Πες μου τον φίλος σου να σου πω, ποιος είσαι;». Όλοι θέλαμε να είμαστε σε έναν Σγούρου, σε έναν παππού Καρακώστας, σε έναν Φούλια Καραγιώργο, σε έναν Νίκο Κατσικά εξαιρετο, σε έναν Μπουραζάνα Απόστολο, οικογενειάρχης με ένα κλαρίνο μόνο εφόδιο κι όχι γνώσεις πολλές, κάναν οικογένειες φτιάξανε σπίτια. Σαφώς διδάχτηκα από τον Σωτήρη, πως να στεκόμαστε. Δεν μας το είπε με λόγια. Αυτά ήταν η διδασκαλία η διαλεκτική, έβλεπες με επιχειρήματα, με πράξη.

- Το ρεπερτόριο του Σγούρου. Έπαιζε τα τοπικά της περιοχής.

Άρης Ντίνας: Τα τοπικά της περιοχής. Τον προτιμούσαν πάρα πολύ οι Σαρακατσαναίοι, γιατί έβλεπα συνεργαζόταν με την Μαλιαχόβα την Τασούλα, με τον Μπόνια τον γιατρό.

- Και σαφώς πήγαινε και στην Μπάγια και στα γύρω χωριά.

Δεν είμαι απόλυτα σίγουρος αν έχουμε παίξει και στη Μπάγια μαζί. Δεν είμαι σίγουρος. Κάτι μου λέει μέσα μου, στο βάθος της μνήμης ότι έχουμε παίξει, αλλά δεν θέλω να στο πω γιατί δεν είμαι σίγουρος.

- Στην Μπάγια απευθυνόταν σε Ασπροποταμίτες ή σε Καραγκούνηδες;

Άρης Ντίνας: Και σε Καραγκούνηδες της περιοχής. Τον θέλαν όλοι. Δεδομένου, όμως Ηλία της εποχής εκείνης, ότι ήταν λίγο το ρεπερτόριο. Όταν λέμε Ιατρική στην Αρχαία Ελλάδα, δεν κάναν δέκα χρόνια και είκοσι που κάνουν τώρα να πάρουν ειδικότητα. Λίγο απ' όλα, τεκμηριωμένα βέβαια. Το ρεπερτόριο τότε ήταν πολύ εύκολο. Με είκοσι τραγούδια περνούσες τη βραδιά. Εμείς σήμερα λέμε τετρακόσια τη βραδιά και δεν περνάει και μας ζητάν άλλα οχτακόσια. Και ξέρουμε εφτά χιλιάδες τραγούδια, χωρίς χαρτιά μπροστά μας. Τότε ήταν λιγότερο το ρεπερτόριο.

- Θυμάσαι λίγο, αναφορικά, το ρεπερτόριο των Τρικάλων.

Ναι «Ιτιά», ο «Πλάτανος», ο «Λιούλιος», «Γιούργια», «Να' τες, να' τες που' ρχονται τρεις μαυρομάτες», «Ποιος είναι άξιος και γρήγορος» περιοχής πάνω Ασπροποταμίτικο, «Τα Νιάτα», «Λάλα το αηδόνι μ', λάλα το». Παίζαμε πολύ σαρακατσάνικο. Ο Σγούρος αρέσκονταν πολύ στο σαρακατσάνικο μοτίβο. Τη «Γαλαξιδιώτισσα», αν δεν την έλεγε δεν του πιάνονταν. Είχε κάνει κι ένα άλλο σουξέ το «Παπαδοπούλα αγάπησα», το οποίο εγώ ντρεπόμουνα όταν το' λεγε, αλλά ο κόσμος το ήθελε. Αυτό ήταν το σουξέ του Σωτήρη.

- Αργότερα η «Σπυριδούλα».

Άρης Ντίνας: Ναι η «Σπυριδούλα», «Της θάλασσας τα ψάρια, της λίμνης τα νερά» η «Ζωΐτσα». Στην Μπάγια έπρεπε να λες «Μαύρα μάτια στο ποτήρι», το σουξέ της εποχής, «Μήλο μου ροδοκόκκινο».

- Αργότερα ήρθαν και τα νεοδημοτικά της Πυργάκη, του Τζαμάρα.

Άρης Ντίνας: Δεν γίνεται να μην τα πεις. Εγώ δε λέω για παράδειγμα του Τσαλάγκα «Χρυσ αφένια μου νυφούλα». Τι το μεμπτό έχει αυτό το τραγούδι. Πες μου ένα κακό που έχει.

- Πιστεύω πως όχι. Στιχουργικά είναι ηθικό.

Άρης Ντίνας: Ηθικότατο, το λέει η μαμά για τη νυφούλα η ο μπαμπάς.

- Σε αυτά τα νεοδημοτικά. (διακόπτει συνεχίζοντας)

Άρης Ντίνας: Εκεί άρχισε να ακολουθάει και ο Σγούρος και όλοι όσοι ήμασταν μαθημένοι αλλιώς να τραγουδάμε, όχι μόνο να πάρουμε χρήματα. Η τέχνη κινεί νήματα, διαμορφώνει γενιές, διαπλάθει συνειδήσεις. Δηλαδή, αυτοί οι άνθρωποι ήταν σοβαροί και ξέρα ότι – «πες μου τι τραγουδάς, τι χορεύεις, να σου πω ποιος είσαι». Για να διαλέξουν τη νύφη, την βάζαν στο χορό. Και ανάλογα με το χορό που έκανε, ξέρανε αν είναι εγωίστρια, αν είναι νοικοκυρά. Φαίνονταν στο χορό όλα αυτά ή στο τραγούδι, φαίνονταν αν είσαι συνεσταλμένος, ταπεινός, εγωιστής όλα αυτά φαίνονται. Και με γνώμονα αυτό τους πείραξε, εγώ το καταλάβαινα ότι δεν μπορεί να λες «Ντίμπι, ντίμπι, ντίμπι ντάϊ» και να είναι ο Σγούρος πάνω ή «Βρε μελαχρινάκι». Δεν ταίριαζαν με το κύρος του Καρακώστα ή του Σγούρου, του Καραγιώργου, του Κατσίκου του Νίκου. Παιχτικά μπορεί να μας κέντριζαν το ενδιαφέρον, υπήρχε ποικιλία και μια δομή. Όμως, στιχουργικά ευτέλεια μεγάλη. Και υπήρχε ένα παράπονο κι λέγαν «Πω εκεί θα πάμε; Ζητάν τέτοια», «Καλύτερα να μην πάμε», έλεγε ο Σγούρος. Καλύτερα να πεθάνω νηστικός παρά να πάω παίξω τις βλακειές.

- Ήταν επιλεκτικός στις δουλειές του;

Άρης Ντίνας: Όσο μπορούσε, ήταν. Τι εννοώ, σε όλους μας, όταν έχεις να επιλέξεις ανάμεσα σε είκοσι δουλειές μπορείς να κλείσεις επιλεκτικός. Άμα με φωνάζεις μόνο εσύ να έρθω για δουλειά, τι επιλεκτικός να είμαι. Θα πάω στον πρώτο που θα με πάρει τηλέφωνο. Άρα αυτός ήταν επιλεκτικός, γιατί μπορούσε. Και η αμοιβή του μετά, όταν ήρθε η συμφωνία, ήταν απ' τις καλές. Δεν πήγαινε τζάμπα ο Σωτήρης για δουλειά. Δεν πήγαινε τζάμπα γιατί το διεκδικούσε, αλλά του τα δίναν, γιατί τον θέλαν. Είχε ένα κοινό ο Σγούρος «Σγουρικό».

- Απ' τα νεοδημοτικά του άρεσε πάρα πολύ η Πυργάκη, αυτό φαίνεται από τις ηχογραφήσεις του, Τζαμάρας, Κάβουρας. Θεωρείς ότι άλλαξε ή πρόσθεσε πολλά τραγούδια στο ρεπερτόριο του Ασπροποτάμου;

Άρης Ντίνας: Βεβαίως, ότι πήγαινε ο Σγούρος εκεί ήταν αποδεκτό. Αφού περνούσε από το φίλτρο που λεγόταν Σγούρος, μετά ήταν πολύ ευκατανάλωτο απ' το κοινό εκεί του

Ασπροποτάμου, γιατί σου λέει πέρασε από αυτόν – αφού το έπαιξε αυτός. Παίζει μεγάλο ρόλο αυτό.

- Θα τον έβαζες μέσα στα πέντε καλά κλαρίνα των Τρικάλων, σαν γενικό σύνολο.

Άρης Ντίνας: Βεβαίως θα τον έβαζα. Γιατί καμιά φορά μας κατατάσσει και ο κόσμος εκεί. Βέβαια είπαμε τα πτυχία ενός μουσικού και ενός καλλιτέχνη γενικότερα δεν είναι μόνο του πανεπιστημίου, ούτε του ωδείου, ούτε του κόσμου, ούτε των συναδέλφων. Είναι το τρίπτυχο πτυχίο, κόσμος, συνάδερφοι. Πρέπει να σε αποδέχονται όλοι. Αυτό είναι το τρίπτυχο που καθιστά έναν στον χώρο. Τον καθιστά σημαντικό. Για όλους υπάρχει ένα κοινό.

Συνέντευξη με τον Σωτήρη Τόγελο στην οικία του στα Τρίκαλα (08/02/19)

- Καλησπέρα κ. Σωτήρη. Θα ήθελα να σας ρωτήσω αρχικά, πως ξεκινήσατε να ασχολείστε με την μουσική του τόπου σας?

Σωτήρης Τόγελος: Όταν τελειώναμε το δημοτικό - εγώ και ο αδερφός μου πηγαίναμε μαζί, τον Γιώργο τον ξέρεις – όταν τελειώναμε το δημοτικό, δίναμε στο γυμνάσιο κι λέει ο πατέρας μου, ο οποίος ήταν μικροπωλητής και έπαιζε και βιολί εκτός των άλλων.

- Ο Βασίλης Τόγελος;

Σωτήρης Τόγελος: Ναι λέει «Βλέπω ότι τα παίρνει τα γράμματα, θα μου ζητήστε μετά εκτός από γυμνάσιο», τότε δεν το λέγαν λύκειο, «Θα θέλετε πανεπιστήμιο, τι θα σας κάνω γιατρούς ή δικηγόρους;» Αυτή τη φράση την λεν κι ακόμα «Η μάθετε τέχνη». Τώρα επίτηδες το έλεγε, ειρωνικά το έλεγε ούτε αυτός ήξερε. Θα μάθουμε τέχνη. Στο γυμνάσιο δώσαμε και περάσαμε. Μου λέει η μάνα μου «Μπουζούκι».

- Μπουζούκι;

Σωτήρης Τόγελος: Ναι, τον αδερφό μου του δίνουν το βιολί, και άμα βρείτε και κάνα κλαρίνο θα γίνετε, θα κάνετε κομπανία. Και λέμε εμείς τώρα μέσα μας «Γύφτοι θα γίνουμε». Αυτό να το σημειώσεις.

- Επικρατούσε τότε.

Σωτήρης Τόγελος: Ναι έτσι επικρατούσε τότε, δεν είχε καμιά αξία. Όπως ο Μάρκος ο Βαμβακάρης τον είχαν σαν αλήτη. Λοιπόν, πήγαμε στο γυμνάσιο κανονικά, τότε δεν υπήρχαν βιβλία, ούτε μία θήκη να βάλω το μπουζούκι. Πάω εκεί στον μπάρμπα Αντώνη ο οποίος ήτανε οργανοφτιάχτης (οργανοποιός), ήταν και μουσικός έπαιζε όλα τα όργανα, κλαρίνο και τα λοιπά. «Δεν πάτε στο γυμνάσιο;» έλεγε, «Τι θα σε κάνω; Ρεμπέτη θα σε κάνει ο πατέρας σου;». Πάει ο πατέρας μου εκεί και του λέει «Να μάθει λαούτο», «Για να μάθει λαούτο πρέπει να μάθει μαντολίνο», «Τώρα που να βρω εγώ μαντολίνο» «Δώσε το μπουζούκι και θα στο κάνω εγώ μαντολίνο». Το'κανε μαντολίνο, πήρα πέντε – έξι μαθήματα και έμαθα το μαντολίνο, ήμουν άριστος. Και ο αδερφός μου δεν πήγαινε. Μετά ήθελα να μάθω κιθάρα. Όταν πήγε στην Αθήνα ο πατέρας μου με το συγκρότημα του Βούκια – τότε ο Σγούρος δεν έπαιζε τίποτα – του έλεγα να μου φέρει μία κιθάρα. «Ναι θα σε φέρω». Γιατί αυτοί πήγαιναν ή σε γάμους ή αρραβώνες ή γλέντια ή και τα κάλαντα ακόμα λέγαν στους Γαρδικιώτες στα μπακάλικα. Λέγαν απ' έξω τα κάλαντα και πήγαινε ο βοηθός απ' το μπακάλικο και τους έδινε ή έβλεπε καμιά φορά το αφεντικό ότι ήταν γνωστοί ο Βούκιας, ο Τόγελος και τους έβαζε μέσα. «Πέστε μας και αυτό και κείνο», ότι σουξέ ήταν της εποχής

εκείνης. Κάθε φορά που πήγαινε δεν μου έφερνε κιθάρα, αλλά εκείνη την εποχή ήταν σαν να ζητάς απ' τον πατέρα σου μια Porsche.

- Πολλά λεφτά

Σωτήρης Τόγελος: Φτωχοί ήμασταν, πεινούσαμε κιάλας. Τέλος πάντων, μετά πήρα μια κιθάρα μαζί με έναν άλλον, πήγα σε έναν εδώ να μάθω, ο οποίος έπαιζε βιολί και ο άλλος (μαθητής) δεν τα έπαιρνε. Εγώ επειδή ήξερα και μαντολίνο, πήγαιναν καλά τα δάχτυλα μου και λέει τον άλλον εγώ δεν μπορώ να σε προχωρήσω θα σε κάνω δυο -τρία μαθήματα ακόμη και μετά κάνε μόνος σου. Πήρα και από έναν άλλον, Παρασκευά, πήρα δυο τρία μαθήματα. Πρακτικά ασχολήθηκα μόνο. Νότες και τα λοιπά – εσύ ξέρεις αγγλικά;

- Ναι.

Σωτήρης Τόγελος: Καλά;

- Ναι.

Σωτήρης Τόγελος: Εγώ δεν ξέρω νότες αγγλικά. Ξέρω όπως ένας αρχάριος αγγλικά, έτσι. Τις διαβάζω, αλλά να τις αποδώσω με το όργανο δεν ξέρω.

- Εμπειρικά.

Σωτήρης Τόγελος: Εμπειρικά. Έτσι μου είπε κι ο δάσκαλός μου, μου' βαζε τις νότες στο πεντάγραμμο, πήγαινα εγώ να τις βγάλω κι μου έλεγε «Ποιο τραγούδι είναι;», δεν ήξερα. Μου έλεγε «Ένα νερό κυρά Βαγγελιά» (τραγουδιστά), λέω αν είναι έτσι θα στο παίξω. «Άσε τις νότες» λέει. Μετά το λαούτο μόνος μου. Το πήρα, αφού ήξερα κιθάρα, μαντολίνο τα βρήκα και μέχρι το 80', γιατί ήμουν στη Γερμανία μετά ήρθα. Όταν ήρθα εγώ εδώ, ο Γοργογέτας είχε ένα σύλλογο, όπως είναι αυτοί όλοι οι σύλλογοι κι τον είχε κάμποσα χρόνια και μου λέει «Έλα στον σύλλογο να γίνεις αντιπρόεδρος». «Να πούμε και κάνα τραγούδι» γιατί ήρθε η ΕΡΤ – με βάλαν να γίνω και πρόεδρος στο χωρίο, που έγινα – με ακούει εκείνος εκεί απ' την ΕΡΤ, ο οποίος ήταν απ' τις Σοφάδες.

- Ο Μπαζιάνας;

Σωτήρης Τόγελος: Ο Μπαζιάνας ο Νίκος κι λέει «Εσύ τραγουδάς παλιά, σαν παλιό γραμμόφωνο, θα σε βάλω να τραγουδήσεις». Εγώ ντρεπόμουνα και ήμουν 45 ετών τότε. Και η ΕΡΤ ήρθε τέσσερις – πέντε φορές εδώ πέρα. Και με βάζουν εμένα να τραγουδήσω τη «Μαρουσιάνα», την οποία «Μαρουσιάνα» με είπε ο Σγούρος να την πω. Εγώ άκουγα τον πατέρα μου που το' λεγε. Και το έλεγε στο σπίτι ειρωνικά «Μαρουσιάνα, πέντε μήνες έξι αδράχτια» όταν έφερα την γυναίκα μου σαν αρραβωνιαστικιά στο σπίτι και δεν ήξερε ούτε να γνέσει. Λοιπόν, λέει ο Σγούρος «Είπα εγώ διάφορα, εσύ θα πεις την Μαρουσιάνα, έτσι

πως την λες εσύ». Δεν την παίζαν έξω, γιατί την «Μαρουσιάνα» εγώ δεν ήξερα ποιος την είχε γράψει σε βινύλιο. Μετά έμαθα. Μετά είπε και ο Μπιτέλης «Υπήρχε η Μαρουσιάνα και καθιστικό», δεν το έχω ακούσει. Και το είπα με τον τρόπο που το 'λεγε ο πατέρας μου. Γιατί αν το ακούσεις ηχογραφημένο σε CD, από βινύλιο, το 1936 απ' τον Καρακώστα και Ρίτα Αμπατζή – το έχεις ακούσει καθόλου, καμία σχέση.

- Όχι, δεν μοιάζουν.

Σωτήρης Τόγελος: Όχι δεν μοιάζουν ούτε στο ρυθμό, ούτε στο ύφος, πως να το πω. Δηλαδή, η Αμπατζή δεν ήξερε από τέτοια τραγούδια. Ήξερε τα Κωνσταντινουπολίτικα, τα Μικρασιάτικα, τα Ρεμπέτικα εκείνης της εποχής, «ελαφρά» εκείνης της εποχής και δεν έλεγε – όχι σε αυτό συγκεκριμένα, αλλά σε πολλά της έλεγε ο Καρακώστας «Έτσι θα το πεις» πάνω στο κλαρίνο. Δεν ήταν μόνο ο Καρακώστας που το 'κανε αυτό. Τώρα εδώ ήμουν εγώ κοντά να τον ακούσω, αλλά έχω ακούσει. Και το είπε αυτή (την Μαρουσιάνα). Μπορεί να το είπε και λανθασμένα. Να μην το λέγαν έτσι στον Ασπροπόταμο, να το λέγαν όπως το 'λεγε ο πατέρας μου. Το 1986, εγώ το ηχογράφησα και το κατοχύρωσα κιόλας στην ΑΕΠΠ. Μετά το είπαν και άλλοι, δεκάδες εκατοντάδες. Και πήγαμε και γιατρός και δικηγόρος. Ίσως παρακινήθηκαμε απ' το συναίσθημα του πατέρα μου. Αυτό είναι το βιογραφικό μου. Γιατρός και κάνω συλλογή δημοτικών τραγουδιών, από τότε που πήγα σαν αγροτικός το 69' στη Μεσοχώρα και κάθισα εκεί 5 χρόνια. Δεν ήταν υποχρεωτικό για μένα, αλλά εγώ πήγα για να σταματήσω τον πατέρα μου, να μη δουλεύει. Και με έβγαλε ο Γοργοέτας στη δουλειά, να πεις και τραγούδια, αφού είπες και στην τηλεόραση τραγούδι.

- Με τον Σγούρο πότε γνωριστήκατε πρώτη φορά;

Σωτήρης Τόγελος: Όταν ήμουν έφηβος και πήγαινα στο γυμνάσιο λύκειο που λεν τώρα. Έχω παίξει καμιά δεκαριά φορές επαγγελματικά. Όχι εγώ σαν επαγγελματίας, όταν έγινε επαγγελματίας ο Σγούρος. Όταν δεν ήταν επαγγελματίας. Πήγαινε στην Αθήνα, είχε το κασελάκι, όπως πολλοί άλλοι ή σε άλλες δουλειές βοηθούσε σε μπακάλικο ή κάστανα πουλούσε, φρούτα στον ώμο τότε, γιατί ο Σγούρος το 25' γεννήθηκε.

- Το 29'.

Σωτήρης Τόγελος: Το 29, ναι. Και τραγουδούσε ο πατέρας, μία αδερφή του πολύ καλά, τραγουδούσε καλύτερα κι απ' τον Σγούρο.

- Νομίζω με την αδερφή του έχουν ηχογραφήσει.

Σωτήρης Τόγελος: Ναι, κασέτα.

- Ο Σωτήρης συνεργάστηκε και με τον πατέρα σας, τον Βασίλη τον Τόγελο.

Σωτήρης Τόγελος: Ναι, πολλά χρόνια.

- Πρώτα ήταν με τον Βούκια.

Σωτήρης Τόγελος: Με τον Βούκια ήταν συγκρότημα.

- Τον είχε κοντά του.

Σωτήρης Τόγελος: Πολλά χρόνια μαζί. Ο πατέρας μου, τριάντα – σαράντα χρόνια και συνήθως είχαν μαζί τον Δημοσθένη Βλαχαγγέλη, τον Καλατζάκο. Ωραίος εκείνος. Εκείνα που έπαιζε, τα έπαιζε με τον δικό του τρόπο. Ο Βλαχαγγέλης ήταν περίφημος. Ο οποίος Βλαχαγγέλης δεν αγαπούσε εκείνα τα επαγγελματικά τα ξενύχτια – τρεις μέρες γάμους, όπως κάνουν παλιά. Αγαπούσε τις παρέες και ιδίως εκείνους του Πειραιά, οι οποίοι ζητούσαν κάνα ρεμπέτικο, κάνα λαϊκό και αμειβόταν καλά, με χαρτούρα. Και πάντα διαφωνούσε – αν κλείνανε καμιά δουλειά με το συγκρότημα του Βούκια, με τον πατέρα μου και τον Σγούρο μετέπειτα – για γλέντια με τους κτηνοτρόφους τη θερινή περίοδο στο Γαρδίκι, έλεγε «Μ' αυτούς θα πάω εγώ, με τα αγριόσκυλα». Και ο Βούκιας του' λεγε «Βρε τ' αγριόσκυλα σου δίνουν λεφτά, τι θες να του παίξουμε τα νταλκαδάκια τα δικά σας;».

- Ο Σγούρος πήρε πολλά πράγματα απ' τον Βούκια.

Σωτήρης Τόγελος: Ναι! Ήταν και ένας άλλος πριν απ' τον Βούκια, Μπανιάκας λεγόταν ο οποίος είχε ένα πολύ μικρό ρεπερτόριο. Αν ο Βούκιας είχε ένα ρεπερτόριο πενήντα τις εκατό, εκείνος δεν είχε ούτε ένα πέντε τις εκατό. Αλλά έπαιζε ένα άλλο ύφος, όπως παίζαν παλιά, πως να στο χαρακτηρίσω. Δεν ήταν σαν τον Βούκια, ο οποίος Βούκιας πήρε απ' το Σταμέλο, ο οποίος Σταμέλος ήταν απ' τους κορυφαίους δέκα που υπήρχαν τότε, Γιαούζος, Σταμέλος, Ανεστόπουλος, Καραγιάννης κλπ. Και εμείς τα ακούσματα αυτά ήταν. Και εγώ. Ο Γοργοέτας δεν έμενε στο Γαρδίκι τότε, έμενε στο Νεραϊδοχώρι, στο Βετερνίκο. Και το ομολογούσε πολλές φορές ο Σγούρος «Τα ακούσματα μου τα' χω απ' τον Βούκια, ο οποίος Βούκιας έκανε και στον Σταμέλο μερικά μαθήματα», αλλά και ο Σγούρος πήγε στον Σταμέλο την εποχή που δούλευε σαν μικροπωλητής – πλανόδιος μικροπωλητής στον Πειραιά.

- Πήγαινε, δηλαδή στον Σταμέλο.

Σωτήρης Τόγελος: Ναι και του πήγαινε και κάνα κεφαλάκι κασέρι. Ο Σγούρος είχε πάρει ένα μικρό κλαρινέτο, πως το λέτε;

- Κουαρτίνο.

Σωτήρης Τόγελος: Κουαρτίνο! Και άρχισε να παίζει όπως με τη φλογέρα. Και μετά πάει και αγόρασε – πήγε στον Οίκο Μουσικών Οργάνων «Γαϊτάνος» που υπήρχε τότε – και πήρε ένα

κλαρίνο. Ντο ήταν. Λα ήταν, ούτε αυτός ήξερε και ούτε νότες ήξερε. Και πάει στον Καρακώστα «Δεν κάνει αυτό», μιλάγαν βλάχικα μεταξύ τους, «Δεν κάνει αυτό», «Τώρα τι κάνουμε;», «Να πας να το δώσεις πίσω». Πάει να το δώσει, δεν το έπαιρνε πίσω ο Γαϊτάνος. Πάει - ήταν αυταρχικός ο Καρακώστας - και λέει «Σε παρακαλώ, το παιδί έχει πει ψέματα. Το παιδί το έστειλε ο πατέρας του και του έδωσε χρήματα να αγοράσει ρολόι και δεν πήρε ρολόι και πήρε ρολόι. Και τι θα παρουσιάσει στον πατέρα του. Θα φάει κατσάδα που δεν πήρε ρολόι. Πρέπει να παρουσιάσει ένα καλό κλαρίνο», «Αυτό» του λέει, «αυτό δεν κάνει» και πήρε ένα άλλο. Αυτό ήταν προσπαθούσε μόνος του, έχοντας ακούσματα στο μυαλό του. Δεν ήταν επαγγελματίας, ασχολούταν με την δουλειά του πατέρα του. Είτε κτηνοτρόφος - ήταν δυο αγόρια και τρία κορίτσια - είτε ζωέμπορας με τον αδερφό του. Και μετά έγινε επαγγελματίας. Είχε ένα πρώτο ξάδερφο ο οποίος τραγουδούσε ωραία και βιολί έπαιζε, αλλά δεν σολάριζε και πέθανε νέος. Έπαιρνε και μένα κάπου όταν δεν έβρισκε κανέναν, με πήρε σε καμιά δεκαριά. Έλειπε το συγκρότημα εκεί της περιοχής του Γαρδικίου, γιατί καλούσαν τον Βούκια να πάει σε πανηγύρια, σε γάμους, αρραβώνες στο Παχτούρι, Μεσοχώρα, Αετός. Δεν είχαν και τίποτα άλλο. Κυκλοφορούσε κάνα γραμμόφωνο, ένας θα' γε στο χωριό. Όπως και μεις, ένας είχε στο χωριό. Και άκουγα και εγώ πέντε - έξι δίσκους και ένας θείος μου. Λοιπόν, τον παίρναν (τον Σγούρο) γιατί απουσίαζε το συγκρότημα του Βούκια. Και έπαιρνε τον ξάδερφο του και έπαιρνε και μένα, «Έλα Σωτήρη, έλα να με βοηθήσεις», εγώ ντρεπόμουνα δεν πήγαινα. Έπιανα τα ρέματα κάτω και έλεγε ο πατέρας μου «Έλα δω, γιατί εκεί θα κοιμηθείς».

- Στο Γαρδίκι πιο παλιά, πριν τον Βούκια, ερχότανε συγκροτήματα από την Καστανιά.

Σωτήρης Τόγελος: Ερχότανε από την Καστανιά, ειδικά ο Μιχάλης ο Ντόκος.

- Ο Μιχάλης Ντόκος.

Σωτήρης Τόγελος: Όχι από αυτούς του Μεταγενέστερους Μιχάληδες. Ένας άλλος.

- Απ' το Μαλακάσι αυτός;

Σωτήρης Τόγελος: Απ' το Μαλακάσι. Έπαιζε πολύ ωραία. Όχι σαν κι αυτούς μετέπειτα. Αυτοί έπαιζαν τα τοπικά. Ενώ ο άλλος είχε πιο ευρύ ρεπερτόριο. Πέθανε νέος και εκείνος. Στο Γαρδίκι ερχόταν σαν κλαρίνο απ' το Μαλακάσι ο Δημητρούλιας. Με τον οποίο έχω παίζει σε γάμο. Έλειπαν όλα τα συγκροτήματα και οι δικοί μας είχαν πάει είχαν πάει σε κάτι χωριά, αλλά κι απ' τα Τρίκαλα. Και ο πατέρας μου δεν ήταν εδώ, κάπου ήταν με τον Βούκια και πατέρας μου ήταν κάπου αλλού, ο Σγούρος δεν ξέρω που, και με παρακαλούσε ο πατέρας μου να πάω - δεν ήμουν δεκατεσσάρων, δώδεκα ή δεκατρία ετών - με τον Στέργιο

τον Δημητρούλια, γιατί ήταν ένας γάμος να πάμε στην εκκλησία την νύφη απ' το σπίτι. Ντρέπομαν εγώ να πάω και έλεγε «Πήγαινε και εκεί θα μείνεις». Τέλος πάντων, απ' τον φόβο μου πήγα εκεί.

- Σε τι ηλικία;

Σωτήρης Τόγελος: Ήμουν δώδεκα – δεκατρία ετών. Πήγα τελικά. «Έλα Σωτηράκη να με βοηθήσεις», έλεγε ο μπάρμπα Στέργιος ο Δημητρούλιας.

- Στον Ασπροπόταμο, κυρίως στο Γαρδίκι, ποια ήταν τα τοπικά τραγούδια εκείνης της εποχής;

Σωτήρης Τόγελος: Δεν είχαμε πολλά τοπικά τραγούδια. Πολύ λίγα, ελάχιστα. Έχουμε τραγούδια, και αυτό δεν είναι υποτιμητικό, στον κόσμο που «περπατάνε». Γεννιούνται σε ένα σημείο, δεν παραμένουν μόνο εκεί, αλλά περπατάνε. Και έτσι και τα δημοτικά. Ερχόταν (τραγούδια) απ' την Αιτωλοακαρνανία, Αγρίνιο, Μεσολόγγι, Ναυπακτία και απ' το Μωριά όπως το «Βαρκούλα τι ζητάς εδώ», το οποίο το λεν και οι Σαρακατσαναίοι, με άλλο τρόπο. Μετά ακούγαμε απ' τον Παπασιδέρη «Πέθανε ο Βλάχος πέθανε». Εκείνο εκεί το παίζαν όλο το καλοκαίρι. Αν παίζαν τ' άλλα μια φορά και δυο, εκείνο το παίζαν δεκαπέντε φορές. Μετά ερχόταν το «Τι να σε κάνω Χαϊδώ μ' δεν μπορώ». Τοπικά (τραγούδια) τραγουδούσαν τρία-τέσσερα βλάχικα, αλλά υπήρχε πληθώρα βλάχικων τραγουδιών, τα οποία δεν τα ξέρανε, ούτε οι Καστανιώτες, ούτε οι Μαλακασιώτες, ούτε και οι βλάχοι που είναι στις Σέρρες που είναι οργανωμένοι να τα πουν μελωδικά. Σε λόγια τα ξέρουν, υπάρχουν και σε βιβλία βλάχικα τραγούδια. Λέγαμε τα βλάχικα «Μάντι κουνίκα», «Βούλω, Τσιβούλω». Και είχαμε και επιρροές απ' την Ήπειρο - απ' το Γαρδίκι προχωράς με τα πόδια και πας στα Πράμαντα, Μελισσουργούς, Άγναντα κλπ. Είχαμε επιρροή κι από κει. Τον «Γιατρό», ας πούμε, μετέπειτα που το έβγαλε ο Χαλκιάς ο Τάσος, πωγωνίσια που τα λέγαν όλοι - όχι εκείνα τα ιδιότροπα και ιδιόμορφα ηπειρώτικα τραγούδια, όπως αυτά που έπαιζε ο Χαρισιάδης, μετά ο Χαλκιάς ο παλιός - και τα καθιστικά μεν. Αλλά και τ' άλλα που είχαν άλλους ρυθμούς, εκτός απ' τα συρτά και στα τρία, δεν τα παίζαν.

(διάλλειμα και συνέχεια με τοπικά τραγούδια)

Σωτήρης Τόγελος: «Θάλασσα πλατιά, μαγκούφα ξενιτιά! Θάλασσα βαρεί το κύμα», το οποίο αργότερα ο Βούκιας το 55' – 54' το κάναν και δίσκο, αλλά προϋπήρχε το 47' με τον Λαβίδα. Το οποίο τραγουδάει ένας απ' τους Λαβιδαίους - γιος του τώρα με το βιολί ή ο ίδιος το τραγουδάει, δεν ξέρω. Αλλά το είπαν και αυτοί (Βούκιας), πως το είπαν, πως τους επέτρεψαν

μετά από δέκα χρόνια, δεν ξέρω - ο πατέρας μου με τον Βούκια. Τα τραγούδια, τώρα, ήταν τραγούδια διάφορα.

- Αυτά που ακουγόταν απ' τους δίσκους.

Σωτήρης Τόγελος: Αυτά που ακουγόταν στους δίσκους, αυτά που είχαν το ρεπερτόριο που παιζόταν εκείνη στην εποχή στην Αθήνα, όταν εργαζόταν εκεί αυτοί οι οργανοπαίχτες. Και ο Βούκιας έχει εργαστεί στην Αθήνα.

- Ο Βούκιας έχει και πολλά τραγούδια από τον Σταμέλο.

Σωτήρης Τόγελος: Ίδιος Σταμέλος. Αν άκουγες Σταμέλο και άκουγες και τον Βούκια - εκείνα που έπαιζε ο Σταμέλος - ήταν ίδια. Ο οποίος Βούκιας ήταν πολύ μελωδικός, είχε μικρό ρεπερτόριο, αλλά εκείνα που έπαιζε, τα έπαιζε γλυκύτατα και σωστά. Αφού έλεγε του πατέρα μου - γιατί για ένα διάστημα, κάμποσα χρόνια έμεναν στο σπίτι μας, είχαμε μια αποθήκη και την κάναμε στάβλο, γιατί ο αδερφός του είχε και μουλάρια είχε και δυο αδερφές - και έπαιρνε το κλαρίνο και εγώ το λαούτο και έλεγε του πατέρα μου «Έλα Βασίλη να κάνουμε πρόβα», «Περίμενε» του έλεγε. Έπαιρνε τα κάστανα, φθινόπωρο, πριν από αυτή την εποχή, τα έβαζε σε μια λινάτσα και έφυγε ο πατέρας μου. Καμία πρόβα, γι' αυτό ο πατέρας μου δεν ήταν δεξιότηχης.

Τα τραγούδια ήταν φερμένα, ντόπια δεν υπήρχαν. Και το «Βούλω Τσιβούλω» που λέγαμε ότι είναι δικό μας, δεν ήταν. Το λέγαν οι Ντοκαίοι, στην Αμερική το είχαν γράψει.

- Οπότε ελάχιστα ήταν τα τοπικά. Όσον αφορά το παίξιμο του Σωτήρη, θεωρείται εκείνη την εποχή ήταν κοντά στα πρότυπα του Καρακώστα, του Σταμέλου ή του Βούκια;

Σωτήρης Τόγελος: Όπως ομολογεί και ο Σγούρος παρακολουθούσε πολύ τον Βούκια. Μετά εξελίχθηκε με τους συλλόγους και με τον Μπιτέλη. Λέγαν τραγούδια τα οποία τα οποία δε τα' χαν στο μυαλό τους και στο ρεπερτόριό τους. Ο Μπιτέλης ήταν καλός μουσικός.

- Πιστεύετε είχε επιρροές από τον Καρακώστα;

Σωτήρης Τόγελος: Όχι και τόσο πολύ. Δεν είχε τόσο με τις κλίμακες, απ' τη μια οκτάβα στην άλλη, ας πούμε. Ο Σγούρος είχε ένα δικό του ύφος, ένα παραπονιάρικο, εκείνο το μινόρισιο, ενώ ο Καρακώστας ο Φιλίππου, ήταν περισσότερο στα ματζορίστικα, τα οποία δεν μπου να τα αποδώσουν όλοι όπως ο Φιλίππου. Αυτό εδώ είναι κακό, γιατί οι πρακτικοί οργανοπαίχτες αυτό το καλό έχουν, το κάτι προσωπικό. Δεν μπορεί το ταξίμι που κάνει ο Παπαϊωάννου, ούτε ο Χιώτης να το κάνει, ούτε ο Τσιτσάνης, ούτε ο Δερβινιώτης. Είχαν κάτι δικό τους. Ο Σγούρος είχε κάτι δικό του το οποίο το μιμήθηκαν πολλοί και περισσότερο ο Κολτσίδας, μετά έρχεται ο Χατζηλυμπέρης, εσύ.

- Όσον αφορά το κόσμο, πως τον έβλεπαν και αντιμετώπιζαν τον Σγούρο οι συντοπίτες του, οι Γαρδικιώτες.

Σωτήρης Τόγελος: Στην αρχή υπήρχε μια διαμάχη με τον Βούκια. Ο Σγούρος ήθελε πάντα να προσελκύει τη νεολαία, γιατί μεγάλωνε ο Βούκιας. Δεν είχαν μίσος, αλλά ανταγωνισμό.

- Ο κόσμος τον σεβόντουσαν;

Σωτήρης Τόγελος: Ο Κόσμος τον σέβονταν πάρα πολύ και τον αγαπούσε και εκείνο το τοπικιστικό, το έχουν οι Γαρδικιώτες, ότι είναι δικό τους το υποστηρίζουν. Στη δε χαρτούρα, ο πιο φτωχός θα τον πλήρωνε. Ο πατέρας μου ήταν εισπράκτορας στους γάμους και στα πανηγύρια. Ελάχιστα έπαιζε, ήταν στις κερκίδες πίσω απ' την εκκλησία και βγάζαν όλοι τα κέρματα και τα μάζευε ο πατέρας μου. Όλοι κερνούσαν, αλλά μόνο οι άντρες. Τον αγαπούσαν, αλλά είχε ιδιοτροπίες ο Σγούρος. Ήταν νευρικός. Στην ουσία ήταν πολύ φιλεύσπλαχνος και δεν ήταν τσιγκούνης. Άπειρες φορές έχει παίξει σε συλλόγους χωρίς να πληρωθεί. Και όλοι λέγαν τα οικονομάει ο Σγούρος. Όχι! Εγώ τον ξέρω από κοντά και η γυναίκα του το ξέρει. Δεν τολμούσε να πει στη γυναίκα του δεν πληρώθηκα και έλεγε ψέματα. Και με τους συναδέλφους του είχε ιδιοτροπίες.

- Με τους συναδέλφους του;

Σωτήρης Τόγελος: Τους υπερεκτιμούσε. Βέβαια πολλές φορές τσακωνόταν.

Μια χρονιά τώρα το 55' - το 56' στην Πολυθέα – κ εκεί αυτοί είχαν τον Μπαζίμα και κάτι άλλους που πήγαιναν – δεν πήγε κανένας γιατί έπρεπε να παν ψηφίσουν στα Τρίκαλα και είχε ποινή τότε αν δεν ψηφίζες. Και φοβούμενοι οι οργανοπαίχτες δεν πήγε κανένας (στον γάμο). Απ' το Γαρδίκι ο Βούκιας λείπανε. Και ο Σγούρος πήρε τον ξάδερφο του με το βιολάκι και με πήρε. Με πήρε με χιλίων βασάνων. Εγώ δεν ήθελα να πάω – δεκαέξι ετών ήμουν. Πήγαμε και το βράδυ αυτό – κτηνοτρόφοι αυτοί – ζητούσαν όλο κάτι κλέφτικα, κάτι καθιστικά, ιδέα δεν είχαμε. Μετά ήπιαν αυτοί λίγο, ήπιαμε και μεις και σαν μπήκαν στο χορό. Όντως παίζαμε και χόρευαν. Εγώ είχα πάρει ένα λαούτο δανεικό απ' τον Αναστασίου και κοβόταν οι χορδές. Ούτε χορδές είχαμε και παίρναμε χορδές απ' τα καλώδια – τότε ήταν ατσάλινα, τώρα είναι χαλκός και τα περνούσαμε όλη τη νύχτα. Και να μου λέει «Τραγούδα» ο Σγούρος. Ντρεπόμουνα εγώ να τραγουδήσω. Από λεφτά – πάρα πολλά λεφτά.

- Στα υπόλοιπα χωριά, απ' το Κωθώνι, από Μεσοχώρα, Παχτούρι, Νέα Πεύκη και προς τα κάτω.

Σωτήρης Τόγελος: Τους καλούσαν κι εκεί πέρα.

- Πότε ξεκίνησε να πηγαίνει προς αυτά τα χωριά, την ίδια εποχή;

Σωτήρης Τόγελος: Όταν πήγε φαντάρος – τότε πήγαίνανε τότε, δεκαοχτώ με δεκαεννιά – δεν ήταν ακόμη επαγγελματίας. Γυρίζοντας από φαντάρος τότε έγινε επαγγελματίας, με διάφορα συγκροτήματα. Έπαιζε με το δικό του το ύφος τότε και γρήγορα. Τα CD που βγάλαμε, τα δικά μου δηλαδή, έχουμε δέκα CD, του λέω «Θέλω αργά και στακάτα», «Όχι» έλεγε αυτός. Με μένα είχε κάπως αργά (κομμάτια), «Για μένα βρέχουν τα βουνά», αργά. Έπαιζε έτσι γρήγορα.

- *Ήθελε λίγο το στυλ του Καρακώστα.*

Σωτήρης Τόγελος: Ναι, του Καρακώστα ή του Μαργέλη. Θυμάμαι όταν πήγαινε να κατέβει απ' τη μία οκτάβα στην άλλη, δεν μπορούσε να το εφαρμόσει. Του εξηγούσε μία μέρα και δεν μπορούσε να το καταλάβει. Τον έλεγε ο Σταμέλος «Όχι έτσι βρε. Έτσι είναι, δεν πάει εκεί αυτή η οκτάβα εκεί πέρα». Τις κλίμακες μετά τις έπαιζε καλά. Είχε καλό αυτί περισσότερο απ' τους άλλους, τον Βούκια και τον άλλον (Μπανιάκα).

- *Τα τρία βασικά χωριά του Σγούρου ήταν το Γαρδίκι, η Τζούρτζια και η Μουτσιάρα. Στα χωριά βόρεια του Ασπροποτάμου πήγαινε;*

Σωτήρης Τόγελος: Πήγαινε. Όχι τόσο πολύ. Στην Καστανιά, στον Αμάραντο υπήρχαν οργανοπαίχτες, και παίρναν εκεί δικούς τους. Και ούτε μπορούσε να τα παίξει αυτά ο Σγούρος, όπως οι άλλοι ο Ντόκος. Τα «κλοκωτά» τα έλεγε ο Σγούρος, «Αυτά τα κλοκωτά δεν μπορώ να τα κάνω». Μετά πήγαινε στον δήμο Κωθωνίου, τον αγαπούσαν κι εκεί πάρα πολύ, Παχτούρι, Μεσοχώρα, Λαφίνα, Νέα Πεύκη και πολλά χωριά και τον αγαπούσαν και πολύ οι Σαρακατσαναίοι.

- *Με τους Σαρακατσαναίους πότε άρχισε;*

Σωτήρης Τόγελος: Όταν είχαμε τον Σύλλογο εμείς το 70' με 75', τον βλέπανε οι Σαρακατσαναίοι στην τηλεόραση και τον προτιμούσαν.

- *Σε ποιες περιοχές;*

Σωτήρης Τόγελος: Στη Λαμία παραδείγματος χάρη, στο Λιμογάρδι. Στα Φάρσαλα πολλές φορές.

- *Στα Φάρσαλα έχει πάρα πολλούς Ασπροποταμίτες.*

Σωτήρης Τόγελος: Έχει, κι απ' τη Μεσοχώρα έχει εκεί στις Ξυλάδες. Και μετά στα χωριά της Καλαμπάκας πήγαινε.

- *Στα χωριά της Καλαμπάκας, σε ποια; Μετέπειτα με τον Τσιούνη;*

Σωτήρης Τόγελος: Ναι, με τον Τσιούνη. Ναι και αλλού πήγαινε. Πανελλήνια γνωστός. Ακόμα και σε ποντιακούς γάμους όταν ήταν ο γαμπρός από δω, παίρναν και αυτούς και τον

Σγούρο. Γιατί ανταποκρινόταν, γιατί έπαιζε πανελλήνια τραγούδια, την «Ιτιά – ιτιά», την «Νταϊλιάνα» - αυτά είναι πανελλήνια και στην Κρήτη να τα παίζεις τα ξέρουν. Τα τοπικά είχε επίδοση καλή σε εκείνα τα αργά όπως το «Τώρα εμείς συμπέθερε», το οποίο εμείς το βγάλαμε, «Κάτω στο ρέμα το βαθύ».

- Και στο «Παιδιά απ' τον Ασπροπόταμο».

Σωτήρης Τόγελος: Ναι, εκείνο το έχουμε κλέψει εμείς σαν μελωδία απ' το «Στου Γράμμου τα ψηλά βουνά».

- Είχε Γαρδίκι, Τζούρτζια, Μουτσιάρα τα βασικά χωριά, από δήμο Αιθίων;

Σωτήρης Τόγελος: Σ' αυτά τα χωριά είχαν τον Φιλίππου (Καρακάωστα). Όταν έλειπε ο Φιλίππου, παίρναν τον Σγούρο, αλλά και τον Βούκια.

- Όταν κάνατε τον πρώτο δίσκο, το «Ξενιτεμένο», αυτός έγινε με παρότρυνση δικιά σας ή του Σγούρου;

Σωτήρης Τόγελος: Με δικιά μου.

- Το «Ξενιτεμένο» είναι δικό σας (σύνθεση);

Σωτήρης Τόγελος: Το «Ξενιτεμένο», το τραγούδι αυτό, όπως το παίζει ο Σγούρος και ο Βούκιας, δε θα το βρεις πουθενά. Τώρα τον ρωτάγαμε τον Βούκια από που το πήρε, πως το έκανε, αλλά δεν ήξερε κι αυτός να μας απαντήσει.

- Το είχε ακούσει ο Βούκιας από κάπου ή μόνος του το έβγαλε; Τα λόγια είναι τα ίδια με άλλα παρόμοια.

Σωτήρης Τόγελος: Τα λόγια ακόμα και στην Κρήτη να πας – τα λόγια τα ίδια με παραλλαγές.

- Σ' αυτό το δίσκο έχετε τοπικά ή έχετε και κάποια δικά σας;

Σωτήρης Τόγελος: Εγώ έχω κάπου εικοσιπέντε, τριάντα τραγούδια δικά μου. Τα λόγια κυρίως και τη μουσική, αλλά η μουσική είναι επηρεασμένη απ' τη δημοτική μουσική μας. Αλλά όταν λέμε δημοτική μουσική, δεν λέμε να πιάσει και τους Κρητικούς, να πιάσει και τους Καρπάθιους, μιλάμε για τα μέρη μας.

- Θυμάστε τους τίτλους απ' τα τραγούδια που έχετε γράψει;

(Εδώ μου δίνει το βιβλίο του στο οποίο έχει όλα τα τραγούδια που έχει πει)

(διάλλειμα)

- Με τους συλλόγους και την τηλεόραση έγινε γνωστός.

Σωτήρης Τόγελος: Ναι, με το παίξιμο του στους συλλόγους και στην τηλεόραση βάση ήταν ο Μπιτέλης. Ήταν πολύ αποδοτικός και διδακτικός. Και σε όλους τους μουσικούς. Και κλαρίνο έπαιζε, ήξερε το λαούτο.

- Επομένως, ο Σγούρος πήρε πολλά απ' τον Μπιτέλη;

Σωτήρης Τόγελος: Και ως προς την τακτική και ως προς το ρεπερτόριο. Και η κανονικότητα των τραγουδιών.

- Όπως έπρεπε να επιτελούνται. Τα μεγαλύτερα πανηγύρια τότε όταν στο Γαρδίκι, τον δεκαπενταύγουστο. Της Αγίας Παρασκευής είχε η Τζούρτζια και η Μουτσιάρα.

Σωτήρης Τόγελος: Και το Παχτούρι είχε. Τον δεκαπενταύγουστο ήταν σχεδόν πάντα στο Γαρδίκι. Αν έλειπε καμιά φορά ξέρει η γυναίκα του.

Συνέντευξη με τον Σωτήρη Γοργοέτα στην «Κληματαριά» (17/05/2018)

- Πέμπτη 17 Μαΐου και βρισκόμαστε στην «Κληματαριά» με τον Σωτήρη Γοργοέτα, ο οποίος είναι χρόνια φίλο και συνεργάτη του Σωτήρη Σγούρου. Κύριε Σωτήρη, γεια σας.

Σωτήρης Γοργοέτας: Γεια σου. Καλή επιτυχία στο έργο σου.

- Να είστε καλά, ευχαριστώ πολύ. Αρχικά, να ρωτήσω πόσα χρόνια ήσασταν φίλος με τον Σωτήρη.

Σωτήρης Γοργοέτας: Το '50 που ήμουν φαντάρος, ήμουν λάτρης της παραδοσιακής μουσικής και στο Γαρδίκι, ειδικά τότε στα πανηγύρια που γινόταν στις έξι και δεκαπέντε Αυγούστου τα μεγάλα πανηγύρια, πήγαινα δίπλα στην κομπανία. Μετά όταν έλειπα από τα Τρίκαλα, τον έβρισκα σε γάμους ήμασταν γνωστοί. Η συνεργασία μας αρχίζει μετά το 1979. Έφτιαξα τον Μορφωτικό και Λαογραφικό Σύλλογο Τρικάλων και το 80' δημιούργησα το μεγάλο και το μικρό χορευτικό. Τότε πήγα τον βρήκα και του είπα να είμαστε μαζί για να συνεργαστούμε για το χορευτικό κυρίως. Από τραγούδι, εγώ τραγουδάω πάντα, πήγαινα στο σπίτι του και άκουγε τα τραγούδια που έλεγα, για να μπορέσουμε να τα λέμε στις εκδηλώσεις. Το 79' έγινε ο Σύλλογος το φθινόπωρο, το 80' το καλοκαίρι μάζεψα το χορευτικό δέκα αγόρια και δέκα κορίτσια, κάναμε πρόβες στο Πνευματικό Κέντρο με τον Σγούρο, με τον Μπιτέλη, με τον Γιώργο τον Καλαμπάκα στο λαούτο και τον Γιάννη τον Γεωργίου στο ακορντεόν. Και κάναμε την πρώτη εμφάνιση στο Γαρδίκι – ήταν το χορευτικό του Γαρδικίου – και τραγούδησα κάπου δεκαπέντε με είκοσι τραγούδια χορευτικά από όλη την Ελλάδα. Και από κει αρχίζουμε και είμαστε με τον Σγούρο σαν αδέρφια. Επίσης, τον παρακάλεσα τότε την δεύτερη μέρα στο Γαρδίκι να κάνουμε μια συντροφιά, όπως ήταν το έθιμο με τα αγόρια του χορευτικού και πηγαίναμε από τις δέκα με πατινάδες στα δρομάκια στο σπίτι του καθενός. Όπως γίνονταν παλιά ήταν πέντε – έξι κομπανίες στον Γαρδίκι και έπρεπε η κάθε συντροφιά να έχει τα δικά της κλαρίνα. Μετά κατεβαίνανε κατά τις πέντε – έξι κάτω στο Γαρδίκι και μοιράζανε τον χώρο. Και από εκεί δεθήκαμε όλοι με αυτή την κομπανία και πάντα μέχρι τα τελευταία του ήμασταν μαζί.

- Το 2008 είχε δώσει μια συνέντευξη στην Λέλα Κατεχάκη.

Σωτήρης Γοργοέτας: Ναι ήμουν κι εγώ εκεί.

- Και θα ήθελα να διασταυρώσουμε κάποια πράγματα από την συνέντευξη, αλλά και από κάποιες άλλες πληροφορίες που έχουμε αντλήσει. Ο Σγούρος έμενε μόνιμα στην Αθήνα, στον Πειραιά, με την οικογένειά του ή ξεχειμάζε εκεί;

Σωτήρης Γοργογέτας: Ο Σωτήρης Σγούρος γεννήθηκε το 1929 στο Γαρδίκι. Μεγάλωσε εκεί, τον χειμώνα κατεβαίνανε στον κάμπο, στα χωριά της Καρδίτσας. Ο Πατέρας του φύλαγε κάποια πρόβατα, έκανε και τον κερατζή, την άνοιξη ανεβαίνανε πάνω στα βουνά. Χειμώνα κάμπος, χωριά Καρδίτσας και Τρίκαλα, γιατί εκεί ήταν πάρα πολλοί Γαρδικιώτες στα χωριά της Καρδίτσας.

- Θυμάστε σε ποια χωριά της Καρδίτσας;

Σωτήρης Γοργογέτας: Ήταν τα χωριά Λεοντάρι, το Γραμματικό και άλλα χωριά εκεί γύρω. Και ειδικά σε πολλά καραγκουνοχώρια, υπήρχαν Γαρδικιώτες ραφτάδες, οι οποίοι ράβαν τις στολές – τις παραδοσιακές στολές τις ράβαν οι Γαρδικιώτες, τις Καραγκούνικες. Όταν ήταν δέκα χρονών, το 38' με 39', ο Σωτήρης ο Σγούρος πήγε στην Αθήνα με τον πατέρα του. Εκεί ήταν ο Μπανιάκας ένας Γαρδικιώτης, ο οποίος είχε μια μάντρα μεγάλη και νοίκιαζε καμαράκια σε Γαρδικιώτες ο οποίοι κάναν διάφορα επαγγέλματα. Είτε Καστανάδες, είτε πουλούσαν χαλβάδες ή στραγάλια κλπ. Ο Μπανιάκας, δηλαδή τα είχε νοικιάσει και μετά τη υπενοικίαζε. Ήταν λοιπόν δέκα χρονών ο Σωτήρης Σγούρος στην Αθήνα, πιτσιρικάς και άκουγε όλα τα μεγάλα τα κλαρίνα. Το 40' το φθινόπωρο που κηρύχθηκε ο πόλεμος η οικογένειά του – ήταν και μάνα του εκεί σε ένα καμαράκι – ήρθε ξανά στο Γαρδίκι. Ξέχασα να σου πω ότι εκεί που ήταν, το 39' στο καμαράκι, άκουγε τον Μπανιάκα. Του' δειχνε ο Μπανιάκας λίγο το κλαρίνο, του' λεγε «Για φύσα λιγάκι», ενώ παλιότερα έπαιζε φλογέρα πιο μικρός στα πρόβατα του πατέρα του, ήξερε τις τρύπες, την μελωδία την ήξερε.

- Φλογέρα ποιος την έδωσε;

Σωτήρης Γοργογέτας: Φλογέρα την είχε πάρει ο πατέρας του. Όπως και άλλοι, ο Βούκιας από φλογέρα άρχισε. Το 43' ήταν περίπου δεκατέσσερα χρονών, γινόταν τότε πανηγύρια με, τον βάλαν και έπαιξε κάνα μισή ώρα να με ένα κλαρίνο ενός Σδρένια, ένας Χρήστος Σδρένιας, ο οποίος κι αυτός ξεκίνησε κλαριντζής, αλλά δεν το συνέχισε το όργανο.

- Ήταν κυρατζής;

Σωτήρης Γοργογέτας: Ήταν κυρατζής, είχε πρόβατα και είχε μάθει κάποια τραγούδια και του έδωσε το κλαρίνο, και από τότε μάθαν ότι είναι ένα παιδί ο Σγούρος που παίζει κλαρίνο, πιτσιρικάς. Το 46' με 47' επιστρέφει στην Αθήνα μόνος του σε ηλικία κάπου 18 χρονών και είδε σε ένα μέρος, εκεί που πούλαγαν (όργανα), ένα κλαρίνο μικρό Ντο. Και μάζεψε κάποια χρήματα εκεί πέρα και πήγε και το αγόρασε αυτό το κλαρίνο. Αλλά την ίδια ημέρα πήγε στο καφενείο των μουσικών που ήταν στην Αγίου Κωνσταντίνου και βρήκε τον Καρακώστα τον Νίκο. Του λέει «Εγώ είμαι απ' το Γαρδίκι», ο Καρακώστας ήταν απ' την Κρασιά και του

λέει «Πήρα αυτό το κλαρινάκι». Και του λέει (ο Καρακώστας) «Δεν είναι καλό». «Πως θα το δώσουμε πίσω», «Φέρτο εδώ» του λέει, και πάνε στο μαγαζί εκεί πέρα και του λέει του μαγαζάτορα «Το παιδί εδώ πέρα, ο πατέρας του τον έδωσε να πάρει φάρμακα και αυτός έκανε χαζομάρα και πήρε κλαρίνο και τώρα δεν έχει να πάρει τα φάρμακα, δεν έχει λεφτά» και το δώσαν πίσω και πήγε σε ένα άλλο μαγαζί και πήρε κλαρίνο Ντο, το οποίο το είχε για χρόνια ολόκληρα. Το 80' που τον γνώρισα εγώ έπαιζε με το Ντο γιατί εγώ τραγουδούσα ψηλά, όπως τραγουδάγανε οι παλιοί. Και αργότερα μετά το 54' αρχίζει πλέον και εργάζεται επαγγελματικά σε πανηγύρια με τους Γαρδικιώτες.

- Αναφέρει ο Σγούρος, ότι ο πατέρας του στον Πειραιά είχε βιοτεχνία έφτιαχνε χαλβά.

Σωτήρης Γοργοπέτας: Ναι έφτιαχνε χαλβά και η μάνα του και τα πουλούσε ο Σωτήρης Σγούρος. Εκεί έμεναν το χειμώνα και πήγαν σε ηλικία δέκα ετών.

- Δέκα χρονών.

Σωτήρης Γοργοπέτας: Και σε ένα χρόνο που έγινε ο πόλεμος γύρισαν πίσω.

- Σωστά!

Σωτήρης Γοργοπέτας: Όταν έφυγε για Αθήνα, πήγαν με σκοπό να ανοίξουν την βιοτεχνία; Ναι με αυτό το σκοπό πήγαν, την ήξεραν την δουλειά.

- Τα πρόβατα;

Σωτήρης Γοργοπέτας: Τα πρόβατα τα πούλησαν. Όταν γύρισε κάποια τα πήρε πάλι, γιατί υπήρχε γερμανική κατοχή και πείνα.

- Εσείς όταν κάνατε τον σύλλογο, κάνατε μία πρόταση στον Σωτήρη τον Σγούρο, ο οποίος ανταποκρίθηκε δέχτηκε.

Σωτήρης Γοργοπέτας: Αμέσως! Και μάλιστα δεν πληρώθηκε ποτέ από το σύλλογο. Και ο Νίκος ο Μπιτέλης και τα άλλα τα παιδιά. Απλώς τον Νίκο τον Μπιτέλη τον δίναμε κάτι για να τον έχουμε, γιατί ήταν κορυφαίος στο βιολί και μας βοήθαγε με τα χορευτικά (τραγουδία) από όλη την Ελλάδα, που τα έπαιζε και από κει τα έμαθε και ο Σγούρος.

- Εσείς μαζί με τον Σωτήρη τον Σγούρο, έχει αναφερθεί και από τον Σωτήρη στη Λέλα Κατεχάκη, ότι πήγατε πολλές φορές στο εξωτερικό.

Σωτήρης Γοργοπέτας: Αθήνα, στα Δημοτικά Θέατρα κλπ. Καταρχήν ο Σγούρος απ' το 1975 περίπου μέχρι το 90, κάπου δεκαπέντε χρόνια, μαζί με τον Νίκο τον Μπιτέλη, τους είχε προσλάβει ο Δήμος με σύμβαση για να παίζουν στο χορευτικό του δήμου.

- Ανανεωνόταν; (η σύμβαση)

Σωτήρης Γοργογέτας: Κάθε χρόνο, τον είχε όμως μόνιμα. Τους έβαζε το ΙΚΑ, τα πάντα. Τους είχαν σχεδόν μόνιμα δηλαδή. Εκείνη την εποχή υπήρχε κι ένα άλλο χορευτικό απ' τα πρώτα στην Ελλάδα, του Καλλιάρια, η «Τρίκινη». Και υπήρχε αυτό και του δήμου. Και πολλές φορές το είχαν και αυτοί του δήμου με χορευτές. Αλλά εγώ το 1982, πέρα απ' το Σύλλογο, όταν βγήκε ο Τριγώνης δήμαρχος στις εκλογές του 82', έκανε την πρώτη καλλιτεχνική επιτροπή. Οι δήμοι τότε σ' όλη την Ελλάδα - δεν υπήρχε το πολιτιστικό τμήμα του δήμου. Και ο Τριγώνης δημιούργησε την καλλιτεχνική επιτροπή του δήμου. Εγώ, ο Τόγελος, η Ζήτρου, ο Θεόφιλος ο Αναστασίου και η βουλευτίνα του ΠΑΣΟΚ η Σούλα η Μερεντίτη. Το 83' μας στέλνει στην Ιταλία, σε δυο Ιταλικές πόλεις, μία στο Τρέντο βόρεια και η άλλη ήταν μια μεγάλη πόλη στο κέντρο. Δεκατέσσερις μέρες, δώσαμε τρεις συναυλίες στο Τρέντο με το χορευτικό του δήμου. Ο Σγούρος, ο Μπιτέλης, ο Πλακιάς ο Νίκος λαούτο. Μετά με το δικό μου το χορευτικό στην Ιταλία το 85' – 86'. Πήγαμε ένα μεγάλο τουρνέ γύρω από τη Ρώμη, σε χωριά καλεσμένοι πάλι με τον Σγούρο και Μπιτέλη. Και αργότερα με το χορευτικό του δήμου πάλι Γερμανία, πήγαμε Αυστρία και εγώ σαν καλλιτεχνική επιτροπή.

- Θεωρείται ότι χάρη στη συνεργασία Μπιτέλη με Σγούρο, τα δίκτυα τους έγιναν ευρέως γνωστά;

Σωτήρης Γοργογέτας: Βέβαια, γιατί είπαμε Μπιτέλης ήταν στην Φιλαρμονική του Δήμου, και ο Σγούρος βέβαια κάποια στιγμή, και μάθαινε τους χορούς απ' όλη την Ελλάδα η Μακεδονία ή Θράκη ή Ήπειρος τα πάντα. Και τα δίδασκε και στον Σωτήρη τον Σγούρο. Και καμιά φορά στους γάμους, όταν άρχισαν να τους καλούν οι Σαρακατσαναίοι και εκεί μέσα (συγγενείς στον γάμο) μπορεί να ήταν τίποτα από Μακεδονία ή τίποτα νησιά και παίζανε αυτά τα τραγούδια. Και αρχίζει η φήμη τους να γίνεται γνωστή σ' όλη την Ελλάδα. Και τους καλούσαν και στην Πελοπόννησο, την Μακεδονία, την Ήπειρο πήγαιναν πανελλήνια με τον Μπιτέλη. Το δίδυμο αυτό ήταν αχτύπητο χρόνια ολόκληρα. Και ο ένας μάθαινε απ' τον άλλον.

- Τα χορευτικά έκαναν και πολλές συναυλίες και εδώ Θεσσαλία. Εκεί έπαιρναν πάντα του μουσικούς τους;

Σωτήρης Γοργογέτας: Ναι, βέβαια, Σγούρος Μπιτέλης, δεν υπήρχαν άλλοι.

- Οπότε όπου πήγαινε το χορευτικό, ήταν και αυτοί οι δύο. Πήγαιναν στα χωριά του κάμπου με το χορευτικό και ο κόσμος τους έβλεπε και τους άκουγε.

Σωτήρης Γοργογέτας: Και μετά σε γάμους σε πανηγύρια, είχαν πανελλήνια απήχηση, όχι μόνο εδώ στη Θεσσαλία.

- Το κέντρο δράσης του Σγούρου ήταν το Γαρδίκι, Μουτσιάρα και η Τζουρτζια. Ήταν τα τρία βασικά χωριά και έπαιζε και στις συνοικίες όπου διέμεναν οι κάτοικοι αυτών των χωριών αυτών. Ποιες ήταν αυτές οι συνοικίες; Δηλαδή, που έμεναν (τον χειμώνα) οι Γαρδικιώτες, οι Τζουρτζιώτες και οι Μουτσιαρίτες;

Σωτήρης Γοργογέτας: Μετά το 50' οι Γαρδικιώτες στα χωριά της Καρδίτσας, ενώ πήραν οικόπεδα και έγινε το Γαρδικάκι. Ενώ οι αστοί ήταν εδώ που ήταν το Γυμνάσιο Θηλέων, όλη αυτή η περιοχή, ήταν οι πλούσιοι Γαρδικιώτες που είχαν περιουσίες πριν το 40'. Από το 1881 και μετά. Εκεί στο Γαρδικάκι φτιάχνει σπίτι και ο Σγούρος. Οι Μουτσιαρίτες παίρναν οικόπεδα μέσα στα Τρίκαλα, όπως και οι Τζουρτζιώτες. Δεν είχαν αποικία, ήταν απ' τις γραμμές του τραίνου και προς τα δω (από τις γραμμές του τρένου και προς το κέντρο).

- Στα χωρά της Καρδίτσας ποια ήταν τα χωριά που έμεναν οι Ασπροποταμίτες. Είπατε πριν το Λεοντάρι, το Γραμματικό.

Σωτήρης Γοργογέτας: Ήταν το Λεοντάρι, το Γραμματικό, η Αχλαδιά.

- Υπάρχει και συνοικία Γαρδικάκι; (στην Καρδίτσα)

Σωτήρης Γοργογέτας: Ναι, στην Καρδίτσα και δημιουργήθηκε πριν το 40. Είχαν αγοράσει οι Γαρδικιώτες σπίτια, ενώ στα Τρίκαλα (το Γαρδικάκι) έγινε μετά το 50'.

- Στην υπόλοιπη Θεσσαλία, Ασπροποταμίτες υπάρχουν και στα Φάρσαλα.

Σωτήρης Γοργογέτας: Ναι, κι από Μεσοχώρα, απ' το Χαλίκι, απ' το Κατάφυτο, από Ανθούσα.

- Στην υπόλοιπη Θεσσαλία γνωρίζετε που;

Σωτήρης Γοργογέτας: Πιο πολύ στην περιοχή των Φαρσάλων. Ήταν και οι τσελιγκάδες και μάλιστα είχαν και χωράφια βοσκοτόπια τα οποία αργότερα έγιναν βαμβακοκαλλιέργειες. Επίσης, Σοφάδες.

- Παλαμάς;

Σωτήρης Γοργογέτας: Όχι καθόλου.

- Ο Σγούρος με ποιους κλαρινίστες συνεργάστηκε;

Σωτήρης Γοργογέτας: Πρώτα – πρώτα με τον Βούκια. Συνεργάστηκε πολλές φορές, γιατί τραγουδούσε κιάλας. Μετά συνεργάστηκε πολύ και με τον Βλαχαγγέλη. Βλαχαγγέλης λαούτο και οι δυο τους στο Γαρδίκι σε κλειστά μαγαζιά. Τους παίρναν αυτοί οι πλούσιοι

Γαρδικιώτες Αθηναίοι. Και τότε τραγουδούσε ο Σγούρος τότε ο Βλαχαγγέλης. Συνεργάστηκε και με τον Καρακώστα τον Φιλίππου, και με τον Σπύρο τον Αναστασίου, τον έπαιρνε πάντα για βοηθό και αργότερα έπαιρνε και τον Μπουραζάνα σαν δεύτερο κλαρίνο. Στα τελευταία θυμάμαι εκεί πιτσιρικά παίρναμε τον Γιωργάκη τον Κολτσίδα.

- Ο Γιώργος έκανε μαθήματα στον Σγούρο;

Σωτήρης Γοργογέτας: Πάρα πολλά δυο χρόνια, μαθήματα στον Σγούρο και σε μένα και στον Τόγελο. Κλείναμε το Ιατρείο εδώ το βράδυ (του Τόγελου) και του κάναμε μαθήματα ώρες πολλές. Επίσης, όταν έκανα εγώ την μεγάλη παράσταση του 81' και μετά πρώτη φορά με χίλια άτομα εκεί μέσα, είχε έρθει και ο Μπόνιας για να παρακολουθήσει την παράσταση και μας έδωσε και συγχαρητήρια. Γνωρίστηκε και με τον Σγούρο και για πάρα πολύ καιρό σε σαρακατσάνικα γλέντια ήταν ο Σγούρος με τον Μπόνια. Και με τον Σερμπέζη. Αλλά όταν πηγαίναμε στην Λαμία στον χορό των Σαρακατσαναίων, πάρα πολύ κόσμος, ήταν ο Σγούρος κι έπαιρνε κι εμένα.

- Στον Ασπροπόταμο, πριν τον Μπανιάκα, ποιους μουσικούς είχανε;

Σωτήρης Γοργογέτας: Συγχρόνως με τον Μπανιάκα - από το 1905 ήταν ο Μπανιάκας – ερχόταν στο Γαρδίκι και είχε μεγαλύτερο κύρος ο Δημητρούλας ο Στέργιος, απ' το Μαλακάσι καταγωγή και παντρεμένος στην Καστανιά. Χρόνια ολόκληρα. Εγώ τον θυμάμαι και μέχρι το 55 – 56'. Έχω και φωτογραφίες και απ' τον πατέρα του Σάκη Ντόκου, τον Μιχάλη. Αυτοί ήταν γνωστοί, ερχόταν και άλλες κομπανίες οι οποίες ήταν άγνωστες. Έχω πολλές φωτογραφίες με συγκροτήματα στο Γαρδίκι αλλά κανείς δεν ξέρει ποιοι ήταν, αλλά ερχόταν απ' την Καστανιά.

- Στον υπόλοιπο Ασπροπόταμο πέρναν τους ίδιους, Τζούρτζια για παράδειγμα ή Χαλίκι;

Σωτήρης Γοργογέτας: Απ' την Καστανιά και τον Αμάραντο. Αυτοί παίζαν, Ντόκος, Δημητρούλας, Μπαζίμας κάτι άλλοι, παίζαν και τα πανελλήνια τραγούδια και τα βλάχικα τα ηπειρώτικα και τα συγκαθιστά, σαν το «Λα πάτρου», αυτά που ήταν δύσκολα, τα παίζαν μέχρι το Χαλίκι αυτή η ζυγιά, ενώ στο Γαρδίκι το «Λα πάτρου» υπήρχε μέχρι το 40', μετά ξεχάστηκε, φύγαν αυτοί οι παππούδες που το χορεύανε.

- Στον Ασπροπόταμο, υπήρχαν και συγκροτήματα γύφτων;

Σωτήρης Γοργογέτας: Μόνο υπήρχαν κάτι τουρκόγυφτοι που μείνανε απ' την Τουρκοκρατία στον Αμάραντο. Μια συνοικία εκεί πέρα, ήταν καμιά τριανταριά οικογένειες, και από αυτούς ήταν και κάποιο κλαρινίστες, καλοί μουσικοί.